

Bestuursrapportage
uitvoering begroting 2024
(januari t/m mei 2024)

Inhoudsopgave

		Pagina
1	Inleiding	3
2	Samenvatting	4
3	Verwachte uitvoering beleidsbegroting 2024	
3.1	Beleidsprogramma 1 – Bestuur	6
3.2	Beleidsprogramma 2 – Infrastructuur	11
3.3	Beleidsprogramma 3 – Natuur en Landbouw	19
3.4	Beleidsprogramma 4 – Ruimte en Klimaat	24
3.5	Beleidsprogramma 5 – Economie en Mienskip	32
3.6	Beleidsprogramma 6 – Bedrijfsvoering	43
3.7	Beleidsprogramma 7 – Provinciefinanciën	47
4	Paragrafen	
4.1	Grondbeleid	49
4.2	Bedrijfsvoering	52
4.3	Grote projecten	59
5	Financiën	
5.1	Voorstel begrotingswijzigingen PS	80
5.2	Rapportage wijzigingen onder mandaat GS	82
5.3	Ontwikkeling financieel kader	86
5.4	Ontwikkeling treasury	89

Inleiding

Inleiding

In deze bestuursrapportage van 2024 leggen wij verantwoording af door het schetsen van de ontwikkelingen en het geven van inzicht in de voortgang van het beleid na vaststelling van de begroting 2024.

We leveren veel inspanningen om de gewenste resultaten, zoals opgenomen in de begroting 2024, te realiseren. We liggen voor het merendeel op koers.

Het verbeteren van het voorspellend vermogen van de provincie heeft nadrukkelijk de aandacht van de directie. Het is onderwerp van gesprek bij de maandrapportages en de berap/autorisatiemoment december. Hierbij is niet alleen van belang dat de budgetten in het juiste bestedingsritme in de begroting komen te staan, maar nog meer dat duidelijk wordt wat we dit jaar daadwerkelijk kunnen realiseren qua uitvoering van de begroting. Doen we door de werkwijze van resultaatgericht werken. Dit anders aankijken tegen de problematiek van het voorspellend vermogen vergt een cultuuromslag bij zowel de organisatie als het bestuur.

Het verschuiven van budgetten over de jaren heen is iets wat al jaren gedaan wordt en dat is nu dan ook niet binnen een jaar opgelost. Voor wat betreft de investeringen is vorig jaar extra aandacht gevraagd voor het bestedingsritme waarbij bedragen met name naar 2024 zijn doorgeschoven. Dit leidt ertoe dat ook bij deze berap aanzienlijke bedragen doorgeschoven worden waarbij deze nu wel zoveel mogelijk in het juiste bestedingsritme over de jaren zijn verspreid. Wel zien we dat er binnen de organisatie steeds meer bewustzijn ontstaat voor de nut en noodzaak van het in het juiste bestedingsritme zetten van de budgetten (exploitatie en investeringen).

Het doorschuiven van de budgetten heeft tot gevolg dat sommige resultaten later in de tijd worden gerealiseerd en dit is terug te zien in oranje scores op de indicator 'Geld'.

Er worden in deze bestuursrapportage een aantal voorstellen/begrotingswijzigingen ingediend die ten gunste (+) dan wel ten laste (-/-) van het begrotingssaldo komen. Voor de jaren 2024 t/m 2028 worden per saldo de volgende bedragen aan het begrotingssaldo toegevoegd c.q. onttrokken (x € 1 miljoen).

2024	2025	2026	2027	2028
2,0	1,1	1,1	3,8	0,4

Toevoegingen en onttrekkingen

Bovenstaande toevoegingen en onttrekkingen aan het begrotingssaldo betreffen zowel de begrotingswijzigingen PS als begrotingswijzigingen onder mandaat GS.

Voor een nadere toelichting op de PS-begrotingswijzigingen wordt verwezen naar bijlage I "Begrotingswijzigingen PS", zoals opgenomen in deze bestuursrapportage. Naast de begrotingswijzigingen die van invloed zijn op het begrotingssaldo, zijn in deze bijlage ook de overige begrotingswijzigingen opgenomen, zoals bijvoorbeeld voorstellen tot aanpassing van het bestedingsritme tijdelijke budgetten.

Naast de begrotingswijzigingen PS zijn ook een aantal wijzigingen onder het mandaat van GS verwerkt. De wijzigingen onder mandaat GS worden nader toegelicht in de financiële begroting 'Rapportage wijzigingen onder mandaat GS'.

Samenvatting

Samenvatting financieel

Per beleidsprogramma wordt in deze bestuursrapportage een toelichting gegeven op zowel de verwachte beleidsmatige als de verwachte financiële afwijkingen aan het eind van 2024 ten opzichte van de begroting 2024. Onderstaande tabel toont per beleidsprogramma de totale begroting, de voorgestelde begrotingswijzigingen, de totale bestedingen tot 1 juni en de vastgelegde verplichtingen die in 2024 tot betaling leiden.

Voorspellend vermogen

In algemene zien we dat door de aandacht voor het voorspellend vermogen er een inhaalslag is gedaan en er daardoor meer budgetten worden doorgeschoven en meerjarig in kasritme wordt gezet. Naast de middelen in de exploitatie zijn ook de investeringen meerjarig in kasritme gezet. We verwachten dan ook dat bij de jaarstukken er minder sprake zal zijn van doorschuiven van middelen.

De onderstaande tabel de toont het saldo van de gewijzigde begroting versus de bestedingen en aangegane verplichtingen. Dit saldo kan voor het merendeel worden verklaard doordat:

- periodieke verplichtingen ná de maand mei zijn niet als verplichting meegenomen. Denk hierbij bijv. ook aan de verplichtingen voor de salarissen voor het ambtelijk personeel, boekjaarsubsidies, OV concessies e.d.
- uitstaande subsidieplafonds zijn niet meegenomen als verplichting. Pas wanneer er een beschikking is afgegeven wordt deze administratief als verplichting opgenomen.
- er is een aantal administratieve boekingen nog niet meegenomen als verplichting, zoals de afschrijvingen en de vorming en/of beschikking van reserves. Deze worden conform de bestaande werkwijze administratief aan het einde van het boekjaar verwerkt.
- aan de batenkant zijn de inkomsten ná mei niet als nog te verwachten inkomsten meegenomen. Het gaat dan onder andere om de inkomsten uit het provinciefonds en de motorrijtuigenbelasting.

Ergo: de verwachting c.q. prognose op basis van de huidige inzichten is dat zowel lasten als baten conform de bijgestelde begroting worden gerealiseerd. De praktijk leert echter dat door gewijzigde omstandigheden, onvoorziene zaken en voortschrijdend inzicht de verwachtingen bijgesteld moeten worden. Het autorisatiemoment in december kan nog worden gebruikt voor het indienen van begrotingswijzigingen om de begrotingsrechtmatigheid te borgen. De bedoeling is om hier terughoudend mee om te gaan; de begroting en de bestuursrapportage zijn de documenten waarbij de budgetten zoveel als mogelijk in het goede kasritme moeten worden gezet.

Exploitatie- Bedragen x € 1.000	Begroting 2024 incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen 2024 per 1-6	Saldo
Lasten					
Programma 1 - Bestuur	23.711	-240	8.385	5.313	9.773
Programma 2 - Infrastructuur	143.035	-6.896	45.325	57.037	33.778
Programma 3 - Natuur en Landbouw	112.244	4.150	26.961	73.617	15.816
Programma 4 - Ruimte en Klimaat	67.342	-17.653	13.708	15.898	20.083
Programma 5 - Economie en Mienskip	94.586	-5.223	43.806	14.643	30.914
Programma 6 - Bedrijfsvoering	96.583	-3.045	40.284	13.360	39.894

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2024 incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen 2024 per 1-6	Saldo
Programma 7 - Provinciefinanciën	17.728	-7.026	-396	12.483	-1.385
Totaal Lasten	555.228	-35.932	178.073	192.351	148.872
Baten					
Programma 1 - Bestuur	1.651	0	84	0	1.567
Programma 2 - Infrastructuur	18.243	1.611	2.836	0	17.018
Programma 3 - Natuur en Landbouw	42.380	-10.057	-2.101	0	34.423
Programma 4 - Ruimte en Klimaat	21.381	-1.919	4	0	19.457
Programma 5 - Economie en Mienskip	5.096	-66	1.478	0	3.552
Programma 6 - Bedrijfsvoering	1.437	0	2.510	0	-1.073
Programma 7 - Provinciefinanciën	369.172	948	159.661	0	210.458
Totaal Baten	459.359	-9.485	164.472	0	285.402
Baten-Lasten	-95.869	26.447	-13.601	-192.351	136.529
Vorming van reserves (lasten)	35.271	17.031			
Beschikking over reserves (baten)	151.316	-7.867			
Begrotingssaldo	20.176	1.549			

Begrotingssaldo na wijziging

<i>Bedragen x € 1 mln.</i>	2024	2025	2026	2027	2028
Begrotingssaldo bij jaarrekening	10,4	2,7	1,4	0,8	3,2
GS wijziging berap 2024	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Begrotingssaldo	10,9	2,7	1,4	0,8	3,2
PS wijziging berap 2024	1,5	1,1	1,1	3,8	0,4
PS wijziging overige	9,2	-4,7	-4,3	-5,1	-4,2
Begrotingssaldo na wijziging	21,7	-0,9	-1,8	-0,5	-0,6

Inzicht in vrijval

In de Statencommissie van 2 november 2016 is bij de 2e bestuursrapportage 2016 gevraagd om een samenvattend overzicht van zowel de vrijval, als van de voorstellen ten laste van het begrotingssaldo en het totaal van wijzigingen van het bestedingsritme. Destijds is toegezegd dat dit overzicht in de samenvatting van de bestuursrapportage zal worden opgenomen. Onderstaand treft u dit overzicht aan.

<i>(bedragen x € 1 mln.)</i>	2024	2025	2026	2027	2028
Vrijval	3,9	1,8	1,8	2,5	0,6
Voorstellen tlv begrotingssaldo	-2,3	-0,7	-0,7	1,3	-0,2
Bestedingsritme tijdelijke budgetten	-24,8	16,7	2,7	5,4	0,1
Mutaties reserves	-0,1	14,4	16,9	2,1	10,2

Totaaloverzicht

Het totaaloverzicht van de begrotingswijzigingen is opgenomen bij het onderdeel financiën, “voorstel begrotingswijzigingen PS”. De wijzigingen zelf, inclusief een nadere toelichting op de nummering van de begrotingswijzigingen, is opgenomen in bijlage I “begrotingswijzigingen PS”.

Bij de begrotingswijzigingen die onder het mandaat van Gedeputeerde Staten vallen kan ook sprake zijn van vrijval of kunnen kosten ten laste van het begrotingssaldo worden gebracht.

Bij het onderdeel financiën “rapportage wijzigingen onder mandaat GS” zijn deze begrotingswijzigingen, inclusief toelichting, opgenomen.

Programma 1: Bestuur

Portefeuillehouders

Commissaris van de Koning Arno Brok en gedeputeerden Eke Folkerts en Matthijs de Vries

Inzet beschikbare middelen programma 1 Bestuur

<i>Exploitatie- bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	23.711	-240	8.385	5.313	9.773
Totaal baten	1.651	0	84	0	1.567
Saldo van lasten en baten	22.061	-240	8.301	5.313	8.206

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
1.1 Provinciale Staten en Statengriffie	5.002	0	2.318	58	2.626
1.2 Gedeputeerde Staten	2.008	0	610	23	1.375
1.3 Commissaris van de Koning	356	0	109	0	247
1.4 Kwaliteit bestuur	613	-240	43	110	220
1.5 Bestuurlijke samenwerking	15.733	0	5.304	5.123	5.306
Totaal lasten	23.711	-240	8.385	5.313	9.773
Baten					
1.1 Provinciale Staten en Statengriffie	17	0	5	0	12
1.2 Gedeputeerde Staten	5	0	0	0	5
1.5 Bestuurlijke samenwerking	1.629	0	78	0	1.551
Totaal baten	1.651	0	84	0	1.567
Saldo van lasten en baten	22.061	-240	8.301	5.313	8.206

Voorstel begrotingswijzigingen

VC 1 Verlenging tijdelijk budget Bestuurlijke vernieuwing

VC 2 Verlenging tijdelijk budget Weerbaar bestuur

Beleidsveld 1.1. Provinciale Staten en Statengriffie

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.1.

1. Provinciale Staten en de Statenleden zijn in staat om hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol zo goed mogelijk uit te voeren. De Statengriffie ondersteunt, adviseert en informeert Provinciale Staten hierbij.
2. De drempel tussen Provinciale Staten en de inwoners van Fryslân wordt lager en het werk van Provinciale Staten krijgt meer bekendheid in Fryslân.
3. Er is een evenwichtig samenspel tussen PS en GS, waarbij de griffie en de ambtelijke organisatie (met respect voor elkaars rollen) Provinciale Staten optimaal bedienen. Hierbij is in de cultuur van werken manifest is dat de politiek het primaat heeft.

Voor deze doelen zijn geen doelindicatoren beschikbaar.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2024	Beleid	Tijd	Geld
1. We versterken het kwaliteitskader voor Statenstukken verder (zie ook evenwichtig samenspel tussen PS en GS).	■	■	■
2. We maken gebundelde kennis toegankelijk door het verkennen van mogelijkheden voor een kennisbank (zie ook evenwichtig samenspel tussen PS en GS).	■	■	■
3. We maken alle relevante Stateninformatie digitaal toegankelijk en verbeteren continu de digitale dienstverlening.	■	■	■
4. We verbeteren de introductie voor tussentijdse instromers van de Staten.	■	■	■
5. We brengen provinciale politiek onder de aandacht en laten inwoners en met name jongeren kennismaken met de politiek.	■	■	■
6. We laten inwoners kennis maken met de politiek, door diverse activiteiten te organiseren zoals het statenspel, het Fries jeugdparlement en de Gast van de Staten.	■	■	■
7. We betrekken jongeren actief bij de politiek vanuit een integraal plan rondom jongerenparticipatie.	■	■	■
8. Wanneer dit passend is bij het hoofdonderwerp op de agenda vergaderen de Staten ook buiten het provinciehuis.	■	■	■
9. Wij streven in samenspraak met de dienst naar het steeds beter voorzien in de vraag naar relevante informatie van de Staten, bijvoorbeeld door het blijven doorontwikkelen van het format voor de Statenstukken.	■	■	■
10. Wij bevorderen een cultuur van werken waarin het samenspel tussen PS en GS helder is en waarbij het manifest is dat Provinciale Staten het primaat hebben.	■	■	■

Beleidsveld 1.2. Gedeputeerde Staten

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.2.

1. Gedeputeerde Staten functioneren efficiënt en effectief.
2. Gedeputeerde Staten hebben goede contacten met de mienskip en mede overheden.
3. Gedeputeerde Staten stellen Provinciale Staten in staat hun rol goed te vervullen.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. GS vergadert 8x per jaar op externe locaties, gekoppeld aan werkbezoek of bestuurlijk overleg.	■	■	■
2. 90% van de PS-voorstellen worden zes weken voor de PS-vergadering toegezonden.	■	■	■
3. 95% van de schriftelijke vragen van PS worden binnen 30 dagen beantwoord.	■	■	■

Toelichting

3. *Tijd*: Veel vragen moeten integraal worden beantwoord. Dit vraagt betrokkenheid van meerdere ambtenaren en bestuurders en daarmee in een enkel geval meer doorlooptijd dan de afgesproken 30 dagen. Het gaat bij de meest recente meting om 2 van de 13 vragen buiten de termijn, dus één vraag wel of niet op tijd heeft al veel invloed op het percentage.

Beleidsveld 1.3. Commissaris van de Koning als rijksorgaan

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.3.

1. We willen bereiken dat de CvdK zijn taken als rijksorgaan goed kan uitvoeren.
2. Er wordt ingezet op het versterken van de weerbaarheid van het decentraal bestuur en de preventieve aanpak van ondermijning en het beperken van integriteitsrisico's.
3. De CvdK zet zich in voor het bevorderen van interbestuurlijke samenwerking, waarbij 'horizontaal besturen' en het benadrukken van de kracht van Fryslân als regioprovincie centraal staan.

Omdat de CvdK over de uitvoering van zijn rijkstaken enkel verantwoording aflegt aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, volgen hieronder geen specifieke doelindicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. De CvdK bevordert, met als uitgangspunt de in 2022 ondertekende Intentieverklaring Friese Norm, de samenwerking met gemeenten en ketenpartners in de aanpak van ondermijning.	■	■	■
2. De CvdK stimuleert de Friese samenwerking middels de bestuurlijke overleggen tussen provincie, Wetterskip Fryslân, Vereniging van Friese Gemeenten (VFG) en gemeente Leeuwarden.	■	■	■
3. De CvdK geeft een vervolg aan het bestuurlijk arrangement met de provincie Zeeland en het ministerie van BZK en bevordert daarbij de deelname van andere overheden.	■	■	■

Beleidsveld 1.4. Kwaliteit bestuur

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.4.

1. We willen een goed functionerende overheidsorganisatie zijn die weerbaar, vernieuwend en toegankelijk is, die (als één overheid) goed met anderen samenwerkt en die aansluit bij ontwikkelingen en ideeën in de samenleving.
2. We willen zorgen voor toegankelijke en heldere participatieprocessen. We willen bevorderen dat inwoners ervaren dat zij zeggenschap hebben over hun leefomgeving.
3. We willen bevorderen dat de Friese gemeenten toekomstbestendig, financieel gezond en weerbaar zijn.

Voor deze doelen zijn geen doelindicatoren beschikbaar.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Provincie, Friese gemeenten en VFG stemmen de gezamenlijke inzet op de interbestuurlijke opgaven optimaal op elkaar af, dit in navolging van het onderzoek naar een bestuurlijk regionaal ecosysteem.	■	■	■
2. Door effectieve inzet van beschikbare personele capaciteit bij de Friese overheidspartijen vergroten we de afzonderlijke en gezamenlijke uitvoeringskracht.	■	■	■
3. We realiseren 2 tot 4 pilots/experimenten op het terrein van (jongeren)participatie, gericht op het vergroten van directe betrokkenheid, invloed en eigenaarschap van inwoners.	■	■	■
4. We bouwen een gezamenlijk kennisnetwerk democratie & participatie, aansluitend bij bestaande netwerken in Fryslân, en we organiseren een serie dialoogsessies.	■	■	■
5. We ontwikkelen een ondersteunend intern leertraject rond participatief werken.	■	■	■
6. We leveren de evaluatie op van het digitaal participatieplatform Stim fan Fryslân	■	■	■
7. We bevorderen een gezonde financiële situatie bij Friese gemeenten en Wetterskip Fryslân.	■	■	■
8. We voeren toezichtgesprekken met gemeenten en Wetterskip om risico's te identificeren bij de uitvoering van medebewindstaken. Hierdoor kunnen zij hun taken goed blijven uitvoeren en kan de mienskip erop vertrouwen dat dit beschermd en geborgd is.	■	■	■
9. We richten ons op verdere bewustwording van de medewerkers en het versterken van processen, o.a. op het gebied van het verstrekken van vergunningen en subsidies, vastgoed- en grondtransacties en aanbestedingen.	■	■	■
10. We werken aan het intensiveren van de inzet van het bestuursrechtelijk instrument Wet Bibob (Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur).	■	■	■
11. We verminderen het risico op het onbewust faciliteren van ondermijnende activiteiten door de informatiepositie te versterken. Dit doen we middels het werken met een provinciaal informatie overleg en een intern meldpunt.	■	■	■

Beleidsveld 1.5. Bestuurlijke samenwerking

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.5.

1. We streven naar een duurzame bescherming en ontwikkeling van het Waddengebied. We stimuleren daartoe de bestuurlijke samenwerking en spelen hierin een proactieve, verbindende rol.
2. We brengen samen met gemeenten, waterschap, regio's, in landsdelig verband en met het Rijk beleidsdoelen tot uitvoering.
3. We versterken de ambtelijke en bestuurlijke contacten tussen Fryslân, Noord-Nederland, de provincies, het Rijk en Europa. Dit doen we om de Friese belangen te behartigen en Fryslân te profileren.

Voor deze doelen zijn geen doelindicatoren beschikbaar.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We geven mede uitvoering aan het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 van Rijk en regio, aan het Integraal Beheerplan Waddenzee van Rijk en regio en aan het interprovinciaal Investeringskader Waddengebied 2016-2026.	■	■	■
2. We leveren een bijdrage aan het Omgevingsberaad Waddengebied en nemen hieraan deel	■	■	■
3. We werken vanuit bestuurlijke samenwerking aan uitvoering van de Samenwerkingsagenda Leeuwarden, de Regio Deals voor de regio's ZO, NO, NW en Wadden en de gebiedsagenda/aanvraag Regio Deal voor de regio ZW.	■	■	■
4. We nemen deel aan de bestuurlijke mijnbouwtafel van Friese overheden en het ministerie van EZK.	■	■	■
5. We behartigen de Friese belangen in Den Haag in wisselende coalities, via het IPO en vooral via Noordelijke Samenwerking. We nemen bestuurlijk en via onze Noordelijke PA-functionarissen deel in het Huis van de Nederlandse Provincies in Brussel.	■	■	■
6. We nemen deel aan de European Week of Regions and Cities (EWRC) in Brussel. We nemen deel aan de Grensoverschrijdende Samenwerking Niedersachsen-Nederland.	■	■	■
7. We organiseren jaarlijks de Fryske borrel, een netwerkbijeenkomst voor Friese ambtenaren en bestuurders in Den Haag. We organiseren jaarlijks de Fryslân-dei in Brussel.	■	■	■

Programma 2: Infrastructuur

Portefeuillehouder

Gedeputeerde Matthijs de Vries

Inzet beschikbare middelen programma 2 infrastructuur

<i>Exploitatie- bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	143.035	-6.896	45.325	57.037	33.778
Totaal baten	18.243	1.611	2.836	0	17.018
Saldo van lasten en baten	124.792	-8.506	42.489	57.037	16.760

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
2.1 Algemeen beleid en verkeersveiligheid	5.781	33	2.391	1.804	1.619
2.2 Verbetering infrastructuur	19.786	-3.795	3.490	2.482	10.019
2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur	38.596	-1.934	7.638	12.616	16.407
2.4 Openbaar vervoer	78.873	-1.200	31.806	40.134	5.733
Totaal lasten	143.035	-6.896	45.325	57.037	33.778
Baten					
2.1 Algemeen beleid en verkeersveiligheid	37	133	133	0	37
2.2 Verbetering infrastructuur	3.791	0	0	0	3.791
2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur	2.807	1.478	1.159	0	3.126
2.4 Openbaar vervoer	11.607	0	1.543	0	10.064
Totaal baten	18.243	1.611	2.836	0	17.018
Saldo van lasten en baten	124.792	-8.506	42.489	57.037	16.760

Voorstel begrotingswijzigingen

- II 1 Verkoop steunpunten
- IV 1 Landschapsbeheer natuurgebied De Dobben
- VC 3 Verlenging tijdelijk budget BO Mirt Mobiliteitsgedrag

Beleidsveld 2.1. Algemeen beleid & verkeersveiligheid

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.1.

Duurzame mobiliteit: We verplaatsen ons duurzaam volgens de systematiek van de Trias Mobilica: 1. Verplaatsingen voorkomen; 2. Wijze van verplaatsingen veranderen naar schone(re) en actieve(re) vervoerswijzen; 3. Verschonend gemotoriseerd vervoer.

Mobiliteit voor iedereen: We zetten in op een passende mobiliteit voor iedereen. Mobiliteit moet voor eenieder fysiek en digitaal toegankelijk en betaalbaar zijn. Bij toegankelijke mobiliteit streven we naar een mobiliteitssysteem waarin iedereen zich welkom en comfortabel voelt en doelgericht op pad kan gaan. Een systeem waarin de (financiële en fysieke) afstand tussen landelijk gebied/dorpen en centrumgebieden wordt verkleind.

Verkeersveiligheid: De Friese aanpak voor verkeersveiligheid op de weg is vastgesteld in de Strategie Verkeersveiligheid 2010-2025. In deze strategie is de ambitie uitgesproken van een halvering van het aantal geregistreerde doden en ziekenhuisgewonden in 2025 t.o.v. het gemiddelde van 2007, 2008 en 2009. Daarnaast blikken we in het RMP al vooruit in de tijd, door te streven naar nul verkeersdoden in 2040.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We stimuleren minimaal 20 bedrijven (die meer dan 50 werknemers hebben) om te werken aan een duurzamer vervoersbeleid voor hun organisatie (werkgeversaankpak) en we benaderen onderwijsorganisaties om hun vervoersbehoefte positief te beïnvloeden.	■	■	■
2. We werken mee aan diverse programma's en initiatieven om duurzamer vervoer te stimuleren, zowel over weg als over water (o.a. Clean Energy Hubs, goederencorridor Noord-Oost-Midden Nederland).	■	■	■
3. We geven opvolging aan uitkomst(en) van belevingsonderzoek.	■	■	■
4. We voeren diverse gedragscampagnes uit, gericht op het zich veiliger verplaatsen van mensen.	■	■	■
5. We stellen in 2024 een nieuw Actieplan Geluid op.	■	■	■

Toelichting

3. *Beleid*: Het belevingsonderzoek is uitgevoerd. Daaruit komt naar voren dat vervoersongelijkheid (vervoersarmoede) vooral afhankelijk is van sociaal-economische factoren en minder van bereikbaarheid van voorzieningen. Daarmee is vervoersongelijkheid minder een mobiliteitsvraagstuk.

3. *Tijd*: De nadere uitwerking van vervoersongelijkheid zou in het RMP 2.0 een plek moeten krijgen, welke voorzien is eind 2024.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Duurzame mobiliteit	Aantal geplaatste laadpalen.	Stijging van 200 laadpalen t.o.v. 2023.	■

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Verkeersveiligheid	Aantal verkeersdoden en (ernstig) verkeersgewonden.	Daling van het aantal verkeersdoden en (ernstig) verkeersgewonden t.o.v. 2020 (en 2023).	
	Aantal verkeersdoden op provinciale wegen.	Daling van het aantal verkeersdoden op provinciale wegen t.o.v. 2020 (en 2023).	

Aantal geplaatste laadpalen

Tot dusverre zijn er 65 laadpalen geplaatst in 2024. Dit loopt achter op de verwachting, vooral veroorzaakt door een tekort aan installateurs. Wel komt er binnenkort een extra team aan installateurs beschikbaar waarmee gepoogd wordt de opgelopen achterstand zo mogelijk in te halen. In totaal zijn er nu inmiddels 300 palen geplaatst.

Aantal verkeersdoden en (ernstig) verkeersgewonden

In het RMP is 2020 als referentiekader vastgesteld én moeten we jaarlijks een daling realiseren t.o.v. het voorgaande jaar. Het aantal dodelijke verkeersslachtoffers loopt de afgelopen jaren helaas weer op. De stijging gaat over meerdere jaren (2018: 18; 2019: 21; 2020: 31; 2021: 24; 2022: 27; 2023: 33). Hetzelfde geldt voor zwaar gevonden (2018: 594; 2019: 542; 2020: 535; 2021: 540; 2022: 696; 2023: 687) (Bron: ViaStat).

In 2023 was er sprake van een lichte daling van 11 zwaargewonden, een kleine daling in een stijgende trend. Definitieve cijfers over 2024 worden pas in Q2 2025 gepubliceerd. Vanwege de stijgende trend zetten we de prognose op 'oranje'. Iedere dodelijke verkeersslachtoffer is er één te veel. Vanuit ethisch oogpunt kan je nooit stellen dat 'het aantal dodelijke slachtoffers op schema ligt'. Onze invloed op het aantal (dodelijke) verkeersongevallen is beperkt. Met de beschikbare middelen werken we aan het verder veiliger maken van de provinciale infrastructuur. Daarnaast blijft het menselijk gedrag een risicofactor. Het uitgangspunt blijft 0 verkeersdoden in 2040.

Beleidsveld 2.2. Verbetering infrastructuur

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.2.

1. We willen de verkeersveiligheid verhogen door (structureel) te investeren in onze eigen infrastructuur
2. We willen de interne en externe bereikbaarheid op orde houden (water, spoor en wegen)

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We werken aan de programmering uit het uitvoeringsprogramma Regionaal Mobiliteitsprogramma (RMP).	■	■	■
2. We realiseren een deel van de hoofdfietsroutes langs provinciale infrastructuur.	■	■	■
3. We maken met het Rijk afspraken in het Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (BO MIRT)	■	■	■
4. We blijven ons inzetten voor verbetering van de spoorinfrastructuur in Fryslân.	■	■	■

Toelichting

1. *Tijd:* Diverse projecten binnen het programma, waaronder de aanleg N358 (Skieding - Uterwei), vertragen a.g.v. de stikstofproblematiek.

1. *Geld:* Prijzen van o.a. energie en materialen blijven stijgen.

2. *Tijd:* Acht gemeenten (waarvan 3 in gezamenlijkheid) hebben subsidie aangevraagd en toegekend gekregen. Daarvan zijn er vier die met onderbouwde redenen één jaar uitstel hebben aangevraagd voor de aanvang van de daadwerkelijke werkzaamheden. Een besluit over uitstel staat gepland voor juli 2024.

3. *Beleid:* Als gevolg van de lange tijd van de landelijke coalitievorming is de koers van het Rijk nog niet helder en zijn er ook geen concrete afspraken gemaakt.

3. *Geld:* Een deel van de middelen, € 100.000, t.b.v. het BO-MIRT proces rondom mobiliteitsgedrag wordt doorgeschoven naar volgend jaar. Vanuit het BO-MIRT maken we als regio Noord-Nederland afspraken met het Rijk over diverse zaken, waaronder het beïnvloeden van het mobiliteitsgedrag (stimuleren van fiets, werkgeversaanpak, logistiek etc). Hier was ook Rijkssubsidie voor beschikbaar, waarbij de provinciale bijdrage een tijdelijk karakter had en in principe eindigt na 2024. Om continuïteit te borgen, willen we deze activiteiten ook in 2025 doorgang laten vinden. Vandaar dat voorgesteld wordt om een deel van het nog beschikbare budget alvast door te schuiven naar het volgende jaar (zie PS-wijziging).

4. *Beleid:* Project capaciteitsuitbreiding 4 treinen per uur Leeuwarden - Sneek: Na gereedkomen van de ombouw van emplacement Leeuwarden onderneemt ProRail nog een aanvullende actie om de 4 treinen per uur in de spitsrichting (en 2 treinen in de tegenspitsrichting) op het traject Leeuwarden - Sneek volledig binnen de normeringseisen van ProRail te laten rijden (we halen dus nu de doelstelling van 4 treinen per uur zonder ontheffing van de norm, nog niet). De 4e trein Leeuwarden - Sneek kan wel direct na gereedkomen project gaan rijden (vanwege de ontheffing).

4. *Geld:* Project capaciteitsuitbreiding 4 treinen per uur Leeuwarden - Sneek: Er is een dreigend tekort op provinciaal deel van het project waarover we in gesprek zijn met ProRail en I&W omtrent de dekking van het tekort.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Complexe infraprojecten	We ronden een aantal complexe infraprojecten af	1	
Hoofdfietsroutes	We realiseren (delen van) hoofdfietsroutes	1	
BO-MIRT	We maken afspraken met het Rijk over de oplossingsrichtingen voor een aantal bruggen	3 (Kootstertille, Oude Schouw, Spannenburg)	
Spoorprojecten	We voeren onderzoek uit naar verbetering van het bestaande spoornet in Noord-Nederland	100%	
	We laten door ProRail het spooreplacement van Leeuwarden ombouwen voor de capaciteitsuitbreiding van 4 treinen op het traject Leeuwarden - Sneek	100%	
	We voeren een (MIRT-)verkenning uit om de HRMK-spoorbrug in Leeuwarden te vervangen door een spoorquaduct	100%	
	We laten door ProRail de planvoorbereiding uitvoeren voor de realisatie van het nieuwe station Leeuwarden Werpsterhoeke	100%	

Complexe infraprojecten

Binnen de complexe infraprojecten zijn er diverse restpunten die nog moeten worden afgerond. Denk daarbij aan de lopende planschadeprocedure en boscompensatie m.b.t. knooppunt Joure, de gebiedsontwikkeling DCA en de staalslakkenproblematiek.

Spoorprojecten

Project capaciteitsuitbreiding 4 treinen per uur Leeuwarden - Sneek is nog niet haalbaar zonder ontheffing norm. En er is een dreigend financieel tekort van 1,5 miljoen over het provinciale deel van het project waarover we in onderhandeling zijn met ProRail en I&W. Het tekort heeft te maken met diverse kostenoverschrijdingen in het project, zoals toepassing van kwartsloze ballast en hogere funderingskosten voor bovenleidingsmasten/-portalen.

Beleidsveld 2.3. Instandhouding provinciale infrastructuur

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.3.

1. Het onderhoudsniveau van het provinciale wegen- en vaarwegennet en de daarbij behorende kunstwerken (zoals bruggen en viaducten) voldoet aan het onderhoudsniveau '6'.
2. We willen de huidige steunpuntenstructuur vernieuwen en verduurzamen.
3. We willen, ook onder winterse omstandigheden, een optimale en veilige bereikbaarheid en doorstroming van het verkeer.
4. We willen met het programma afstandsbediening de gastvrijheid voor de watersporter vergroten.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Wij beheren, programmeren en onderhouden de provinciale infrastructuur (wegen en vaarwegen en kunstwerken) conform het door PS vastgestelde onderhoudsniveau (6) en gaan door met het verder professionaliseren van ons assetmanagementsysteem.	■	■	■
2. We breiden het aantal bruggen uit dat wordt aangesloten op de al in bedrijf genomen bediencentrale.	■	■	■
3. We gaan door met de uitvoering van de herverdeling en daaraan gekoppeld het energieneutraal maken van de te handhaven steunpunten (conform het vastgesteld implementatieplan energie-neutrale provinciale organisatie).	■	■	■
4. Wij dragen zorg voor een veilige en vlotte doorvaart door middel van het op professionele wijze bedienen van provinciale bruggen en sluizen gelegen over de vaarwegen in Fryslân	■	■	■
5. We zorgen voor nautisch toezicht op onze vaarwegen en professionaliseren de integrale samenwerking met politie en andere handhavende diensten.	■	■	■
6. We werken verder aan het uitvoeringsprogramma VHK: we bereiden een convenant met het Rijk voor i.v.m. de afkoopsom Tsjerk Hiddessluizen Harlingen, we bereiden de bochtverruiming in Franeker voor, we werken aan de uitvoering van wachtplaatsen.	■	■	■

Toelichting

3. *Tijd:* Door een aanpassing van het bestemmingsplan door de gemeente is de aanbesteding van het steunpunt Bolsward vertraagd. Komende periode vind er een overleg plaats over de planning.

3. *Geld:* In 2024 zijn diverse steunpunten verkocht. Dit is verwerkt in de begroting middels een begrotingswijziging.

6. *Tijd:* De voorbereiding van de bocht in Franeker duurt langer in verband met een complex onderhandelingsproces met een private partij. De onderhandelingen met het Rijk over het convenant afkoopsom Tsjerk Hiddessluizen zijn vertraagd, omdat er interpretatieverschillen zijn over de afspraken uit de convenanten 2011 en 2013. Daarnaast heeft het Rijk geen financiële middelen gereserveerd voor een afkoopsom.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Beheer en (groot) Onderhoud (vaar)wegen	Het deel van de provinciale infrastructuur dat voldoet aan het gewenste onderhoudsniveau	6	
<i>bij de nulmeting was het percentage gebaseerd op een onderhoudsniveau cijfer7</i>	Wegen (nulmeting 2018:90%)	94%	
	Fietspaden (nulmeting 2018: 77%)	93%	
	Kunstwerken (nulmeting 2018: 77 %)	95%	
	Oevers (nulmeting 2016 : 71 %)	81%	
	Diepte vaarwegen (nulmeting 2016 : 88 %)	93%	
Programma Afstandsbediening	Aantal bruggen wat aangesloten wordt op de bediencentrale	2	

Beleidsveld 2.4. Openbaar vervoer

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.4.

1. We willen het OV in Fryslân verder verbeteren door goed beheer van onze OV-contracten en te investeren in verbetermaatregelen voor het OV.
2. We willen dat het OV betrouwbaar en punctueel is.
3. We willen het regionale OV verder verduurzamen.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We verlenen en beheren de regionale OV-concessies voor trein en bus,			
2. Wij onderzoeken samen met het Rijk, ProRail en de vervoerder de haalbaarheid om in de huidige lopende regionale treinconcessie met batterijtreinen te gaan rijden op Leeuwarden-Harlingen Haven.			
3. Wij werken aan de realisatie om alle busstallingen in Fryslân vanuit strategisch oogpunt in eigendom te nemen, zodat er bij aanbestedingen een gelijk speelveld is voor marktpartijen om in te schrijven en om desinvesteringen te voorkomen.			
4. Wij werken aan diverse maatregelen om het OV te verbeteren, waaronder het realiseren van Dynamisch Reizigers Informatie Systeem (DRIS)-panelen op belangrijke bushaltes om reizigers van actuele vertrektijden en informatie te voorzien.			

Toelichting

4. *Tijd*: Door bezwaarprocedure tegen de gunning van de nieuwe concessie van het busvervoer in Fryslân, vindt de programmering voor DRIS-panelen later plaats. De realisatie van DRIS-panelen start in 2025

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Verlenen en beheren regionale OV concessies trein en bus	Implementatie nieuwe busconcessie afgerond en nieuwe busconcessie gestart	100%	
Verduurzamen	Uitvoeren onderzoek om in de huidige lopende regionale treinconcessie met batterijtreinen te gaan rijden op Leeuwarden - Harlingen Haven	100%	
Realisatie eigen busstallingen	Uitvoeren van voorbereidingen om alle busstallingen in Fryslân in provinciaal eigendom te nemen	100%	
Verbetermaatregelen OV	Uitvoeren van onderzoek naar dubbelspoor Dronryp - Franeker voor een verbeterd reizigersproduct op het traject Leeuwarden - Harlingen Haven en een goedkopere exploitatie	100%	

Programma 3: Natuur en Landbouw

Portefeuillehouders

Geedeputeerden Matthijs de Vries en Femke Wiersma

Inzet beschikbare middelen programma 3 Natuur en Landbouw

<i>Exploitatie- bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	112.244	4.150	26.961	73.617	15.816
Totaal baten	42.380	-10.057	-2.101	0	34.423
Saldo van lasten en baten	69.864	14.208	29.062	73.617	-18.608

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
3.1 Natuur	106.816	5.974	26.398	73.176	13.217
3.2 Landbouw	5.427	-1.824	563	441	2.599
Totaal lasten	112.244	4.150	26.961	73.617	15.816
Baten					
3.1 Natuur en landschap	41.809	-10.057	-1.009	0	32.761
3.2 Landbouw	571	0	-1.092	0	1.663
Totaal baten	42.380	-10.057	-2.101	0	34.423
Saldo van lasten en baten	69.864	14.208	29.062	73.617	-18.608

Voorstel begrotingswijzigingen

- I 1 Bestedingsritme Natuur en Landschap
- IV 2 POP3 bijdrage uit KRW Water
- VC 4 Verlenging tijdelijk budget Weidevogelbeleid
- VC 5 Verlenging tijdelijk budget Invasieve exoten bestrijding

Beleidsveld 3.1. Natuur

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 3.1.

1. We willen de biodiversiteit herstellen en bevorderen.

- De basiskwaliteit en samenhang van leefgebieden herstellen, zoals de realisatie en kwaliteitsverbetering van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), Natura 2000 en de inzet van Natuurbeheer en Agrarisch Natuurbeheer.
- We willen de overlast van invasieve exoten verlagen.

2. We willen voorkomende soorten in stand houden en kwetsbare soorten beschermen en de schade door ganzen beperken.

- Een ombuiging van de neerwaartse trend in een opwaartse trend van weidevogels.
- Het duurzaam in stand houden van de internationaal beschermde ganzenpopulaties.
- We willen de schade van overlast gevende soorten beperken, waaronder het jaarlijks verlagen van de vraatschade van met name winterganzen.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleids	Tijd	Geld
1. Nationale parken: Het nieuwe – landelijke – beleidsprogramma voor de Nationale Parken uitwerken voor de Nationale Parken Alde Feanen, Schiermonnikoog, Lauwersmeer (samen met de provincie Groningen) en Drents-Friese Wold (samen met de prov. Drenthe).	■	■	■
2. Natura 2000: • opstellen van tien evaluaties (vier eilanden, Alde Feanen, Deelen, Wijnjeterperschar, Koningsdiep, Van Oordt's Mersken, Rottige Meenthe).	■	■	■
3. Natura 2000: • uitvoering geven aan de tien natuurdoelanalyses, o.a. aan de slag met de onderzoeken en verzamelen monitoringsgegevens en starten met uitvoeren van maatregelen.	■	■	■
4. Natura 2000: • zorgdragen voor de uitvoering van de herstelmaatregelen in de Natura 2000 gebieden.	■	■	■
5. Programma Natuur: uitvoeren van de maatregelen in de SPUK Programma Natuur. Zie voor toelichting paragraaf 9 Grote projecten.	■	■	■
6. Natuurkwaliteit: uitvoering geven aan Grip op Kwaliteit.	■	■	■
7. Biodiversiteitsprogramma: opstellen biodiversiteitsprogramma, afhankelijk van besluitvorming door PS over het vervolg.	■	■	■
8. Natuur inclusieve samenleving: opstellen Agenda natuurinclusief, afhankelijk van besluitvorming door PS over het vervolg	■	■	■
9. Pesticiden: uitvoeren van het pesticidenbeleid, dat is vastgesteld door PS voorjaar 2023.	■	■	■
10. Uitvoeren van actieplan beleidsnota invasieve exoten.	■	■	■
11. Uitvoering geven aan het nieuw Fries ganzenbeleid.	■	■	■
12. Uitvoeren van het weidevogelbeleid op basis van de weidevogelnota en gruttoaanvalsplan.	■	■	■
13. Uitvoeren van de subsidieregeling wolf.	■	■	■

Toelichting

2. *Tijd*: In overleg met de natuurbeheerders en Wetterskip Fryslân is de planning voor het schrijven van de evaluaties aangepast. Het opstellen van de evaluaties is nu gepland direct voorafgaand aan het opstellen van het nieuwe beheerplan voor een gebied. Zo is de evaluatie altijd actueel in tegenstelling tot wanneer in 2024 10 evaluaties worden gedaan. Dan zal voor sommige gebieden een update nodig zijn als later het opstellen van een nieuw beheerplan wordt gestart. Ook wordt met de nieuwe planning de gevraagde inzet van natuurbeheerders en Wetterskip Fryslân meer gespreid en worden capaciteitsproblemen bij hen voorkomen.

In 2024 worden nu evaluaties opgesteld voor de vier Waddeneilanden. In 2025 start dan voor de vier Waddeneilanden het opstellen van de nieuwe beheerplannen. In 2025 worden ook de eerste vier evaluaties voor Natura 2000-gebieden op het vaste land opgesteld.

7. *Tijd:* Het programmateam werkt aan de afspraken uit het jaarplan 2024. Een aantal van de activiteiten uit het jaarplan 2024 staat onder tijdsdruk c.q. ligt niet op planning. Deze activiteiten zullen deels worden doorgeschoven naar 2025 (zie begrotingswijziging).

7. *Geld:* Voor het Herstelprogramma Biodiversiteit is € 1 mln. uit het themabudget Natuur en Landschap beschikbaar gemaakt. Het overdragen van de deelbudgetten aan onze programmapartners kost veel tijd. Het zwaartepunt van de uitvoering van de diverse activiteiten komt in 2025 te liggen. Hiervoor is een begrotingswijziging bijgevoegd.

8. *Beleid:* Voor de verkenning naar het opstellen van een Fries programma natuurinclusief, wellicht als opvolger van de Friese agenda natuurinclusief is nog een half jaar tijd. Dat is krap als ook de besluitvorming daarin wordt meegerekend.

8. *Tijd:* Voor de verkenning naar het opstellen van een Fries programma natuurinclusief, wellicht als opvolger van de Friese agenda natuurinclusief is nog een half jaar tijd. Dat is krap als ook de besluitvorming daarin wordt meegerekend.

9. *Tijd:* Het uitvoeringsproces bij of met derden vraagt meer tijd dan verwacht, doordat de uitvoering pas medio 2023 daadwerkelijk kon starten, in plaats van begin 2023. De benodigde doorlooptijd van de eerste periode van het programma beslaat twee jaar (zoals aan PS kenbaar gemaakt met de brief van 10 januari 2023, kenmerk 02064056). De uitgestelde start heeft ook tot gevolg dat de beoogde afronding van de eerste twee jaren van uitvoering plaatsvindt in 2025.

9. *Geld:* Vanwege de uitgestelde start is er naar verwachting sprake van een onderbesteding in 2024 en wordt voorgesteld om de looptijd van het tijdelijk budget te verlengen tot en met 2025.

10. *Geld:* De stimuleringsmaatregelen/ subsidies bij grondeigenaren vraagt meer tijd dan verwacht. Dit omdat de uitvoering van de subsidieregeling pas in de tweede helft van 2023 daadwerkelijk kon starten, in plaats van begin 2023. Hierdoor heeft het langer geduurd voordat aanvragen zijn ingediend. De eerste aanvragen konden pas eind 2023 worden beschikt. Aangezien nu gewerkt wordt met een exotenloket (loket die aanvragers adviseert en ondersteunt bij het indienen van een aanvraag) en de regeling meer bekendheid krijgt, is de verwachting dat er meer aanvragen zullen komen. Met de aanvraag van verlenging van dit budget, t/m 2027, kan de regeling ook in 2025 opengesteld en het actieplan gerealiseerd worden.

12. *Geld:* Doordat een deel van de projecten een langere doorlooptijd heeft dan 2024, zal een deel van de uitbetalingen pas in 2025 plaatsvinden. Daarom is een begrotingswijziging bijgevoegd.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
1. Herstel en bevorderen biodiversiteit	Agrarisch natuur- en landschapsbeheer: Beheerde ha via de Subsiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel agrarisch natuurbeheer (cumulatief) Totaal (29.626 ha t/m 2027)	23.280	
	Natuurbeheer: beheerde ha via het Subsiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (68.300 ha t/m 2027) (cumulatief)	67.000	
	Uitvoeren bossenstrategie	30 ha bosuitbreiding 150 ha	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
		bosrevitalisering 10 ha uitbreiding landschapselementen 40 ha revitalisering landschapselementen	
2. Soorten	Toename van het aantal broedparen grutto (10.000 broedparen grutto in 2030) (cumulatief).	8.300	

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer

De doelwaarde voor 2027 is gecorrigeerd van 23.500 ha naar 29.626 ha (verkeerde getal in de begroting gekomen). De doelwaarde voor 2024 is gelijk gebleven en gehaald.

Natuurbeheer

Dit jaar wordt 66.787 ha natuur beheerd via het Subsidie stelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer. Ten opzichte van 2023 is er 117 ha natuur extra in beheer gekomen. Naast deze ha heeft de provincie Fryslân zelf ook nog 436 ha natuur in eigendom die nog moeten worden verkocht (deels dit jaar nog) aan een natuurbeheerder. Zodra de provincie deze gronden heeft verkocht zullen ze ook via het Subsidie stelsel Natuur en Landschap worden beheerd (op zijn vroegst per 2025 via de openstelling SNL dit najaar). Tot die tijd worden deze gronden verpacht en beheerd door It Fryske Gea en Staatsbosbeheer.

Uitvoeren bossenstrategie

De genoemde hectares zullen niet worden gehaald door het niet op tijd ontvangen van middelen van het Rijk voor de uitvoering van de Friese bomen- en bossenstrategie (het geld van de FPLG-maatregelpakketten komt te laat om alle aangegeven hectares dit jaar nog te kunnen inrichten of revitaliseren).

Aantal broedparen grutto

Het jaarbericht weidevogels (aantal broedparen grutto's) komt in oktober uit. Dan weten we pas hoe het broedseizoen is verlopen, maar uit het veld komen geluiden dat het niet goed lijkt.

Beleidsveld 3.2. Landbouw

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 3.2.

1. Werken aan een toekomstbestendige landbouw , met een rijke natuur
2. Optimaal inzetten van de niet-grondgebonden instrumenten van het GLB in de vorm van de regeling Europese landbouwsubsidies provincie Fryslân 2023-2027

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Uitvoering geven aan de prioritaire actiepunten van de landbouwagenda.			
2. Uitvoering geven aan de Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw.			
3. We doen in 2024 vier openstellingen in het kader van het niet-grondgebonden deel van het GLB.			

Toelichting

1. *Beleid*: We herijken de beleidsbrief landbouw. En op basis van deze herijkte beleidsbrief landbouw wordt de landbouwagonde ook herijkte met een aangepaste prioritering. De uitvoering wordt vervolgens weer vanaf 2025 opgepakt.

1. *Tijd*: We herijken de beleidsbrief landbouw. En op basis van deze herijkte beleidsbrief landbouw wordt de landbouwagonde ook herijkte met een aangepaste prioritering. De uitvoering wordt vervolgens weer vanaf 2025 opgepakt.

2. *Tijd*: Niet alle activiteiten zullen volledig in 2024 zijn uitgevoerd, maar afgesproken is dat deze activiteiten ook nog in 2025 mogen plaatsvinden. Ook kunnen dan de boerenexperimenten nog een jaar extra uitvoeringsmogelijkheid krijgen.

2. *Geld*: Niet alle activiteiten zullen volledig in 2024 zijn uitgevoerd, maar afgesproken is dat deze activiteiten ook nog in 2025 mogen plaatsvinden. Ook kunnen dan de boerenexperimenten nog een jaar extra uitvoeringsmogelijkheid krijgen. Er is een begrotingswijziging bijgevoegd om hiervoor middelen van 2024 naar 2025 te verschuiven.

3. *Geld*: Het bestedingsritme van de BCB/POP3 budgetten wordt met bijgevoegde begrotingswijziging aangepast aan de verwachte uitbetalingen van declaraties van de cofinanciering aan het RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland).

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)	Aantal openstellingen	4	

Programma 4: Ruimte en Klimaat

Portefeuillehouders

Gedeputeerden Friso Douwstra, Sijbe Knol en Matthijs de Vries

Wat zien we?

Ten aanzien van de Omgevingswet zien we dat de gemeenten nog bezig zijn met het verwerken van de bulk aan verzoeken welke zijn ingediend voor 31 december 2023 onder de oude wetgeving, wat zich doorvertaalt op provinciaal niveau. De verwachting is dat na zomer '24 de aanvragen zijn weggewerkt en er helemaal volgens de nieuwe Omgevingswet gewerkt gaat worden. De wijze van voorkantsamenwerking geven we in overleg met ketenpartners vorm.

In het voorjaar hebben we de startnotitie voor het actualisering van de provinciale omgevingsvisie (POVI) naar u toegezonden. Het proces om te komen tot een geactualiseerde POVI is hiermee gestart.

We hebben in samenwerking met alle Friese overheden, netbeheerders en 11 maatschappelijke organisaties (de Friese Energietafel) de concept-Friese Energievisie opgesteld. Deze wordt u in het najaar voor wensen en bedenkingen aan u voorgelegd.

De in 2023 onverwacht naar beneden bijgestelde SDE++ bijdrage voor kleinere monomestvergisters had als resultaat dat veel initiatieven voor monomestvergisters on hold zijn gezet. Mede door lobby van provincie Fryslân is de SDE++ bijdrage in 2024 verhoogd voor monomestvergisters. De verwachting is dat voorgenomen initiatieven alsnog worden ingediend voor de subsidietender 2024, en ook gerealiseerd gaan worden.

Inzet beschikbare middelen programma 4 Ruimte en Klimaat

<i>Exploitatie- bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	67.342	-17.653	13.708	15.898	20.083
Totaal baten	21.381	-1.919	4	0	19.457
Saldo van lasten en baten	45.961	-15.733	13.704	15.898	626

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
4.1 Ruimtelijke ordening en wonen	5.203	-3.600	483	360	760
4.2 Water en Bodem	34.678	-9.076	6.094	5.460	14.049
4.3 Milieu	11.742	-530	3.874	4.959	2.379
4.4 Energietransitie	15.719	-4.447	3.257	5.119	2.896
Totaal lasten	67.342	-17.653	13.708	15.898	20.083

Beleidsveld - bedragen x € 1.000	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Baten					
4.2 Water en Bodem	16.320	247	659	0	15.907
4.3 Milieu	961	0	307	0	654
4.4 Energietransitie	4.100	-2.166	-962	0	2.896
Totaal baten	21.381	-1.919	4	0	19.457
Saldo van lasten en baten	45.961	-15.733	13.704	15.898	626

Voorstel begrotingswijzigingen

IV 3 Structurele verschuiving taken Omgevingswet

VC 6 Verlenging tijdelijk budget Naar een schone en gezonde leefomgeving

VC 7 Verlenging tijdelijk budget Veenweidevisie

Beleidsveld 4.1. Ruimtelijke ordening en wonen

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.1

1. Wij werken samen met gemeenten en Wetterskip aan de ruimtelijke inrichting van Fryslân en ondersteunen hen bij de omslag naar de Omgevingswet. Daarnaast borgen wij de uitvoering van de Omgevingsvisie en Omgevingsverordening in voorkantsamenwerking met onze partners en zetten indien nodig of wenselijk ons wettelijk ruimtelijk instrumentarium in.
2. Een toekomstbestendige woningvoorraad met voldoende betaalbare woningen, aansluitend op de (toekomstige) (zorg)vraag van inwoners en van mensen die zich in Fryslân willen vestigen, waarbij de doorstroom wordt bevorderd.
3. Zorgvuldig ruimtegebruik door optimale benutting van woningbouwmogelijkheden binnen bestaand bebouwd gebied en door herbestemming en tijdelijke woonvormen.
4. Wij houden de Omgevingsvisie (POVI) en Omgevingsverordening actueel en werken aan een actualisatie van de POVI met de bijbehorende keuzes voor de ruimtelijke inpassing van diverse urgente opgaven (zoals klimaatadaptatie, energietransitie, landbouwtransitie, herstel biodiversiteit, woningbouw en circulaire bedrijven) staat voor 2024 op het programma.
5. Samen met onze partners een programma Landschap opstellen waarin we gezamenlijk uitvoering kunnen geven aan de opgaven voor het landschap.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We werken met onze partners aan de invoering van de Omgevingswet. De komende jaren is herziening van de POVI en -verordening nodig. Om het beleid uit te voeren, werken we via voorkantsamenwerking samen met partners.			
2. Inzet op Landschap (behoud, herstel en versterking) is gerealiseerd (sturing, middelen, organisatie).			
3. Handvatten gereed om ruimtelijke kwaliteit te integreren in ruimtelijke opgaven en ontwikkelingen (analyse en redeneerlijn op basis waarvan keuzes kunnen worden gemaakt).			
4. Een geactualiseerd Grutsk op 'e Romte (onderdeel van Programma Landschap).			

Toelichting

1. *Geld:* De inwerkingtreding van de Omgevingswet vraagt extra structurele inzet in het ruimtelijke domein. Hier kunnen de FUMO-gelden voor een deel worden ingezet. Er wordt een begrotingswijziging voorgesteld.

2. *Beleid:* In 2024 werken we aan een visie op hoofdlijnen voor landschap. Deze landt in de vernieuwde Provinciale Omgevingsvisie die naar verwachting eind 2025 gereed zal zijn. We werken deze visie uit in het Programma Landschap (hoe voeren we de visie uit). De verwachting is dat dit programma in Q1 van 2026 gereed zal zijn.

2. *Tijd:* We hebben u reeds geïnformeerd dat we het nieuwe programma Landschap aanbieden nadat de POVI is vastgesteld.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Omgevingswet	Samenwerking en betrokkenheid bij strategische complexe projecten	100%	Green
Programma Landschap	Gedragen programma i.s.m. partners en geactualiseerd Grutsk op 'e Romte	100%	Red
Versnelling woningbouw	Weggenomen geïnventariseerde knelpunten Omgevingsverordening	100%	Orange
Tevredenheid woonomgeving en woning	Plan voor de aanpak van de bestaande woningvoorraad	1	Orange
Herijken woondeals	Aantal actuele regionale woondeals	6	Green

Toelichting

Programma Landschap: Zie toelichting hier boven.

Versnelling woningbouw: uit de knelpuntenanalyses blijkt nog onvoldoende waar de knelpunten in de provinciale Omgevingsverordening zitten. Dit vraagt nader onderzoek. Wij bekijken of dit mee te nemen is in de onderzoeken in relatie tot het Frysk Wenplan, het provinciale volkshuisvestingsprogramma.

Plan voor de aanpak van de bestaande woningvoorraad: met het onderzoek van DataFryslân, dat op 23 mei 2024 is opgeleverd is een globaal beeld neergezet van de opgave in Fryslân (aantallen woningen en de wijken en de buurten). Het vertalen hiervan naar de financiële opgave en een plan voor de aanpak vraagt nader onderzoek.

Beleidsveld 4.2. Water en Bodem

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.2

1. Waterveiligheid: De inwoners van Fryslân en de Friese economie zijn goed beschermd tegen overstromingen en wateroverlast. We werken met het principe van meerlaagsveiligheid, dit is verwoord in het Friese provinciale waterprogramma (Regionaal Water Programma). Meerlaagsveiligheid is het principe dat wordt gebruikt om voorbereid te zijn op extreme situaties. Het bestaat uit drie lagen: preventie (met waterkeringen en ruimtelijke reserveringszones), ruimtelijke inrichting en locatiekeuze, en calamiteitenbeheersing. Preventie omvat het beschermen van het achterland tegen overstromingen. Ruimtelijke inrichting en locatiekeuze spelen een rol bij het voorkomen van schade en wateroverlast. Calamiteitenbeheersing omvat het hebben van een plan voor noodsituaties.
2. Voldoende water: Het watersysteem is in balans waarbij droogte en verzilting zoveel mogelijk beperkt zijn en de voeten droog blijven.
3. Schoon water: Het bewaken en herstellen van kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater. Zoals verwoord in het Friese provinciaal waterprogramma en de KRW-nota. Dit houdt in dat de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater voldoet aan specifieke ecologische en chemische normen die voortvloeien uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en Zwemwaterrichtlijn. We voldoen aan de doelstellingen van de drinkwaterrichtlijn.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We voeren onze wettelijke taken uit op grond van o.a. de EU Kaderrichtlijn water, de Zwemwaterrichtlijn, de Waterwet, Wet natuurbescherming, de Drinkwaterrichtlijn en de wettelijke bodemtaken in relatie tot het overgangsrecht in de Omgevingswet.	■	■	■
2. We voeren de acties uit op het gebied van de 3 lagen van meerlaagsveiligheid (preventie van overstromingen en wateroverlast, ruimtelijke inrichting en locatiekeuze en calamiteitenbeheersing).	■	■	■
3. We brengen in beeld de nog benodigde maatregelen en de effecten voor de Natura2000 gebieden.	■	■	■
4. De aanvullende strategische grondwatervoorraden gaan we borgen in Omgevingsverordening.	■	■	■
5. Voor een deel van de natura2000-gebieden brengen we de hydrologische toestand, maatregelen en effect op de doelen in beeld.	■	■	■
6. We rapporteren aan Provinciale Staten over de voortgang en resultaten waterkwaliteit aan de hand van de zogenoemde midterm review.	■	■	■
7. De ambities en doelen omtrent het ontwikkelingsbeleid voor bodemvitaliteit zullen in lijn met de startnotitie ter besluitvorming worden voorgelegd aan PS.	■	■	■
8. We leveren een bijdrage aan een Integraal ruimtelijk ontwerp voor Programma Harlingen, waarin het principe water en bodem sturend wordt toegepast.	■	■	■

Toelichting

1. **Geld:** T.a.v. doeluitkering bodemconvenant: Er zijn verschillende activiteiten in uitvoering en in voorbereiding. Tegelijk werken wij aan de uitwerking van de startnotitie Bodembeleid (vastgesteld door PS, 2022). Naar verwachting is deze uitwerking eind 2024 gereed. Dit uitgewerkte bodembeleid geeft vervolgens richting aan de besteding van het budget van deze doeluitkering. Gelet op de planning van de besluitvorming over dit bodembeleid, wordt voorgesteld een deel van het begrote budget door te schuiven naar 2025.

T.a.v. Samenwerkingsovereenkomst Regionale samenwerking Kaderrichtlijn Water: Er zijn verschillende activiteiten in uitvoering en in voorbereiding. Een deel van deze activiteiten komt, gelet op de benodigde doorlooptijd, naar verwachting pas in 2025 tot een daadwerkelijke besteding.

4. *Tijd*: Het borgen van strategische grondwatervoorraden in de Omgevingsverordening loopt, maar vraagt meer tijd omdat er een planMER-traject nodig is. Dit was niet voorzien. Naar verwachting is de borging in de eerste helft 2025 afgerond.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Waterveiligheid	De acties op het gebied van de 3 lagen van meerlaagsveiligheid (preventie van overstromingen en wateroverlast, ruimtelijke inrichting en locatiekeuze en calamiteitenbeheersing) zijn uitgevoerd.	100%	Green
Voldoende water	Aantal natura2000-gebieden waarvoor de hydrologische toestand, maatregelen en effect op de doelen in beeld is gebracht.	50%	Green
	% Aanvullende strategische grondwatervoorraden geborgd in Omgevingsverordening.	100%	Red
Algemeen	Integraal ruimtelijk ontwerp Programma Harlingen opgesteld, waarin het principe water en bodem sturend is toegepast.	50%	Green

Aanvullende strategische grondwatervoorraden:

Het borgen van strategische grondwatervoorraden in de Omgevingsverordening loopt, maar vraagt meer tijd omdat er een planMER-traject nodig is. Dit was niet voorzien. Naar verwachting is de borging in de eerste helft 2025 afgerond.

Beleidsveld 4.3. Milieu

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.3

1. Versterking en borging van de VTH beleids- en operationele cyclus
2. Een bijdrage leveren aan verduurzaming, waaronder een circulaire economie, vanuit de VTH-taken aan een circulaire economie door aandacht te vragen bij provinciale inrichtingen (op het gebied van afval) voor dit onderwerp
3. Stikstof vergunningen verlenen die er voor zorgen dat er uitvoering gegeven kan worden aan het FPLG en het uitvoeringsprogramma stikstof

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We gaan onze wettelijke taken uitvoeren op grond van o.a. Wet natuurbescherming en Algemene wet bestuursrecht. Vergunningverleners worden geattendeerd op het belang van tijdigheid en er zal gestuurd worden op het tijdig verstrekken van vergunningen.	■	■	■
2. Voor de uitvoering van de VTH-taken wordt een VTH-jaarprogramma en een VTH-jaarverslag opgesteld. Het huidige VTH beleid 2019-2023 (en de onderliggende risicoanalyses) wordt tot eind 2024 verlengd omdat het Omgevingswetproof wordt gemaakt.	■	■	■
3. Uitvoeren van het opdrachtgeverschap van de VTH-taken die bij de FUMO en de ODG zijn neergelegd.	■	■	■
4. Om een bijdrage te leveren aan circulaire economie vanuit de VTH-taken worden de prov. inrichtingen door de FUMO benaderd om te inventariseren waar kansen en wensen liggen op dit gebied. Mogelijk zal dit in 2024 leiden tot een vervolproj. voor de FUMO.	■	■	■
5. De PAS-melders dossiers (circa 220) zullen in meerdere jaren worden afgerond. Voor 2024 is dat naar verwachting 10.	■	■	■

Toelichting

2. *Tijd*: Het proces rondom het opstellen van het VTH-uitvoeringsprogramma 2024 is uitermate moeilijk verlopen. Daarbij is de tijdige beschikbaarheid van gegevens van met name de FUMO problematisch geweest, met name veroorzaakt door capaciteitsgebrek. Ook bij het opstellen van het VTH-jaarverslag 2023 zijn daardoor problemen ondervonden maar heeft ook de beschikbaarheid van gegevens uit de registratiesystemen tot vertraging geleid. Bij het opstellen van het uitvoeringsprogramma en het jaarverslag is input van de FUMO, ODG maar ook de eigen organisatie noodzakelijk. Voor het komende uitvoeringsprogramma is een strakke planning met de FUMO afgesproken alsook voor het opstellen van het volgende jaarverslag. Het opstellen van het nieuwe VTH-beleid is inmiddels opgestart en gepland om eind 2024 ter vaststelling aan te bieden aan GS.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Wet natuurbescherming	Percentage tijdig verleende vergunningen en ontheffingen	95%	■
Circulaire economie	Percentage provinciale inrichtingen waarbij inventarisatie is uitgevoerd	95%	■
Vergunningen	Aantal PAS-melders dossiers	10	■

Toelichting

De termijnen van de vergunning aanvragen per 1-1-25, ingang omgevingswet, zijn (nog) niet goed ingesteld in het systeem. Daarom is er geen betrouwbaar percentage af te geven. In de volgende release zal dit hersteld worden.

Op dit moment is er nog geen stikstofruimte beschikbaar en verwachten we niet op korte termijn een PAS-melder te kunnen legaliseren via extern salderen. Wel verwachten we een aantal dossiers (circa 10) te kunnen legaliseren middels intern salderen (wijziging binnen bestaande rechten) en zullen we circa 15 dubbele dossiers samenvoegen. We verwachten de doelwaarde 10 dus te halen, echter is sprake van veel (juridische)

onzekerheden en zijn we voor stikstofruimte afhankelijk van het rijk. We onderzoeken als provincie alternatieven sporen voor legalisatie.

Beleidsveld 4.4. Energietransitie

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.4.

Binnen het programma Energie werkt de Provincie Fryslân aan drie doelen:

1. in 2030 wekken we 33% van de energie die we gebruiken zelf op
2. in 2030 besparen we 25% energie t.o.v. 2010
3. in 2050 zijn we onafhankelijk van fossiele brandstoffen

Deze doelen zijn de basis voor het Energieprogramma dat in 2022 is vastgesteld. Voor de uitvoering van het energieprogramma stellen GS jaarlijks een jaarplan vast. Dit wordt ter informatie naar Provinciale Staten gestuurd cf de afspraken met PS hierover.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Uitvoeren regeling extra gelden uit Windpark Fryslân (WPF) gelden, ten behoeve van het isoleren van woningen.	■	■	■
2. We voeren de landelijke SPUK regeling verduurzaming bedrijfsmatig vastgoed uit.	■	■	■
3. We zetten een ondersteuningsstructuur voor het MKB op o.a. via het bedrijvenloket Ynbusiness.	■	■	■
4. Overleg met gemeenten (via Friese Energie Tafel) en initiatiefnemers om initiatieven voor de opwek van energie verder te helpen.	■	■	■
5. Uitvoering van de Missy Wetterwaarmte en ondersteuning van projecten.	■	■	■

Toelichting

1. *Tijd:* De afstemming van de Friese plus op de gemeentelijke regelingen en het organiseren van de uitvoering door 1 gezamenlijk loket vraagt meer afstemming en tijd dan verwacht.

1. *Geld:* Doordat de afstemming van de Friese plus op de gemeentelijke regelingen en het organiseren van de uitvoering door 1 gezamenlijk loket meer afstemming en tijd vraagt dan verwacht komt de regeling later dan verwacht. We passen de openstellingsdatum van het subsidieplafond hierop aan en hebben een begrotingswijziging bijgevoegd.

2. *Geld:* De beschikbare middelen voor verduurzaming MKB koppelen we aan de uitvoering van de totale aanpak verduurzaming MKB. Onderdeel hiervan is het aanpassen van de huidige voucherregeling. De aanpassingen hangen samen met de bredere aanpak die nu nog in ontwikkeling is. We gaan er nu vanuit dat we in 2024 de voucherregeling nog aan kunnen passen.

3. *Geld:* Een deel van de beschikbare middelen voor verduurzaming MKB willen we via een voucher inzetten, zodat MKB-ers een handelingsperspectief krijgen na de adviesfase. Hiervoor moet de huidige voucherregeling aangepast worden. We verwachten dat we dit voor eind 2024 gereed hebben, maar zijn hierbij ook afhankelijk van de bredere MKB-aanpak en het Rijk.

5. *Geld:* We werken aan een verdieping van de potentiekaart en warmteplanning. De kans bestaat dat deze opdracht niet dit jaar volledig wordt afgerond. Hiervoor is een begrotingswijziging bijgevoegd.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Besparen	Aantal woningen dat m.b.v. WPF gelden is geïsoleerd	1000 woningen	
	Aantal bedrijven dat advies van energiecoach heeft gekregen	50 bedrijven	
Opwek	Aantal gerealiseerde monomestvergisters	25 mestvergisters	
	Aantal MegaWatt zonnepanelen gerealiseerd	50 MW zon	
	Aantal pilots biogas/groengas productie met monitoring reductie emissies	3 pilots productie biogas/groen gas	
Warmte	Aantal woningen aangesloten op een warmtenet	500 woningen	
	Aantal warmte-initiatieven (warmtenetten in ontwikkeling)	20 warmtenetten	
Mienskipsenergie	Aantal aanvragen via het Friese Energiehuis voor lokale energie initiatieven	25 aanvragen	

Toelichting

1000 woningen WPF: De afstemming van de Friese plus op de gemeentelijke regelingen en het organiseren van de uitvoering door 1 gezamenlijk loket vraagt meer afstemming en tijd dan verwacht. Hierdoor komt de regeling later dan verwacht. We passen het subsidieplafond en het bestedingsplan hierop aan.

25 mestvergisters: De onverwacht naar beneden bijgestelde SDE++ bijdrage voor kleinere monomestvergisters in 2023 had als resultaat dat veel initiatieven voor monomestvergisters on hold zijn gezet. Mede door lobby van provincie Fryslân is de SDE++ bijdrage in 2024 verhoogd voor monomestvergisters. De verwachting is dat voorgenomen initiatieven alsnog worden ingediend voor de subsidietender 2024, en ook gerealiseerd gaan worden, maar mogelijk met een doorloop in 2025.

50 MW zon: De aangescherpte provinciale regelgeving maakt het steeds moeilijker om zonnepanelen op landbouwgrond te realiseren.

500 woningen warmtenet: De projecten lopen vertraging op omdat de Wet Collectieve Warmte nog niet in werking is getreden.

Programma 5: Economie en Mienskip

Portefeuillehouders

Gedeputeerden Friso Douwstra, Eke Folkerts, Sijbe Knol, Matthijs de Vries en Femke Wiersma

Wat zien we?

De Friese economie heeft zich het afgelopen jaar verder ontwikkeld. Gezamenlijk werken we met onze partners aan de gezamenlijke economische samenwerkingsagenda Fryslân, schoon, gezond & gelukkig. Hierin werken we missiegedreven aan ons verdienvermogen en aan de brede welvaart. Daarbij blijven bestaande grote opgaven bestaan waar gezamenlijk aan moeten werken. Denk hierbij aan:

- Demografische ontwikkeling en inzet op leven-lang-leren
- Verduurzaming en ontwikkeling naar een circulaire economie
- Innovatie en digitalisering
- Infrastructuur, bereikbaarheid en beschikbaarheid van energienetwerken

Inzet beschikbare middelen programma 5 Economie en Mienskip

<i>Exploitatie- bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	94.586	-5.223	43.806	14.643	30.914
Totaal baten	5.096	-66	1.478	0	3.552
Saldo van lasten en baten	89.490	-5.157	42.328	14.643	27.362

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
5.1 Economie	17.159	1.572	6.385	2.566	9.780
5.2 Gastvrijheid	8.992	-377	2.305	2.331	3.978
5.3 Taal, cultuur, erfgoed en sport	47.526	-370	29.679	3.302	14.176
5.4 Leefbaarheid	20.910	-6.048	5.438	6.444	2.980
Totaal lasten	94.586	-5.223	43.806	14.643	30.914
Baten					
5.1 Economie	3.867	-70	1.446	0	2.351
5.2 Gastvrijheid	415	4	79	0	340
5.3 Taal, cultuur, erfgoed en sport	124	0	-250	0	374
5.4 Leefbaarheid	690	0	202	0	488
Totaal baten	5.096	-66	1.478	0	3.552
Saldo van lasten en baten	89.490	-5.157	42.328	14.643	27.362

Voorstel begrotingswijzigingen

- I 2 Bestedingsritme Gastvrijheid
- II 2 Gebiedsbudgetten
- II 3 Vrijval Regenboogbeleid
- II 4 Vrijval saldi diverse budgetten Taal
- II 5 Vrijval diverse budgetten
- II 6 Vrijval budget Monumenten subsidieplafond 2023
- IV 4 Breedband 5% regeling super witte adressen
- VC 8 Verlenging tijdelijk budget Procesgelden DOM's

Beleidsveld 5.1. Economie

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.1.

We hebben de volgende vier ambities:

1. Fryslân is en blijft de 'rijkste' brede welvaartsregio van Nederland
2. Fryslân behoort in 2025 tot de top 3 van Europese regio's in de transitie naar circulaire economie
3. Fryslân verandert van krimp- naar kansregio
4. De samenwerkingskracht van de Friese Mienskip resulteert in een sterk verbonden ecosysteem waarin de zogenoemde drie o's (onderwijs, ondernemers en overheid) optimaal samenwerken.

Op basis van deze ambities en de hierboven beschreven ontwikkelingen zijn onderstaande doelindicatoren geformuleerd. Het beleid is gericht op het bevorderen van samenwerking in het ecosysteem. We blijven daarbij onze partners InnovatiePact Fryslân, Innovatie Cluster Drachten, Ynbusiness, Vereniging Circulair Fryslân, de NOM en Wetsus/Watercampus ondersteunen. Brede welvaart en de transitie naar een circulaire economie zijn daarbij de uitgangspunten. Fryslân wil de rijkste brede welvaartsregio van Nederland zijn en blijven en daarnaast in de top 3 van Europese regio's staan in de transitie naar een circulaire economie.

Wij werken aan één economische agenda voor Fryslân. Aan een schoon, gelukkig en gezond Fryslân. Door op de koers die met bedrijven, onderwijs en gemeenten is ingezet. Net als met het onderwijsakkoord. Wij zetten verder in op vijf sectoren met de bijbehorende campussen: agrarische producten, watertechnologie, herbruikbare materialen, hoogwaardige systemen en materialen en maritieme technologie. Daarin ondersteunen wij vernieuwingen en het aantrekken van bedrijven. Dit staat beschreven in de 'Blue Delta'-bol van het Innovatiepact Fryslân.

Voor de speerpunten worden investeringsagenda's uitgevoerd om de duurzame economie aan te jagen. Door samenwerking in de Friese mienskip te bevorderen wordt het ecosysteem sterker en onderling beter verbonden. Dit doen we o.a. door samen met de overheden, onderwijs en ondernemers meer en betere projecten op te zetten, om zo onze ambitie te realiseren om € 130 mln. Europese middelen naar Fryslân te halen ter versterking van de Friese economie. Aansluitend op ons beleid voor het Rijk en Europa maken wij een agenda voor economische samenwerking met Duitsland.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Circulaire Materialen is een van de Friese Speerpunten. Streven is om circulariteit steeds meer als overkoepelden uitgangpunt te hanteren. VCF heeft daarbij een belangrijke rol.			
2. De inhoud is hierbij leidend, o.a. zoals die is vastgelegd in de investeringsagenda's van de vijf speerpunten. Samen met o.a. EuropaPact Fryslân zullen projecten voorbereid worden voor indiening bij Europese fondsen.			
3. We gaan de investeringsagenda's van de vijf speerpunten uitvoeren, samen met alle stakeholders. De toegevoegde waarde per arbeidsplaats is in de speerpunten hoger dan gemiddeld in Fryslân.			

Toelichting

2. *Geld*: Op dit moment staan er diverse subsidie-instrumenten (regelingen, tenders, calls) in het kader van de Europese projecten open. De verwachting is dat veel Friese initiatiefnemers, die hiervoor een subsidieverzoek gaan indienen, ook een beroep gaan doen op het Friese cofinancieringsbudget. De looptijd van deze projecten is minimaal 2 jaar, maar vaak langer. Met de bijgevoegde begrotingswijziging passen we daar het ritme van het 'Breed cofinancieringsbudget' op aan.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Duurzame economie aanjagen vanuit vijf investeringsagenda's	Aantal bedrijven dat potentieel bijdraagt aan circulaire economie.	> 3% t.o.v. voorgaand jaar (4565 in 2022)	
Sterk verbonden ecosysteem	Europese middelen in Friese projecten	15 mln. in 2024	
Sociaal - economische effecten verbinden in programmering rondom o.a. Novex (Nationale Omgevingsvisie Extra) en FPLG	Toegevoegde waarde per arbeidskracht in Fryslân vergroten	Toename met 3%	

Beleidsveld 5.2. Gastvrijheid

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.2.

1. We willen dat de gastvrijheidssector bijdraagt aan een prettige en gezonde woon- en leefomgeving door in te zetten op slimme groei i.p.v. op economische groei. Waarbij we laten zien dat deze sector er voor elke inkomensgroep is.
2. Zowel onze inwoners als bezoekers gebruiken het landschap om te verblijven en recreëren. Wij willen dat recreatieve & toeristische belangen en de kansen die de sector biedt worden meegewogen en waar mogelijk worden geborgd bij ruimtelijke ontwikkelingen.
3. Ons doel is een vitale en duurzame gastvrijheidssector, die zorgt voor toekomstbestendige banen in Fryslân. Daarom werken we samen met een breed netwerk (triple helix) van partners in en buiten de gastvrijheidssector aan een uitvoeringsprogramma.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We verlenen subsidie aan Merk Fryslân voor het verzorgen van de toeristische marketing activiteiten gericht op slimme groei.	■	■	■
2. We dragen (financieel) bij aan het beheer en onderhoud van de wandel- en fietsinfrastructuur (incl. routes) in Fryslân door deel te nemen aan samenwerkingsverbanden zoals Wandelnet en stichting Landelijk Fietsplatform.	■	■	■
3. We verlenen een bijdrage aan Innovatie Pact Fryslân voor de Toerisme Alliantie Fryslân (TAF) als aanjager en denktank voor het netwerk.	■	■	■
4. We dragen (financieel) bij aan het beheer en waar mogelijk verrijken en up-to-date houden van verschillende monitors ten behoeve van de gastvrijheidssector.	■	■	■
5. We dragen (financieel) bij aan het beheren, actualiseren en structureel borgen van een digitale infrastructuur voor toeristische informatie over het dagrecreatieve aanbod in Fryslân.	■	■	■
6. We ontwikkelen een ruimtelijke visie op recreatie en toerisme in Fryslân in de vorm van een gebruiksvisie Landrecreatie (in aanvulling op eerder opgestelde Gebruiksvisie waterrecreatie Fryslân 2050).	■	■	■

Toelichting

4. *Tijd*: De monitors zijn ontwikkeld en worden in 2024 beheerd, geactualiseerd en verrijkt. Structurele borging van het beheer en actualisatie van de monitors is echter nog niet georganiseerd en staat voor 2024 gepland. Hoe en waar dit georganiseerd wordt is mede afhankelijk van hoe er opvolging gegeven wordt aan de provinciale Data Strategie. Op dit moment is dat nog onduidelijk, waardoor structurele borging van de monitors vermoedelijk vertraging op zal lopen.

4. *Geld*: Zie boven. Door de vermoedelijke vertraging zal er mogelijk sprake zijn van onderbesteding.

5. *Geld*: De afgelopen maanden is een uitvoeringsplan opgesteld voor de periode 2024-2027, dat omschrijft hoe we de structurele middelen en het themabudget concreet in willen zetten om uitvoering te geven aan onze beleidsambities. Op basis hiervan is het nodig om met bijgevoegde begrotingswijziging de middelen naar voren te halen uit volgende jaren. (NB. begrotingswijziging heeft betrekking op alle genoemde resultaten 2024, waarvan deze financieel de grootste omvang heeft, daarom alleen dit resultaat 'rood' gekleurd).

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
1. Toeristische marketing t.b.v. Slimme groei	Aantal marketing activiteiten/projecten gericht op verbreden seizoenen en spreiding door provincie	1	
2. Bijdrage aan beheer en onderhoud van de wandel- en fietsinfrastructuur in Fryslân	Aantal samenwerkingsverbanden waarin we (financieel) deelnemen, zoals wandelnet en fietsplatform	2	
3. Bijdrage aan IPF voor de TAF als aanjager en denktank voor het netwerk.	Aantal door de TAF georganiseerde (netwerk)activiteiten	4	
4. Bijdrage aan beheer en ontwikkeling van monitors t.b.v. gastvrijheidssector	Aantal monitors dat beheerd wordt, publiek toegankelijk en waar mogelijk verrijkt is	4	
5. Bijdrage aan (beheer en actualisatie van) een digitale infrastructuur voor toeristische informatie	Aantal actieve gebruikers, dat gebruikt maakt van het platform voor toeristische informatie (ODP)	3.200	
6. Start opstellen gebruiksvisie landrecreatie en het hierbij aanhaken van zoveel mogelijk gemeenten	Aantal gemeenten dat is aangehaakt bij opstellen gebruiksvisie	18	

Beleidsveld 5.3. Taal, cultuur, erfgoed en sport

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.3.

De ambities en doelstellingen voor 2024 zijn vastgelegd in de nota Nij Poadium. Voor de langere termijn beoogt het beleid het volgende:

Taal

De provincie wil de vitaliteit van het Fries versterken. Door de afspraken en ambities uit de BFTK 2024-2028 en Taalplan Frysk 2030 na te komen gaat dat lukken. Het gebruik van het Fries neemt toe en in 2030 bieden alle scholen in het Friese taalgebied de kerndoelen verstaan, spreken, lezen en schrijven op voldoende niveau aan. De doorgaande leerlijn Frysk *fan pjut oant promovendus* is gecreëerd. Fryslân heeft een bloeiend meertalig literair klimaat en is internationaal een inspirerend voorbeeld voor andere meertalige regio's. Door een aantrekkelijk literair aanbod voor jong tot oud in traditionele en nieuwe vormen te stimuleren willen we laaggeletterdheid en ontleding tegengaan.

Cultuur

De provincie wil het culturele veld in Fryslân, inclusief de musea, in gelegenheid stellen zich te blijven ontwikkelen. Niet alleen in de kwaliteit van de voorstellingen, tentoonstellingen en andere producties, maar

ook waar het gaat om professionaliteit, toegankelijkheid en duurzaamheid. Een steeds grotere diversiteit aan bezoekers weet de producties te vinden en te waarderen.

Bij deze doelstelling is op dit moment nog geen meetbare doelindicator te geven. In 2023 is een nulmeting opgeleverd voor een Fryske Kultuermonitor. Met dit meetinstrument hopen we in de toekomst belangrijke trends in het Friese cultuurlandschap inzichtelijk te maken. Dat moet het ook makkelijker maken om gevolgen van gevoerd beleid te meten.

Erfgoed

Via onze afspraken met instellingen en netwerken op het gebied van erfgoed, en diverse regelingen, zorgen wij voor het beheer en behoud en doorontwikkeling van ons erfgoed (archeologie, monumenten en cultuurhistorische landschappen) en zorgen we voor verankering van erfgoed in de omgevingswet en -visie en in de Novex.

Sport

We willen dat iedereen die dat wil de mogelijkheid heeft om te bewegen en sporten en streven een veilig en inclusief sportklimaat na.

We richten ons op de verdere ontwikkeling en beoefenen van de Fryske sporten, de talentontwikkeling en topsport.

We zetten ons in om de toegang tot digitale sport technologieën te verhogen.

Thialf

We werken verder aan het behoud van Thialf als (top)sportaccommodatie voor het schaatsen en andere ijssporten.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We geven uitvoering aan de afspraken en ambities die in de BFTK 2024-2028 zijn vastgelegd.	■	■	■
2. We voeren structureel overleg met de betrokken organisaties rondom Taalplan Frysk 2030 om het aanbod Frysk in het onderwijs te verbeteren. M.b.v. skoalstipers ondersteunen we scholen om een goed aanbod voor de Fryske taal en cultuur lessen te bieden.	■	■	■
3. Actie 1: We ondersteunen instellingen en initiatieven met structurele en incidentele subsidies op het gebied van Fryske literatuur die gericht zijn op innovaties en samenwerking met podiumkunsten, performance en andere creatieve uitingen.	■	■	■
4. Actie 2: We stellen regelingen open om het schrijven, uitgeven, vertalen, promoten en herdrukken van Fryske literatuur te stimuleren en mogelijk te maken.	■	■	■
5. We stellen verschillende onderdelen van de Stimuleringsregeling Cultuur weer open. Via deze regeling ondersteunen we cursussen, onderzoeken, pilotprojecten en grotere culturele producties.	■	■	■
6. We ontwikkelen samen met Keunstwurk een methode om bij een representatief 'panel' van belanghebbenden hun tevredenheid te meten over de uitvoering van steunfuncties voor zowel de amateurkunst als de kunsteducatie.	■	■	■
7. We financieren 7 musea en 27 kunstinstituten via de Regeling Musea en Kunstinfrastructuur. Vanuit de ambitie om te ontwikkelen van accounthouderschap naar partnerschap, steken we ook in 2024 tijd en energie in de relatie met de cult. instellingen.	■	■	■
8. Stimuleren van de basisinfrastructuur erfgoed en het opzetten van diverse subsidieregelingen en projecten.	■	■	■
9. Wij stimuleren het project "Fryske Sport yn dyn Klasse".	■	■	■
10. Wij hebben het fonds inclusie Sport in het leven geroepen.	■	■	■
11. Wij subsidiëren het project "Schoolschaatsen".	■	■	■
12. Exploitatiebijdrage voor instandhouding Thialf.	■	■	■
13. We komen met Arcadia tot een subs.verl. voor de voorber. en uitv. van de tweede triënnale in 2025. Daarbij horen ook afspraken over de invulling en monitoring van de doelstellingen die Arcadia van de prov. Fryslân en de gemeente Leeuwarden meekrijgt.	■	■	■

Toelichting

1. *Beleid*: De BFTK is op 8 april 2024 ûndertekene. Wy binne no drok dwaande om de ambysjes út te wurkjen yn konkrete plannen en planning foar de útfiering. Dy earder neamde 20% yn trochsneed foarútgong komt no noch te betiid.

4. *Geld*: Na de afwikkeling van de taal- en onderwijsonderdelen van de subsidieregeling Kultuer en Mienskip Fryslân 2023 is er € 46.700,- over, wat ten gunste van het begrotingssaldo geboekt kan worden. Hiervoor is een begrotingswijziging bijgevoegd.

8. *Geld*: Het subsidieplafond Monumenten 2023 is niet volledig beschikbaar, doordat er minder aanvragen waren dan de hoogte van het plafond. Met bijgevoegde wijziging wordt het resterende bedrag toegevoegd aan het begrotingssaldo.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Innovatie en experiment in de culturele sector	Aantal innovatieve en/of experimentele projecten dat via de Stimuleringsregeling Cultuur ondersteund wordt.	20 verleende subsidies	
Fryslân as taalproduksjehûs	Aantal ondersteunde instellingen en initiatieven	Minstens 5 verschillende instellingen en initiatieven, en minimaal 5 verschillende regelingen	
Musea en Kunstinfrastructuur	Gevoerde inhoudelijke voortgangsgesprekken.	Minimaal 1 gesprek per instelling.	
Fanselsprekkend plak Frysk yn it ûnderwiis	Aantal bezoeken van <i>skoalstippers</i> om scholen te ondersteunen hun aanbod voor de lessen Friese taal en cultuur te verbeteren en vergroten.	Gemiddeld 2 schoolbezoeken per jaar	
Fanselsprekkend plak fan it Frysk yn it iepenbiere libben en frije tiid.	Er wordt uitvoering gegeven aan afspraken en ambities in de nieuwe BFTK (2024-2028)	Gemiddeld 20% voortgang	
Erfgoed ûntwikkele - cultuurhistorie	Aantal projecten uit de Erfgoeddeal en De Fryske Pleats	5	
	Aantal basisinstellingen erfgoed	5	
	Aantal gerestaureerde en herbestemde monumenten (subsidierегeling)	35	
Erfgoed ûntwikkele - archeologie	Aantal bij te houden waardenkaarten	3	
	Aantal archeologische steunpunten	11	
Fryske Sporten	Aantal scholen dat gebruik maakt van het aanbod van "Fryske sport yn dyn Klasse".	100	
Breedtesport	Aantal projecten via Sport Fryslân bij sportverenigingen gericht op inclusie.	50	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
	Aantal kinderen dat gebruik maakt van mogelijkheid schoolschaatsen.	9.000	
Arcadia	Subsidieverlening o.b.v. plan voor triënnale 2025	Subsidie verleend	

Toelichting

Voortgang BFTK is hierboven bij 'wat gaan we daar voor doen' toegelicht

Beleidsveld 5.4. Leefbaarheid

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.4.

1. In aansluiting op de behoeften van de Mienskip nemen wij de rol van wakkerschudder, inzichtgever, gespreksaanjager en perspectiefschetser aan om de leefbaarheid in Fryslân hoog te houden met oog voor de lange lijn en participatie en inclusie van al haar inwoners. Daarbij streven we, door tijdig te anticiperen op demografische ontwikkelingen en door regionaal de krachten te bundelen, een toekomstbestendig en bereikbaar voorzieningenniveau na in een inclusieve samenleving.
2. In het omgaan met initiatieven vanuit de Mienskip ondersteunen we deze door middel van het lepen Mienskipfûns, LEADER, met participatie volgens de DOM-methode (Dorpsontwikkelingsmaatschappijen) en maatwerk voor grote maatschappelijke initiatieven.
3. De provincie faciliteert het brede en integrale gesprek over de toekomst van de zorg in Fryslân om de zorg toegankelijk en betaalbaar te houden voor alle inwoners.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We organiseren op basis van actuele thema's masterclasses en inspiratiesessies voor ambtenaren, bestuurder en maatschappelijk organisaties. Te denken valt aan brede thema's zoals wonen, mobiliteit en toekomstbestendige voorzieningen.	■	■	■
2. We maken in aanvulling op de gegevens die CBS en Planbureau Fryslân leveren in eigen huis prognoses over bevolkingsontwikkeling, huishoudenssamenstelling en migratie om op basis hiervan ons beleid te vormen en in inspiratiesessies kennis te delen.	■	■	■
3. We zijn betrokken bij de verschillende vormen van regionale samenwerking (ANNO, Regiodeals, ...) en zorgen dat voor elke regio een aanspreekpunt beschikbaar is, die bekend is in het regionale netwerk.	■	■	■
4. Na de pilots die in Regio's Zuidwest en Wadden zijn gedaan voor het vormen van het netwerk voor de ondersteuning van initiatieven breiden we dit netwerk uit met minimaal 2 andere regio's.	■	■	■
5. Op basis van (de evaluatie van de) beleidsbrief Grote Maatschappelijke Initiatieven ondersteunen we bestaande en eventueel nieuwe initiatieven met maatwerk.	■	■	■
6. We ondersteunen initiatiefnemers met het doen van een aanvraag voor LEADERmiddelen.	■	■	■
7. Om onze wettelijke taak uit te voeren op het gebied van volksgezondheid organiseren we zogenaamde bestuurstabfels waarin we het gesprek over toegankelijke en betaalbare zorg faciliteren.	■	■	■
8. We ondersteunen initiatiefnemers met het doen van een IMF aanvraag en stellen bij een positief advies van de IMF adviescommissie deze middelen beschikbaar.	■	■	■

Toelichting

3. *Tijd*: De samenwerking binnen ANNO is de afgelopen periode gestagneerd, waardoor er niet veel voortgang is geboekt. De stuurgroep heeft recent besloten de samenwerking weer te gaan intensiveren.

5. *Tijd*: Gebleken is dat voor het initiatief Nannewiid nader/aanvullend onderzoek noodzakelijk is o.a. naar het draagvlak in de omgeving en de kaders waarbinnen het beheer en onderhoud georganiseerd wordt. Voor het initiatief Tsjukemar geldt o.a. dat de gemeenteraad van de Fryske Marren eerst een besluit moet nemen over een financiële bijdrage aan het initiatief.

5. *Geld*: Zie bij *Tijd*. Hiermee geldt dat voor 2024 naar verwachting een lager beroep wordt gedaan op de middelen die zijn begroot, maar deze vanaf 2025 wel nodig zijn voor de uitvoering van beide initiatieven. Er is een begrotingswijziging bijgevoegd hiervoor.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Kennisniveau ontwikkelen	Organiseren inspiratiesessie en masterclasses	5	
	Prognoses uitvoeren over bevolking, huishoudens en migratie	3	
Ondersteunen initiatieven vanuit de mienskip	Per regio een netwerk voor ondersteuning voor initiatieven opzetten	4	
	Grote maatschappelijke initiatieven op basis van maatwerk ondersteunen	2	
	Aantal gehonoreerde Leaderaanvragen	24	
Gesprek faciliteren over toegankelijke en betaalbare zorg	Aantal bestuurstafels Seker en sûn	4	
Vrijwilligers in het zonnetje zetten en helpen met de binding aan verenigingen en stichtingen.	Aantal Fryslân Ferbynt aanvragen	500	
Mienskipsgebouwen worden verduurzaamd met behulp van provinciale subsidie uit het Iepen Mienskipsfûns	Aantal mienskipsgebouwen die met subsidie worden geholpen bij het verduurzamen	28	
Integrale Mienskipsinitiatieven worden met subsidie vanuit het Iepen Mienskipsfûns geholpen zodat ze kunnen bijdragen aan de leefbaarheid in Fryslân	Aantal initiatieven dat subsidie heeft gekregen.	100	

Toelichting:

Inspiratiesessies: dit jaar organiseren wij in samenwerking met De Uitkijkers drie kennisbijeenkomsten over leefbaarheid/demografie. In verband met een andere opzet in vergelijking met voorgaande jaren is gekozen voor een lager frequentieniveau.

Fryslan Ferbynt: 300 aanvragen zijn ingediend. De regeling is inmiddels gesloten.

Programma 6: Bedrijfsvoering

Portefeuillehouder

Gedeputeerde Eke Folkerts

Wat zien we?

Geen ontwikkelingen te melden

Inzet beschikbare middelen programma 6 bedrijfsvoering

<i>Exploitatie- bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	96.583	-3.045	40.284	13.360	39.894
Totaal baten	1.437	0	2.510	0	-1.073
Saldo van lasten en baten	95.146	-3.045	37.774	13.360	40.967

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
6.1 Mensen	69.241	-83	33.033	6.568	29.557
6.2 Middelen	27.342	-2.962	7.252	6.792	10.336
Totaal lasten	96.583	-3.045	40.284	13.360	39.894
Baten					
6.1 Mensen	1.210	0	2.350	0	-1.141
6.2 Middelen	228	0	160	0	68
Totaal baten	1.437	0	2.510	0	-1.073
Saldo van lasten en baten	95.146	-3.045	37.774	13.360	40.967

Voorstel begrotingswijzigingen

I 3 Bestedingsritme capaciteit PAS-melders

VC 9 Budgetoverheveling, verlenging en bestedingsritme Wet Open Overheid (WOO)

VC 10 Verlenging tijdelijk budget 2026 Digitalisering 2022-2026

Beleidsveld 6.1. Mensen

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 6.1.

1. We willen dat medewerkers optimaal bijdragen aan de realisatie van maatschappelijke opgaven, de realisatie van de ambities van het provinciaal bestuur en de uitvoering van onze wettelijke taken, binnen de daartoe gestelde kaders, zoals het capaciteitsbudget.
2. We willen dat de verschillende 'HR thema's', zoals goede werkgeverschap, diversiteit, leiderschap, leren en ontwikkelen en goed werkgeverschap, integraal en gestructureerd onderdeel uitmaken van de cultuur, processen en structuren binnen de organisatie

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We zorgen ervoor dat de inzet van personeel, vast, tijdelijk en inhuur, in balans zijn en blijven binnen het beschikbare capaciteitsbudget.			
2. We voldoen aan de verplichting in het kader van Banenafpraak aan het in dienst nemen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.			

Toelichting

2. *Tijd*: In de begroting 2024 zijn we uitgegaan van 30 fta (1 fta is 25,5 uur) op de basis van de landelijke Banenafpraak. Dit aantal is afgeleid van een landelijk quotum en de omvang van de organisatie. In de jaarstukken 2023 is het aantal bijgesteld naar 33,3 fta.

De stand per mei 2024 is dat we 27,5 fta hebben gerealiseerd. Dat is lager dan de doelstelling, maar 1 fta hoger dan het aantal fta dat we in 2023 hebben gerealiseerd. Tot nu zijn we steeds in staat geweest meer fta te realiseren.

Wij blijven ons inspannen om het verplichte aantal te realiseren, maar zijn daarbij afhankelijk van het aanbod aan kandidaten dat, met begeleiding, te plaatsen is binnen de organisatie. We zien hierbij een vergelijkbaar beeld bij de andere provincies.

Resultaatindicatoren

Ambitie	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Inzet van capaciteit	We lichten dit toe in de paragraaf bedrijfsvoering		
Diversiteit (verplichting in het kader van Banenafpraak; in dienst nemen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt)	Aantal wettelijk verplichte participatiebanen (in fta)	30	

Beleidsveld 6.2. Middelen en digitalisering

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 6.2.

1. We willen met digitalisering, data en/of innovatie publieke waarde leveren
2. We willen de randvoorwaarden creëren voor stabiele, duurzame en toekomstgerichte informatievoorziening
3. We willen dat onze huisvesting bijdraagt aan optimaal samenwerken aan opgaven in Fryslân.
4. We willen een 'Energie-neutrale' organisatie zijn.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Deelprogramma Fundament: Operationeel modern, efficiënt, schaalbaar en marktconform platform voor procesondersteuning. Nodig voor o.m. het subsidieproces en het beheren van klantgegevens.	■	■	■
2. Deelprogramma KlantContactCentrum (KCC) (Digitale Dienstverlening): Operationeel en ingericht platform inclusief proces gericht op het optimaal bedienen van de Mienskip.	■	■	■
3. Deelprogramma Subsidies (Digitale Dienstverlening): Operationeel en ingericht platform inclusief proces om de provincie Fryslân in staat te stellen om een modern, efficiënt, duurzaam en door de Mienskip hoog gewaardeerd subsidie-proces uit te voeren.	■	■	■
4. We voeren de geplande energiebesparende maatregelen en duurzame opwek van energie uit in het provinciehuis, de provinciale steunpunten en provinciale gronden.	■	■	■
5. We werken stapsgewijs verder aan de herinrichting van het provinciehuis, gebaseerd op de ervaringen met de pilots die nu draaien en op basis van de gewijzigde behoefte uit de dienst.	■	■	■

Toelichting

1. *Tijd:* De programma organisatie is volledig operationeel, de onderliggende referentie-architectuur is beschikbaar en de middellange & lange termijnstrategie zijn opgesteld. Het voortbrengingsproces & portfolio-management - inclusief governance - zijn ook ingericht.

Het programma is echter later gestart dan oorspronkelijk voorzien, onder andere vanwege de krapte op de arbeidsmarkt. Op basis van de nu beschikbare informatie verwachten wij dat er bijsturing nodig is om de beoogde doelstellingen te kunnen realiseren en dat het programma een langere doorlooptijd zal krijgen.

2. *Tijd:* Na de eerste implementatie van het KCC / CRM blok is de opgeleverde functionaliteit getoetst aan de uitgangspunten en criteria . Op basis van de uitkomsten van deze toetsing is vastgesteld dat er aanvullende maatregelen nodig zijn om de beoogde doelstellingen te realiseren en om aan de vastgestelde criteria te kunnen voldoen. We voeren maatregelen uit het projectresultaat alsnog volledig in lijn te kunnen brengen met het beleid. De vertraging wordt uiteindelijk ingelopen binnen de overall planning.

3. *Tijd:* Het deelprogramma is inmiddels gestart, maar later dan voorzien, specifiek door het later beschikbaar komen van de benodigde capaciteit.

De beoogde uitgangspunten en te realiseren doelstellingen zijn vastgesteld. Einddoel is een modern en efficiënt platform om het subsidieproces zowel voor de Mienskip en de interne organisatie optimaal te kunnen bedienen. Door de onder het deelprogramma KCC gerapporteerde vertraging komt ook de planning van dit deelprogramma onder druk te staan. Het deelprogramma krijgt als opdracht de bestuurlijke prioriteiten op het onderwerp subsidies als eerste te realiseren binnen de afgesproken tijdsaders. Huidig inzicht is dat dit realiseerbaar is, door een gewijzigde aanpak binnen het deelprogramma, eventuele effecten hiervan zullen worden meegenomen in de overall planning.

Resultaatindicatoren

Ambitie	Indicator	Doelwaarde 2024	Prognose 2024
Digitalisering	1. Deelprogramma Fundament: Operationeel modern, efficiënt, schaalbaar en marktconform platform voor procesondersteuning. Nodig voor o.m. het subsidieproces en het beheren van klantgegevens. Snelle, efficiënte, transparante processen in het kader van een betrouwbare en rechtvaardige overheid. Procesgericht werken wordt technisch goed ondersteund. BIO-compliant (Baseline Informatiebeveiliging Overheid) en daarmee 27001-certificeerbaar. We zijn de betrouwbare organisatie die we moeten zijn.	Platform voor procesondersteuning is gereed	
	2. Deelprogramma KCC (Digitale Dienstverlening): Operationeel en ingericht platform inclusief proces gericht op het optimaal bedienen van de Mienskip, met hierin een integraal klantbeeld: weten wat een aanvrager uit de Mienskip doet en wil.	Platform KCC is ingericht en operationeel; gericht op klantvragen Mienskip	
	3. Deelprogramma Subsidies (Digitale Dienstverlening): Operationeel en ingericht platform inclusief proces om de provincie Fryslân in staat te stellen om een modern, efficiënt, duurzaam en door de Mienskip hoog gewaardeerd subsidie-proces uit te voeren. Wat voldoet aan de gestelde richtlijnen (ASV 2022) en geldende wettelijke kaders.	Platform subsidies is ingericht en operationeel dat voldoet aan richtlijnen en kaders en hoog wordt gewaardeerd door de Mienskip.	
Energie-neutrale organisatie	bouwkundige en installatietechnische maatregelen	Het monumentale deel van het Provinsjehûs is voorzien van glas isolatie	
	verduurzaming wegensteunpunten, door bouwkundige en installatietechnische maatregelen en voorzien daken van zonnepanelen	Al onze primaire steunpunten zijn verduurzaamd	

Programma 7: Provincie financiën

Portefeuillehouder

Gedeputeerde Eke Folkerts

Inzet beschikbare middelen programma 7 Provincie financiën

Dit 'programma' is niet beleidsinhoudelijk van aard. Hier worden de zogenoemde algemene dekkingsmiddelen geraamd, zoals de algemene uitkering uit het provinciefonds, de opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting en het rendement op het vermogen. Deze dekkingsmiddelen hebben geen specifieke bestemming gekregen. Ze dienen als dekking van de lasten in de beleidsinhoudelijke programma's die niet worden gedekt door (specifieke) uitkeringen van andere overheden. Daarnaast zijn de zogenaamde voorwaardelijke budgetten die niet aan een specifiek beleidsprogramma zijn te koppelen in dit programma opgenomen. Dit zijn budgetten die pas na besluitvorming over de aanwending daarvan door respectievelijk Provinciale of Gedeputeerde Staten vrijgegeven worden voor uitvoering.

<i>Exploitatie- bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	17.728	-7.026	-396	12.483	-1.385
Totaal baten	369.172	948	159.661	0	210.458
Saldo van lasten en baten	-351.444	-7.973	-160.057	12.483	-211.843

Hieronder is de opbouw van de lasten en baten nader uitgewerkt. De overige algemene dekkingsmiddelen zijn vervolgens nader gespecificeerd. De post 'Dividenden' (7.3) bestaat met name uit het verwachte dividend Alliander en Windpark Fryslân via Fryslân Hurde Wyn B.V. De rentebaten (7.4) bestaan onder meer uit de verwachte inkomsten uit schatkistbankieren, de achtergestelde lening Alliander en de lening aan Windpark Fryslân Holding B.V.

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
7.4 Financieringsrente en interne financiering	912	420	8	0	1.324
7.5 Overige algemene dekkingsmiddelen	13.145	-6.850	0	11.742	-5.448
7.6 Werken voor derden	3.671	0	316	741	2.614
7.7 Onvoorzien	0	-596	-720	0	124
Totaal lasten	17.728	-7.026	-396	12.483	-1.385
Baten					
7.1 Provinciefonds	247.276	0	108.041	0	139.235
7.2 Opcenten motorrijtuigenbelasting	74.823	0	25.294	0	49.529
7.3 Dividenden	25.086	0	22.879	0	2.207
7.4 Financieringsrente en interne financiering	15.026	0	3.000	0	12.025

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
7.5 Overige algemene dekkingsmiddelen	3.290	970	54	0	4.206
7.6 Werken voor derden	3.671	0	415	0	3.256
7.7 Onvoorzien	0	-23	-23	0	0
Totaal baten	369.172	948	159.661	0	210.458
Saldo van lasten en baten	-351.444	-7.973	-160.057	12.483	-211.843

Tabel overige algemene dekkingsmiddelen

<i>Exploitatie - Bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
Exploitatiebijdrage Thialf	577	0	0	0	577
Lening herstelplan Thialf	94	0	0	0	94
Risicobuffer Breedband	0	0	0	5.448	-5.448
Stelpost nominaal	-1.158	1.200	0	0	42
Voorwaardelijk budget GS: Breed cofinancieringsbudget	13.632	-8.050	0	6.295	-712
Totaal lasten	13.145	-6.850	0	11.742	-5.448
Baten					
BTW compensatiefonds	49	0	0	0	49
Rendementsderving inzet vermogen	10	0	0	0	10
Rente kapitaalverstreking Alliander	1.587	0	0	0	1.587
Rente revolverende middelen	62	970	4	0	1.027
Risicobuffer Breedband	1.240	0	0	0	1.240
Voorwaardelijk budget GS: Breed cofinancieringsbudget	343	0	50	0	293
Totaal baten	3.290	970	54	0	4.206
Saldo van lasten en baten	9.855	-7.820	-54	11.742	-9.653

Voorstel begrotingswijzigingen

- I 4 Rentevergoeding ten behoeve van RSP
- I 5 Bestedingsritme Europese cofinancieringsbudget Efro/EZ Europa
- I 6 Aanvulling stelpost nominaal
- II 7 Toevoeging onvoorzien aan begrotingssaldo
- IV 5 Bijdrage Wetterskip Fryslân Niet productieve investeringen op niet landbouwbedrijven (1.73.3)
- VA Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B
- VI Bestedingsritme reserves

Paragraaf 1. Grondbeleid

1.1 Samenvatting grondbezit

Grondbezit is geen provinciaal doel op zichzelf. Het aan- en verkopen van grond wordt ingezet om transitie ten bate van onze opgaven te faciliteren. Binnen onze opgaven Natuurontwikkeling, Veenweide, Natuur mei de Mienskip, Bossenstrategie, de Waddenkustversterking en de gebiedsontwikkeling Dongeradielen, ligt in dat kader reeds een aanzienlijke opgave rondom grondverwerving en grondruil. Veel van deze opgaven worden naar verwachting samengevat in de Friese versie van het Nationaal Programma Landelijk gebied (FPLG), dat volop in voorbereiding is en waaraan vanuit het Rijk aanzienlijke middelen zijn gekoppeld. Met het nieuwe regeerakkoord in wording is het nog onzeker wat dit voor de grondverwervingsopgave in het FPLG betekent en weten wij dat dit programma de komende jaren anders vorm gegeven zal worden.

De Provinciale grondbank

In de provinciale grondbank zijn alle gronden opgenomen die bij de provincie in bezit zijn. Dit zijn gronden voor onze (vaar) wegen, gronden voor de aanleg van natuur, veenweide en infrastructuur, ruil- en restgronden. De provincie heeft ruim 15.000 ha grond, waarvan ruim 12.000 ha structureel bezit (wegen, meren, vaarwegen, etc.). De resterende gronden zijn gronden die in tijdelijk bezit zijn ten bate van de provinciale opgaven.

Naast infrastructurele werken hebben wij grote opgaven ten aanzien van de landbouw, natuur, veenweide en stikstof. Voor deze opgaves maken we gebiedsgerichte plannen die al uitgewerkt, of nog in voorbereiding zijn. Bij deze vraagstukken is de inzet van grond vaak één van de bepalende factoren. Bij de vaststelling van plannen wordt daarin ook het mandaat tot aankoop van gronden voor Gedeputeerde Staten opgenomen. Indien een plan nog in voorbereiding is dan is dit mandaat er nog niet, terwijl het wel wenselijk kan zijn om een strategische aankoop te doen. Er doen zich soms kansen voor die een bijdrage kunnen leveren aan bestaande of in voorbereiding zijnde plannen.

Provinciale Staten heeft hiervoor een investeringskrediet van € 23,5 mln. beschikbaar gesteld, De Strategische Grondvoorraad (SGV) om snel op deze kansen te kunnen inspringen. Deze kansen hebben zich sinds het beschikbaar stellen van het krediet zeker voorgedaan. Er is op dit ogenblik voor € 6,164 mln. (mei 2024) aan strategische voorraad aangekocht. Daarnaast bevinden zich nog drie transacties (met een gezamenlijke waarde van € 4,770 mln. “in de pijplijn”, dit zijn transacties waar overeenstemming met de eigenaar/aanbieder is bereikt maar waarvan de akte nog moet passeren bij de notaris. De aankopen zijn gedaan met een beheersbaar risicoprofiel omdat alleen courante gronden worden aangekocht. De risicoreserve van € 1,5 mln. is dan ook nog niet aangesproken. De resterende middelen zijn op dit moment gekoppeld aan lopende onderhandelingen. De kans is reëel gezien de lopende dossiers dat hiermee het budget dat beschikbaar is voor strategische grondaankopen op korte termijn uitgeput zal raken.

Nationale Grondbank (NGB)

Het Rijk en het ministerie van LNV erkennen de verwervingsopgave die voortvloeit uit het NPLG. Het ministerie ziet ook dat er meerdere provincies zijn die de verwervingsopgave niet zelfstandig kunnen dragen of er voor kiezen dat niet te doen. Het ministerie heeft daarvoor de Nationale Grondbank (NGB) ingesteld.

De NGB is een aanvulling op het provinciaal grondinstrumentarium (grondbanken, grondvoorraden, etc.). Het doel van de NGB is het faciliteren van de gebiedsprocessen in het kader van de transitie landelijk gebied (realisatie opgaven Nationaal Programma Landelijk Gebied – NPLG) en de transitie van de landbouw. De NGB kan worden ingezet voor aan- en verkoop van agrarische gronden en bedrijven die geschikt zijn als alternatieve locatie voor agrarische bedrijven die willen verplaatsen. Zodoende vergroot de NGB de grondmobiliteit in het landelijk gebied en wordt ‘schuifruimte’ gecreëerd voor het

gebiedsproces. (citaat uit Leidraad Nationale Grondbank”). Aankopen die worden gedaan door middel van inzet van de NGB worden aangekocht met Rijksmiddelen, de eigendom van het aangekochte komt op naam van de Staat.

De NGB is operationeel vanaf 1 januari 2023. Het is een nieuw instrument. Er zijn er nog geen feitelijke aankopen gedaan door de NGB. Het college van GS heeft een tweetal casussen bij de NGB voor verwerving ingebracht. Het college informeert Provinciale Staten over het verloop van deze casussen zodra overeenstemming met de aanbieder/eigenaar is bereikt.

1.2 Grondaankopen per beleidsprogramma

Programma 2 Infrastructuur

De Haak, De Centrale As, N381, N359 3 Tunnels Wommels-Bolsward zijn gerealiseerd en de auto's rijden over de weg. Echter nog niet alle vastgoedwerkzaamheden zijn afgerond. Zeker voor De Centrale As ligt er nog een grote opgave om de veelheid van percelen o.a. bij de andere overheden te krijgen en om de laatste afspraken met diverse grondeigenaren af te ronden. Voor de N381 en De Haak om Leeuwarden worden de grondzaken naar verwachting dit jaar afgerond al hoewel wij hier ook afhankelijk zijn van andere overheidspartijen. Voor De Centrale As zal de afronding ook in 2025 nog voortduren.

Tevens ligt er nog een verkoopopgave vanuit deze projecten, met name vanuit De Centrale As. Hierbij wordt wel een relatie gelegd met onze nieuwe opgaven waarin juist weer een behoefte naar (ruil)gronden is.

De projecten N358 De Skieding en N358 Uterwei komen in de volgende fase. Het volledige tracé is inmiddels in bezit, met één eigenaar loopt nog een procedure omtrent schadevergoeding en (juridische) bijstand, als uitvloeisel van een onteigeningsprocedure.

Programma 3 – Natuur en landbouw

Natuur

De aankopen binnen het Natuur Netwerk Nederland gaan gestadig door. Daarnaast worden ook kwalitatieve verplichtingen met eigenaren afgesproken zodat onze doelen ook worden gerealiseerd.

Vanuit Natuur mei de Mienskip vinden in de diverse gebieden verkenningen plaats die uiteindelijk tot de realisatie van onze natuurdoelen moet leiden. De aankopen binnen het gebied Burgumermar-De Leijen lopen voorspoedig. De andere gebieden starten na afronding van de verkenningen.

De aangekochte percelen buiten het NNN, de ruilgronden, die niet voor voor uitruil met NNN gronden worden ingezet, worden verkocht of ingezet voor andere doelen. De verkopen van een aantal oude boerderijen zal in 2024 plaatsvinden.

Stikstof

De eerste opkoopregeling vanuit het Rijk, uitgevoerd door de provincie, wordt dit jaar volledig afgerond. Inmiddels zijn er meerdere (beëindigings-) regelingen van kracht. Deze worden (deels) in samenwerking met de provincie uitgevoerd. De bekostiging van deze regelingen vindt door het Rijk plaats.

Programma 4 Ruimte en Klimaat: Veenweide

Binnen het grote Veenweideprogramma, specifiek binnen de aangewezen gebieden Hegewarren en Aldeboarn De Deelen, vinden in overleg met de gebiedscommissies diverse aankopen plaats. Daarnaast vinden er verkenningen plaats voor het gebied Idzegea. Doelstelling voor Hegewarren is dat alle eigenaren worden opgekocht of verplaatst zodat zij ergens anders of binnen het gebied hun toekomst kunnen voortzetten. Wij werken binnen de kaders van het door Gedeputeerde Staten vastgestelde aankoopstrategieplan. Vooruitlopend op het gebiedsplan Aldeboarn De Deelen wordt door de ingestelde gebieds- en grondtafel reeds aankopen gedaan ten behoeve van een grondvoorraad die later in het gebiedsproces kan worden ingezet. Wel zijn er zorgen over de middelen ten behoeve van toekomstige grondaankopen omdat deze mede waren gekoppeld aan het transitiefonds van het Rijk.

Programma 5 Economie en Mienskip: Terpenproject

Het terpenproject is een doorlopend project en een samenwerking tussen provincie en rijk. In totaal willen wij graag 23 hectare terpengrond verwerven. Zes terpen zijn reeds in ons bezit en vanuit de wettelijke ruilverkaveling Franekeradeel-Harlingen wordt er nog 1 terp aan toegevoegd. Er wordt nu onderzocht wat met flankerend beleid (kwalitatieve verplichting of verpachting onder beperkingen) nog aanvullend kan worden bereikt om de archeologische waarden van de terppercelen voor de toekomst beter te beschermen.

Overig vastgoedbezit

De provincie heeft ca. 12.000 ha structureel bezit, waarvan het grootste deel bestemd is voor (vaar)wegen en de Friese meren. Daarnaast hebben wij diverse eigendommen die wij zelf gebruiken of verhuren. Het gaat bijvoorbeeld om:

- Brug- en sluiswachterswoningen
- Huisvesting (steunpunten) voor weg- en waterbeheer door de hele provincie
- Verhuur van oeverstroken, ligplaatsen voor recreatie arken/boten en steigers
- Tijdelijk verworven gronden die wij verpachten
- Een aantal busstations
- Het Afsluitdijk Waddencentrum
- Diverse gronddepots

Momenteel zijn wij actief in het uitbreiden van onze eigen bus-stallingen. De provincie heeft ervoor gekozen om zelf de stallingen in eigendom te willen hebben zodat er voor ieder OV concessiehouder er een gelijk speelveld ontstaat en investeringen duurzamer kunnen zijn. Recent zijn een aantal oudere steunpunten verkocht, passend bij de nieuwe indeling van de steunpunten van de provincie.

Tevens zien wij toe op het onrechtmatig gebruik van onze provinciale eigendommen. Het toezicht loopt gestadig door, lopende dossiers worden opgelost, vaak door gebruikers een huurovereenkomst aan te bieden. Wij hebben gekozen voor een aanpak per gemeente omdat in diverse situaties afstemming met de gemeente noodzakelijk is. We zien wel dat er ook weer nieuwe dossiers bij komen omdat het wonen en recreëren aan het water in Fryslân populair is en daarmee het oneigenlijk gebruik van onze grond en water ook toeneemt.

1.3 Risico's

De grondprijs in de provincie is nog steeds in beweging. Er is sprake van een lichte stijgende trend, wel afhankelijk van het soort grond. De derogatie problematiek maakt wel dat er een zekere gronddruk is. Door de stijgende grondprijzen is het financieel risico op onze grondportefeuille momenteel klein.

Paragraaf 2. Bedrijfsvoering

Inleiding

Een gezonde bedrijfsvoering is een randvoorwaarde om de bestuurlijke ambities voor Fryslân te realiseren. In het programma bedrijfsvoering staan onze ambities, doelen en resultaten op het gebied van de bedrijfsvoering, inclusief de middelen.

Per 1 januari 2024 is de organisatie 'gekanteld' naar een nieuwe organisatievorm. De komende jaren zullen we onder andere doorontwikkelen naar het meer resultaatgericht werken. Daarbij werken we verder aan het implementeren van de besluitvorming rondom Zero Based Budgetting. Waar nodig zullen samen met het bestuur keuzes gemaakt worden in de taken die wij uitvoeren zodat de organisatie dit kan realiseren passend binnen de middelen die door de Staten beschikbaar zijn gesteld inclusief de middelen uit het bestuursakkoord.

In de paragraaf bedrijfsvoering gaan we uitgebreider in op de volgende onderdelen van de bedrijfsvoering:

- De inzet van personeel, de ontwikkeling van het capaciteitsbudget, inclusief bezetting (vast en tijdelijk personeel) en inhuur
- Het programma organisatieontwikkeling (O&O), de uitvoering van het HR-beleid (human resources) en ziekteverzuim
- Het programma Digitale Transformatie
- De herinrichting van het provinciehuis en het hybride werken
- De Energieneutrale organisatie
- Wetgeving
- De rechtmatige organisatie
- Opvolging aanbevelingen

Financiën

Het bedrijfsvoeringsbudget is opgebouwd uit personele en materiële kosten. Een deel van deze kosten wordt gedekt door bijdragen van derden en vanuit tijdschrijven op met name projecten.

In de volgende paragraaf gaan we nader in op de inzet van personeel, het capaciteitsbudget.

Vooraf: op begrotingsbasis wordt het capaciteitsbudget niet gesplitst in salarissen en inhuur. Het totale capaciteitsbudget is kader stellend voor totale bestedingen van zowel salarissen (ambtelijk personeel) als de externe inhuur.

Inzet beschikbare middelen					
Exploitatie Bedragen x € 1.000	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijzigingen	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Uitgaven					
Capaciteitsbudget					
- salarissen	91.727	-49	32.030	0	59.648
- inhuur	166	0	2.766	5.994	-8.593
Subtotaal capaciteitsbudget	91.894	-49	34.796	5.994	51.054
Overige personeelskosten	2.052	0	1.200	336	516
Kosten automatisering	7.981	5	2.681	2.871	2.434
Kosten huisvesting	7.850	0	2.382	1.880	3.588
Overig	11.191	-3.001	2.189	2.041	3.961
Totaal bedrijfsvoeringskosten (A)	120.968	-3.045	43.248	13.122	61.553

Inzet beschikbare middelen					
Exploitatie Bedragen x € 1.000	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijzigingen	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Dekking					
Dekking capaciteit	24.385	0	4.333	-238	20.290
Bijdrage van derden	1.437	0	1.140	0	297
Totaal dekking (B)	25.823	0	5.474	-238	20.587
Saldo van lasten en baten (A-B)	95.146	-3.045	37.774	13.360	40.967

De inzet van personeel

Capaciteitsbudget

Onderstaand is het verloop van het capaciteitsbudget in de begroting ten opzichte van de jaarstukken 2023 weergegeven. Dit totaal sluit aan op het subtotaal capaciteitsbudget waarbij géén rekening is gehouden met dekking vanuit tijdschrijven dan wel bijdragen van derden. In het overzicht is aangegeven of de uitbreiding van capaciteit wordt gedekt uit bijdragen derden of uit middelen van de provincie zelf. Tevens is aangegeven onder welk mandaat de wijzigingen zijn doorgevoerd.

De basiscapaciteit neemt toe door taakverschuivingen door de invoering van de omgevingswet. Daarnaast is vanaf 2025 de basiscapaciteit opgehoogd met indexering vanuit de stelpost nominaal.

De ophoging van de tijdelijke capaciteit wordt hoofdzakelijk gedekt uit bijdragen van derden. Bij de bestuursrapportage is onder andere de capaciteit die samenhangt met detacheringen opgevoerd.

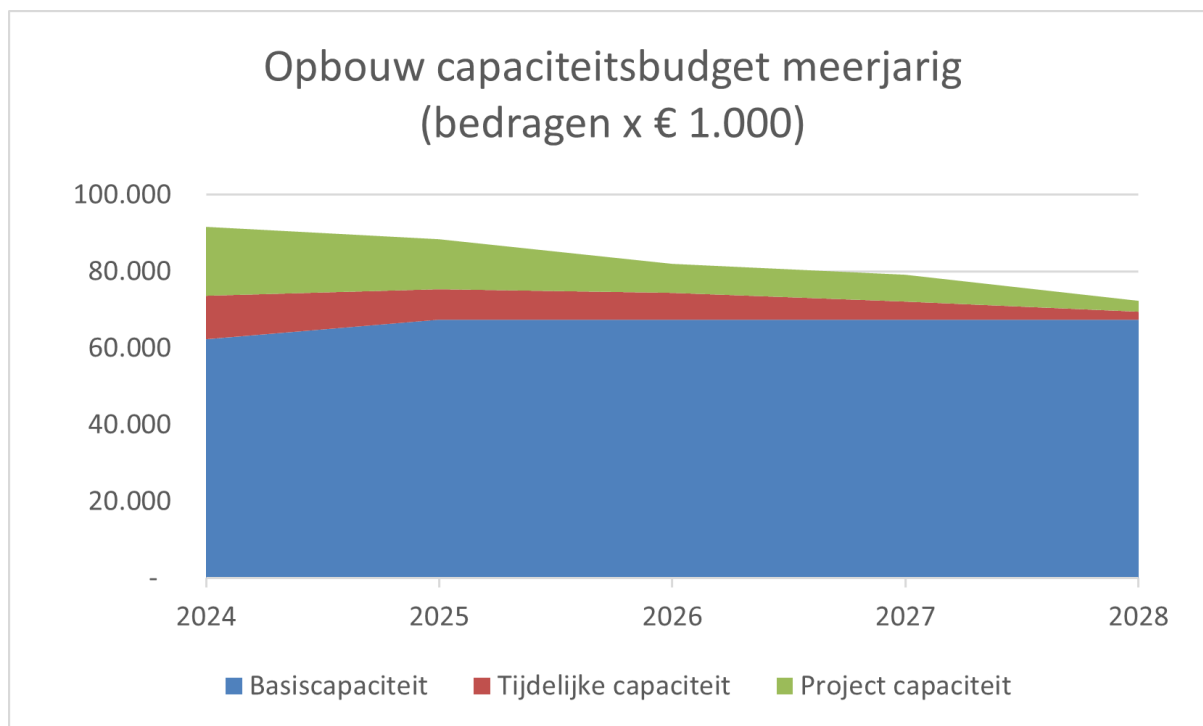
Het capaciteitsbudget voor de projecten is enerzijds verhoogd door bijdragen van derden. Anderzijds is de inschatting dat voor sommige projecten (o.a. SPUK's) de inzet lager is dan initieel begroot.

Ontwikkeling capaciteitsbudget (bedragen x € 1.000)		Budget	Dekking	2024	2025	2026	2027	2028
jaarstukken 2023				93.579	82.183	76.181	72.907	65.021
Wijzigingen onder Financiën mandaat	Diverse administratieve mutaties	Diversen	Provincie	-27	729	990	819	749
Wijziging PS bestuursrapportage	Diverse mutaties - zie toelichting	Basis	Provincie	284	647	647	647	647
Wijzigingen GS bestuursrapportage	Toevoeging index aan het capaciteits- budget vanaf 2025	Basis	Provincie	0	4.741	4.699	4.699	4.699
Wijzigingen GS bestuursrapportage	Diverse mutaties - zie toelichting	Tijdelijk	Provincie	-333	164	354	74	0
Wijzigingen onder PS mandaat	Diverse mutaties - zie toelichting	Tijdelijk	Provincie	40	40	40	40	40
Wijzigingen onder GS mandaat	Diverse mutaties - zie toelichting	Tijdelijk	Derden	304	0	0	0	0
Wijzigingen GS bestuursrapportage	Diverse mutaties - zie toelichting	Tijdelijk	Diversen	2.293	627	586	487	347
Wijzigingen onder GS mandaat	Diverse mutaties - zie toelichting	Project	Derden	0	69	69	0	0
Wijzigingen GS bestuursrapportage	Diverse mutaties - zie toelichting	Project	Derden	-857	826	29	1.246	-99
Wijzigingen GS bestuursrapportage	Diverse mutaties - zie toelichting	Project	Diversen	-3.604	-1.571	-1.635	-1.763	955
bestuursrapportage 2024				91.678	88.454	81.959	79.155	72.357

Ontwikkeling capaciteitsbudget meerjarig

Het capaciteitsbudget is meerjarig opgebouwd in de ruimte voor salarissen (vast en tijdelijk personeel) en inhuur. Een deel van dit budget is structureel. Het tijdelijke deel bestaat deels uit middelen die wij ontvangen van derden voor bijvoorbeeld de uitvoering van taken en projecten en deels uit middelen die Provinciale Staten beschikbaar stellen. Dit maakt dat het capaciteitsbudget flexibel is en fluctueert.

Dit leidt tot het volgende overzicht van het capaciteitsbudget waarin op hoofdlijnen zichtbaar wordt hoe het capaciteitsbudget zich meerjarig ontwikkelt op begrotingsbasis. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen de basiscapaciteit (voor onze basis/structurele taken), tijdelijke capaciteit (budget voor extra taken met een bepaalde looptijd) en projectcapaciteit (verantwoording via tijdschrijven).

Toelichting

De afname van tijdelijke capaciteit (rode balk in bovenstaand overzicht) komt met name door de afloop van het aanvullende capaciteitsbudget voor uitvoering van het vigerende bestuursakkoord (tijdelijke capaciteit, beschikbaar gesteld door Provinciale Staten). De afname projectcapaciteit komt met name door de afloop van de grote infraprojecten. In deze cijfers is nog geen rekening gehouden met te verwachten additionele capaciteit die samenhangt met nieuwe taken vanuit bijvoorbeeld specifieke uitkeringen (SPUK) zoals FPLG/Veenweide of projecten zoals de inzet voor de Lelylijn. De tijdelijke en projectcapaciteit fluctueren.

Bezetting

In onderstaand overzicht staat de ontwikkeling van het aantal fte met een provinciaal dienstverband (vast en tijdelijk).

Bezetting provincie Fryslân (aantal fte, peildatum juni 2024)	2024		2025	2026	2027	2028
	Januari	Juni	Januari	Januari	Januari	Januari
Vast	732	729	700	684	672	650
Tijdelijk	113	112	69	5	2	1
Totaal	845	841	769	689	674	651

Bezettingsoverzicht met meerjarige prognose uitgaande van de arbeidsovereenkomsten, stand 30 juni 2024, inclusief pensionering en afloop van tijdelijke contracten.

Ten opzichte van de prognose in de begroting 2024 en de jaarstukken 2023, zien we geen opvallende afwijkingen in de bezetting. Het aantal tijdelijke contracten met een doorloop in 2025 is hoger ten opzichte van de begroting 2024. Dit heeft te maken met de tijdelijke capaciteit die wordt ingezet op bijvoorbeeld het programma FPLG/Veenweide.

Programma O&O (organisatie-ontwikkeling) en de uitvoering van het HR-beleid

Programma O&O

Met ingang van 1 januari 2024 is de organisatie 'gekanteld' naar een nieuwe organisatiestructuur. De basis hiervoor is het organisatieplan 2023-2027. Dit plan is het resultaat van een participatief proces in de organisatie. Het gekozen organisatiemodel en de bijbehorende organisatiestructuur zijn hierop gebaseerd en een randvoorwaarde om de komende jaren te werken aan thema's als leiderschap, resultaatgerichtheid, bestuurlijke sensitiviteit etc. Voor 2024 is hiervoor een programma gestart.

HR beleid

Werving en selectie

In het afgelopen jaar hebben onze wervings- en zichtbaarheidsinspanningen hun vruchten afgeworpen: 85% van de aangemelde vacatures is vervuld door eigen werving. De zichtbaarheid van de provincie Fryslân als werkgever is vergroot dankzij intensieve deelname aan banenbeurzen, gerichte arbeidsmarktcommunicatie en een steeds professioneler recruitmentproces. Deze strategieën blijven essentieel om onze positie op de arbeidsmarkt te versterken.

De krapte op de arbeidsmarkt en de veranderende personeelsbehoeften blijven een proactieve benadering van arbeidsmarktcommunicatie en kandidaten vragen.

Banenafpraak/participatiebanen

De plaatsing van medewerkers met een doelgroepenverklaring binnen de provinciale organisatie gaat goed. Op diverse plekken in de organisatie zijn medewerkers aan de slag, van het Kabinet tot aan Facilitaire Zaken. De uitvoering is een samenspel van vraag en aanbod, het begeleiden van de plaatsingen en ook het begeleiden van betreffende team en de medewerker zelf na de plaatsing. Het algemene beeld is dat deze medewerkers dan goed kunnen functioneren in de organisatie.

In dit proces streven we naar het realiseren van de afspraken conform de Banenafpraak. Hoewel het nog steeds lukt elk jaar een stijging van het aantal medewerkers te realiseren, lukt het (nog) niet de doelstelling volledig te realiseren. We zien hierbij een vergelijkbaar beeld bij de overige provincies.

Leren en ontwikkelen

In het organisatieplan 2023-2027 staat dat wij een lerende organisatie willen zijn. We hebben ambities op het gebied van leren en ontwikkelen. We willen dat leidinggevenden hun medewerkers coachen en stimuleren en persoonlijk leiderschap van teamleden faciliteren.

We willen continu het gesprek voeren over (eigen) ontwikkeling en streven naar een cultuur waar feedback geven en ontvangen vanzelfsprekend is.

Medewerkers kunnen voor hun ontwikkeling gebruik maken van het Persoonlijk Budget Duurzame Inzetbaarheid (PBDI) en voor, de voor de functie, noodzakelijke opleidingen en trainingen van het centraal opleidingsbudget (COB).

Voor de komende jaren gaan we op basis van strategische personeelsplanning (SPP) komen tot een inventarisatie van noodzakelijke en gewenste opleidingen en trainingen. Dit gaat met name om opleidingen en trainingen voor groepen medewerkers/functies om zo goed mogelijk aan te sluiten bij onze opgaven.

In 2024 besteden we veel aandacht aan leiderschapsontwikkeling. Zie onderstaande tekst voor leren en ontwikkelen van leidinggevenden.

Om de ambities op het gebied van leren en ontwikkelen optimaal te ondersteunen is begonnen met een verkenning van een Learning managementsysteem (LMS). Dit ter vervanging van het huidige systeem dat onvoldoende in staat is de ambities te ondersteunen. Na de zomer zal gekeken worden of en hoe dit gerealiseerd kan worden.

Leiderschaps- en teamontwikkeling

In 2024 is het cultuur- en leiderschapsprogramma van start gegaan met ondersteuning van het bureau Goudvisie. Begin april vond de eerste leiderschapsdag plaats en half juli volgt de tweede leiderschapsdag.

In aanvulling op het leiderschapstraject worden door HR trainingen georganiseerd ten behoeve van leidinggevenden. Het inwerkprogramma voor "nieuwe" leidinggevenden is in het eerste kwartaal gestart en wordt op basis van behoefte en noodzaak aangevuld met passende, praktische trainingen om onze leidinggevenden zo goed mogelijk invulling te laten geven aan hun leidinggevende rol.

De verdere invulling van de team ontwikkeltrajecten zal na de zomer verder vorm krijgen.

Traineeprogramma's

De provincie heeft al een aantal jaren ervaring met het werven en inzetten van trainees, die de kans krijgen nader kennis te maken met de opgaven van de provincie Fryslân en zich daarbij werkinhoudelijk verder te ontwikkelen en door te groeien. Met de beleidsregels voor ons traineebeleid geven wij ook voor de toekomst inhoud aan de voorwaarden van het traineeprogramma. Binnen het traineebeleid kennen wij 3 soorten trainees: trainees Statushouders (pilotprogramma), trainees "on the job/specialisme" en generieke trainees. Men krijgt een aanstelling voor 2 jaar en die al dan niet omgezet wordt in een vast dienstverband.

Het traineeship statushouders is een pilot programma dat is ontstaan uit een motie vanuit PS. Dit budget geeft ons als organisatie de kans om uit maatschappelijk oogpunt bij te dragen aan het aanbieden van werk aan een

groep waarvoor het lastig is om de arbeidsmarkt te betreden. Het traineeprogramma is in uitvoering met de geplande 6 trainees en verloopt volgens planning.

CAO

Op 13 maart hebben de BOD en de vakbonden een onderhandelingsakkoord bereikt voor de cao provinciale sector 2024-2025. Het pakket aan arbeidsvoorwaarden wat is afgesproken draagt bij aan het blijven van een aantrekkelijke werkgever, die talenten koestert en mensen weet de boeien en te binden in een arbeidsmarkt die onder druk staat. De looptijd van de cao is 18 maanden, wat in gaat houden dat in 2025 opnieuw de onderhandelingen over een nieuwe cao opgestart zullen worden. De stijging van de loonvoet in 2024 van de cao bedraagt 5,68%. Verder zijn er afspraken gemaakt over verhoging en verdeling van het PBDI, de stagevergoeding en sommige toeslagen. Belangrijke thema's die in de nieuwe cao zijn opgenomen, zijn onder meer diversiteitsverlof, levensfaseambassadeurs, sociale veiligheid, rouw en verlies, werkdruk en de overgang. In 2024 zal een paritaire commissie de evaluatie van het functiegebouw en het werken met resultaatopdrachten voor haar rekening nemen, welke uiterlijk in 2025 zal zijn afgerond.

Ziekteverzuim

Over de maanden januari tot en met april zien we in het ziekteverzuim een dalende lijn van 5,4% in januari tot 4,4% in april. In 2022 en 2023 schommelde het percentage steeds rond de 5,5%. Voor het eerst sinds corona zien we nu een significante daling. De meldingsfrequentie laat een vergelijkbare daling zien. Dit wordt bevestigd door een forse daling van het kortdurende verzuim (1 tot 7 dagen). Dit komt overeen met het landelijke beeld (RIVM feiten en cijfers).

Het programma Digitale Transformatie

Provinciale Staten hebben in de begroting 2023 € 10,4 mln. ter beschikking gesteld voor het programma Digitale Transformatie voor de periode 2023 – 2026. Dit investeringsbedrag is gebaseerd om op cruciale onderdelen de informatievoorziening te moderniseren. Onderdelen van de te realiseren voorzieningen kennen een generiek karakter en worden als zodanig ook ingericht om hiermee organisatie brede functionaliteit zo efficiënt en kosteneffectief mogelijk te maken. De programmatische uitvoering is gestart in 2023 met een eerste set van deelprogramma's. De verdere uitvoering van het uitvoeringsprogramma is onder regie van een interne stuurgroep ondergebracht waarin de verantwoordelijke domeinmanagers zijn vertegenwoordigd. Er is een meerjarig portfolio opgesteld, alsmede het ondersteunde portfolio management om inzetbare capaciteit en middelen organisatiebreed te kunnen prioriteren.

Het uitvoeringsprogramma kent de volgende programmaonderdelen: Basis op Orde, Iepen Finster, Data, Informatiebeveiliging, Fundament & Speerpunt projecten. Met uitzondering van het programmaonderdeel Basis op Orde lopen alle programmaonderdelen conform verwachting (zowel tijd & geld).

Toelichting ontwikkelingen Basis op Orde

Begin 2024 is een eerste onderdeel van de generieke infrastructuur beschikbaar gesteld voor de organisatie, en het organisatieonderdeel KCC is de eerste gebruiker. Na de eerste implementatie van het KCC / CRM blok is de opgeleverde functionaliteit getoetst aan de geldende criteria en beoogde uitgangspunten. Op basis van de uitkomsten van deze toetsing is vastgesteld dat er aanvullende maatregelen nodig zijn om de beoogde doelstellingen te realiseren en om aan de vastgestelde criteria te kunnen voldoen. Opdracht van de stuurgroep is om de dekking hiervan binnen de gestelde budgetkaders van het uitvoeringsprogramma te blijven. Huidig prognose maakt duidelijk dat dit haalbaar is

Bijstelling van de begroting is noodzakelijk, primair vanwege de latere start van het programma als direct gevolg van het kunnen vinden en op tijd beschikbaar hebben van de gewenste capaciteit (zowel intern & extern). Voorgesteld wordt om de begroting 2024 in lijn te brengen met de actualiteit en de totale doorlooptijd van het programma aan te laten sluiten op het adoptie vermogen van de organisatie. Hierdoor ontstaat een realistisch en gebalanceerd begrotingsvoorstel voor de periode 2024-2027, onze organisatie kan hiermee de beoogde doelstellingen realiseren.

De rechtmatige organisatie

Bij de jaarstukken 2023 is voor het eerst een rechtmatigheidsverantwoording afgegeven. De verdere uitwerking hiervan in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en het Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden (BADO) was ten tijde van de afronding van de jaarstukken nog niet gereed. De werkzaamheden worden conform het Interne controleplan uitgevoerd en verder geprofessionaliseerd. Deze

zullen worden aangepast indien en voor zover de uitwerking van de rechtmatigheidsverantwoording in het BBV en het BADO dit noodzakelijk maakt.

De herinrichting van het provinciehuis en het hybride werken

Onze huisvestingsambitie is om een gastvrije, flexibele, inspirerende werk- en ontmoetingsomgeving te bieden die past bij onze organisatie. We richten ons niet alleen op de interne gebruikers, maar vooral ook op de directe verbinding met de mienskip. De huisvesting draagt bij aan het optimaal samenwerken aan de opgaven voor Fryslân.

Met het invoeren van de nieuwe organisatiestructuur in januari 2024 worden de teams in het provinciehuis geherhuisvest. Het doel hiervan is om teams, die nu veelal verspreid zitten dichterbij elkaar te plaatsen. Het geeft duidelijkheid waar teams met elkaar kunnen werken en waar ze elkaar kunnen vinden. In een volgende fase gaan we kijken wat er nodig is om beter en meer samen te werken tussen teams en met partners in de Mienskip en hoe we het provinciehuis daarvoor kunnen wen willen gebruiken. Door het herhuisvesten van diverse teams is er bijvoorbeeld ruimte ontstaan voor het inrichten van een aantal projectkamers waar teams met elkaar in een afgesloten ruimte aan een project kunnen werken. Een aantal vergaderruimtes wordt voorzien van nieuw meubilair en apparatuur en lege werkplekken worden daar waar nodig vernieuwd en ingericht. Naar aanleiding van de pilot ten behoeve van het hybride werken zijn er in het provinciehuis diverse bel/teamhuisjes geplaatst. Het aantal bel/teamhuisjes zal voor de zomer verder worden uitgebreid, vanwege het succesvolle gebruik hiervan.

De verdere uitrol van het activiteit gerelateerd werken laten we parallel lopen met de uitvoering van het organisatieontwikkeltraject.

De Energie-neutrale organisatie

De provinciale organisatie heeft als ambitie energieneutraal te zijn en daarom wordt ingezet op energiebesparing en de duurzame opwek van hernieuwbare energie.

Energiebesparing in provinciale kantoorgebouwen

In het kader van energiebesparing hebben we vorig jaar aanzienlijke vooruitgang geboekt. Eén van de belangrijkste maatregelen was de vervanging van een groot deel van de conventionele verlichting in het provinciehuis door energiezuinige LED-verlichting. Dit jaar zullen we nog eens ongeveer 1000 armaturen vervangen.

Daarnaast wordt er gewerkt aan de inkoop en installatie van isolerende beglazing voor het monumentale kantoordeel van het provinciehuis. We verwachten dat we dit jaar nog kunnen beginnen met de vervanging. Ook werken we aan plaatsingsplan voor zonnepanelen op het provinciehuis, waarbij vooral de maximale dakbelasting, de brandveiligheid en de verzekeringstechnische aspecten nader uitgezocht moeten worden. Onze steunpunten zullen in 2024 verder worden verduurzaamd door het nemen van isolerende maatregelen, het vernieuwen van de warmtevoorziening (gasloos) en het vervangen van de verlichting door energiezuinige LED armaturen. Al deze locaties waren eerder al voorzien van zonnepanelen op het dak. Op een enkele locatie plaatsen we extra zonnepanelen ten behoeve van het elektrisch laden. Op de locatie Uitwellingerga worden zonnepanelen op het boothuis geplaatst ten behoeve van het nieuwe laadplein voor de elektrische bedrijfswagens en de laadvoorziening voor het elektrische inspectieschip.

Duurzame opwek van hernieuwbare energie

We maken momenteel concrete stappen om vanaf eind 2025 fossielvrij biogas te kunnen produceren door middel van een innovatieve mono-grasvergistingsinstallatie op de energiecampus Leeuwarden. Onze reststroom aan bermmaaisel (10.000 ton), vrijkomend uit beheerwerkzaamheden langs provinciale wegen, is de beoogde grondstof voor de productie van dit groengas. Dit biedt ons een duurzame en lokaal beschikbare vervanger voor ons fossiele aardgasverbruik voor de verwarming van onze kantoorgebouwen.

Wat betreft de opdracht om duurzame elektriciteit te ontwikkelen middels zonnepanelen op eigen gronden, hebben we iets meer tijd nodig om tot een concreet PS-voorstel te komen. De planning was om in september 2024 een voorstel aan PS voor te leggen, we schatten in hier een kwartaal extra tijd voor benodigd te hebben. Een geschikte locatie voor de opwek van zonne-energie op eigen provinciale gronden is gevonden. Het betreft een voormalige vuilstort, waarvan de grond deels in eigendom is van de provincie Fryslân. De ontwikkelaar heeft de afgelopen jaren reeds de voorbereidingen getroffen voor het ontwikkelen van het zonnepark. Zo is er een netaansluiting beschikbaar en is er een vergunning voor de bouw van het zonnepark. Echter, de voortgang in de verdere ontwikkeling van het park worden net als de onderhandelingen met de lokale energiecoöperatie

vertraagd door terughoudendheid van de ontwikkelaar. In afwachting van meer duidelijkheid op de korte termijn over de geschatte ontwikkel- en exploitatiekosten van het zonnepark en ook meer duidelijkheid over de kansen voor lokale participatie, kan de ambtelijke dienst over enkele maanden met een voorstel komen voor een mogelijk aandeel van de provincie Fryslân in het zonnepark. In samenwerking met de lokale partijen blijven we actief in onze verkenning en inspanningen om het zonnepark (zo veel mogelijk) in publiek eigendom te krijgen en de duurzame stroom en de opbrengsten uit het zonnepark zoveel mogelijk in Fryslân te houden.

Wetgeving

Het programma Iepen Finster zorgt voor de projectmatige implementatie van de verschillende 'informatiewetten'. De provincie loopt hiermee in de pas. (Wet open overheid, Wet elektronische publicaties, Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer, Single Digital Gateway, Wet digitale overheid, waaronder het Besluit digitale toegankelijkheid).

Specifiek voor de Wet open overheid geldt dat er nu wordt gefocust op de actieve openbaarmaking en toegankelijkheid van de openbaar te maken informatie. Dit jaar worden de eerste 4 informatiecategorieën verplicht en volgend jaar volgt de rest (in totaal 17 informatiecategorieën). We willen uiteindelijk komen tot een 'open en toegankelijk by design' organisatie. Ook wordt gewerkt aan een opleidingsprogramma om mensen mee te nemen in "schrijven voor openbaarheid".

Het verbeteren van de informatiehuishouding is een verplichting onder de Wet open overheid. Dit houdt in het duurzaam toegankelijk maken van documenten die de provincie ontvangt, vervaardigt of anderszins onder zich heeft. Het Meerjarenplan "verbeteren informatiehuishouding" (vastgesteld in Interprovinciaal verband) vormt de basis en beschrijft de acties die nodig zijn. Hiervoor is nu onder andere het project informatieclassificatie gestart. Naast andere lopende acties is ondertussen ook het 'Protocol elektronisch berichtenverkeer' vastgesteld.

Fraude en onregelmatigheden

In 2023 is een organisatiebrede frauderisico-analyse gemaakt. In 2024 zetten we een volgende stap en willen we een frauderesponsplan opstellen. Daarnaast zijn we bezig met het door ontwikkelen van risicomanagement. Zo is het onder andere de bedoeling om risicosessies te organiseren binnen de verschillende domeinen.

Opvolging aanbevelingen

Over de opvolging van de aanbevelingen van de noordelijke rekenkamer, de accountant en de afdeling Concerncontrol wordt bij de bestuursrapportages gerapporteerd.

In onderstaande tabel is het aantal aanbevelingen weergegeven per mei 2024. Het overzicht waar uw staten verantwoordelijk voor zijn is toegevoegd in bijlage V. Wanneer u daarmee instemt dan worden deze als daadwerkelijk afgehandeld beschouwd.

Bron		Openstaand 06-06-2023	Nieuw	Tussentijds afgehandeld door directie	Voorstel afgehandeld berap 2024	Openstaand 14-05-2024
Noordelijke Rekenkamer	PS	18	4		2	20
Accountant	PS	3			1	2
Managementletter	Directie	6	7		8	5
Concerncontrol	Directie	53		41	1	11
Totaal		80	11	41	12	38

Paragraaf 3. Grote projecten

In deze paragraaf staan alle grote projecten in de provincie Fryslân. Provinciale Staten hebben bepaald welke projecten zijn opgenomen. De verantwoording gebeurt aan de hand van de volgende vragen:

- Welke besluiten hebben Provinciale Staten in 2024 genomen?
- Wat heeft het gekost?
- Hebben wij bereikt wat wij wilden bereiken?
- Hoe hebben de risico's zich ontwikkeld?

Overzicht projecten

Projecten

1. Spoorprojecten
 - a. Lelylijn
 - b. ERTMS
2. Vismigratierivier
3. Bruggen/Sluis Kornwerderzand

Programma's

4. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave
5. Programma Natuur
6. Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG)
7. Veenweide
 - a. Veenweideprogramma 2021-2031
 - b. Aldeboarn-De Deelen
 - c. Hegewarren
 - d. Idzegea

1. Spoorprojecten

Wat willen we bereiken?

Spoorprojecten

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2024	Beleid	Tijd	Geld
1a. Lelylijn	■	■	■
1b. ERTMS	■	■	■

Toelichting

1b. *Tijd*: Besluitvorming rond aanleg ERTMS Infra voor de noordelijke regionale lijnen kent inmiddels een vertraging van circa 7 maanden (op traject Harlingen-Leeuwarden). Dit heeft nog geen effect op totale looptijd project. Er is nog geen definitief startbesluit genomen vanwege complexiteit rondom integraliteit van de verschillende digitale systemen.

1 Spoorprojecten (programma infrastructuur)

De spoorprojecten zijn onder te verdelen in twee hoofdprojecten:

- Lelylijn
- ERTMS

1a. Lelylijn

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

Geen.

Wat heeft het gekost?

Het kabinet heeft € 3 miljard gereserveerd voor de realisatie van de Lelylijn. In 2023-2024 wordt het MIRT- en NOVEX-onderzoek voor de Lelylijn uitgevoerd. Met het Rijk is afgesproken de kosten hiervan ad € 8 miljoen te verdelen in 50% voor het Rijk en 50% voor de regio. Dit is voor het MIRT- en NOVEX-onderzoek Lelylijn (€ 6 miljoen), Deltaplan (€ 1 miljoen), onderzoek Bestaand Spoor (€ 0,5 miljoen) en onderzoek Nedersaksenlijn (€ 0,5 miljoen). Voor de provincie Fryslân betekent dit een bijdrage aan de plankosten van € 1 miljoen. (Dit bedrag zit in het budget Lelylijn, opgenomen voor de bijdrage aan de plankosten voor Lelylijn en Deltaplan). Daarnaast dragen Friese gemeenten hieraan bij.

In het hoofdlijnenakkoord van PVV, VVD, NSC en BBB is de Lelylijn weer opgenomen. In de komende tijd moet de financiële component van de Lelylijn nog duidelijk worden.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

In 2024 wordt het MIRT- en NOVEX-onderzoek voor de Lelylijn afgerond. Sinds december 2022 is het (door Rijk en Regio gezamenlijk opgerichte) projectteam Lelylijn aan de slag met het het MIRT- en NOVEX-onderzoek waarin de effecten van de Lelylijn worden onderzocht. Doel van het onderzoek is het opleveren van voldoende informatie om de Startbeslissing Verkenning Tracéwet te nemen door de minister eind 2024, als start van de formele planvoorbereiding en realisatie van de Lelylijn. Verder wordt een Ontwikkelperspectief NOVEX Lelylijn opgesteld ten behoeve van de nieuwe landelijke Nota Ruimte. Daarnaast wordt het participatietraject voortgezet. Naast dit onderzoek loopt in Europees verband een traject om de Lelylijn op te nemen in het 'extended core network', TEN-T. Er wordt lobby gevoerd richting Europa om cofinanciering voor de aanleg van de Lelylijn te krijgen uit de budgetten achter de TEN-T verordening en andere mogelijke Europese fondsen. Samen met regionale partijen zal gezocht worden naar mogelijkheden voor regionale cofinanciering.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Het is een risico of er zicht komt op 75% van de financiering van de Lelylijn. Dat hanteert het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat als spelregel voor het nemen van de Startbeslissing. Betrokken partijen zijn hierover met elkaar in gesprek.

1b. ERTMS

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

In 2024 zijn geen besluiten genomen over de invoering van het nieuwe treinbeveiligingssysteem European Rail Traffic Management System (ERTMS) op de noordelijke regionale spoorlijnen.

Wat heeft het gekost?

Het totale budget voor de ombouw van de treinen bedraagt € 99,5 miljoen. Hiervoor draagt de provincie Fryslân € 10 miljoen bij en de provincie Groningen € 20 miljoen (naar rato omvang van de concessie: 1/3 Fryslân en 2/3 Groningen). De bijdrage van de provincie wordt gedekt uit de te realiseren besparing in de concessie. Via een Specifieke Uitkering (SPUK) ontvangen de provincies van het Rijk naar rato het resterende bedrag. Arriva heeft op basis van een kasstroomregeling circa € 30 miljoen ontvangen; 1/3 van Fryslân en 2/3 van Groningen. Met deze middelen wordt het contract met Stadler gefinancierd, de partij die de treinstellen gaat ombouwen voor Arriva.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

ProRail heeft een projectorganisatie in het leven geroepen om de uitrol van ERTMS in Nederland te organiseren. De werkzaamheden voor de provincie bestaan vooreerst uit het laten opstellen van ontwerpen door ingenieursdiensten voor de benodigde aanpassingen in de treinen in Fryslân en Groningen. Vanaf 2026 worden de treinstellen daadwerkelijk omgebouwd. Parallel daaraan zal ProRail de noodzakelijke aanpassingen aan de spoorinfrastructuur uitwerken. Hier worden voorbereidingen voor getroffen. De provincies hebben zitting in de stuurgroep ERTMS noordelijke lijnen en worden middels kwartaal- en jaarrapportages

geïnfomeerd. De regie op planning en uitvoering is belegd bij de landelijke Programmadirectie die hiervoor door het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is opgericht.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

- De beide provincies zijn volledig risicodragend voor de ombouw van het treinmaterieel naar verhouding van inbreng.
- De indexering is een risico. We zijn in overleg met het Rijk dat zij hun bijdrage jaarlijks indexeren voor zover niet is uitbetaald. Ook onze eigen bijdrage wordt niet geïndexeerd, hetgeen op termijn kan leiden tot een tekort. In het totale budget is circa € 9 miljoen beschikbaar voor risicodekking.
- Omdat de noordelijke lijnen als één van de eerste worden omgebouwd naar ERTMS kunnen er onvoorziene zaken optreden. Vooralsnog loopt voor Fryslân alles op schema.
- De complexiteit van de integrale werking van de diverse ProRail systemen maakt dat er nog geen definitief startmoment is gepland. Vooralsnog kan de voorziene vertraging opgelost worden binnen de looptijd van project.

2. Vismigratierivier

Wat willen we bereiken?

Vismigratierivier

In 1932 is de afsluitdijk gerealiseerd. De afsluiting van de toenmalige Zuiderzee heeft ecologisch grote negatieve gevolgen gehad. Door het realiseren van de Vismigratierivier wordt de verbinding hersteld zodat trekvisseren weer kunnen migreren tussen zoet en zout.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2024	Beleid	Tijd	Geld
2. Vismigratierivier			

Toelichting

Tijd: Uitloop als gevolg van Covid en door vertraging op het Rijkscontract Versterking Afsluitdijk. De VMR is afhankelijk van deze planning. Oorspronkelijk zou het project in 2024 klaar zijn, dit wordt 2025. Inclusief de inregelfase (voor het verkrijgen van een optimaal functionerend ecologisch systeem) is dit 2028.

Geld: Er zijn een aantal begrotingswijzigingen. Voor een toelichting verwijzen wij naar de tekst hieronder.

2 Vismigratierivier

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

Geen.

Wat heeft het gekost?

	Budget		Besteed
Project	Totaal budget	Aandeel provinciale bijdrage in budget	Gerealiseerd t/m 2024
Vismigratierivier deel 1	19.000.000	2.700.000	19.000.000
Vismigratierivier deel 2	44.200.000	3.200.000	19.700.000

Het project is volop in de realisatie. Alle hoofdcontracten zijn inmiddels aanbesteed. Het project staat wel onder spanning door:

- Uitloop als gevolg van Covid en door vertraging op het Rijkscontract Versterking Afsluitdijk. De VMR is afhankelijk van deze planning. Oorspronkelijk zou het project in 2024 klaar zijn, dit wordt 2025. Inclusief de inregelfase (voor het verkrijgen van een optimaal functionerend ecologisch systeem) is dit 2028;
- Hoge prijsontwikkeling in de afgelopen jaren;
- Problematiek met verzilting in het IJsselmeer (vaargeul Kornwerderzand), waardoor beoogde grondstromen vanuit project Sluis (uit de geulen) niet (tijdig) op gang komen om de VMR te realiseren (grondstromenproblematiek).

De aanvullende bijdrage van het Waddenfonds van € 5 miljoen (onderdeel van de €44,2 mln.) is een belangrijke bijdrage om de financiële gevolgen van Covid en de gevolgen van de vertraging in het Rijkscontract te beperken. Een belangrijke maatregel om de hoge prijsontwikkeling te beheersen is een gewijzigde inkoopstrategie met zogeheten twee-fasen-contracten (vastgesteld door GS in 2021, zie ook brief 01937167). Bij deze contracten wordt een knip aangebracht. In de 1e fase, de aanbesteding worden randvoorwaarden meegegeven, waaronder het taakstellend budget. Fase 2 start alleen mits dit past binnen de randvoorwaarden. Middels gesprekken en afstemming met Rijkswaterstaat wordt de grondstromenproblematiek beheerst. Hierdoor is het huidige beeld dat het project binnen de financiële kaders zal worden uitgevoerd. Let wel, er vanuit gaande dat het budget met € 2,5 mln. wordt verhoogd met het onderhoudsbudget (zie hierna).

Bij de start van het project is een LIFE-subsidie van € 3.475.000 toegekend. Vanwege de eerder benoemde vertraging wordt momenteel met LIFE de verlenging van de subsidietermijn besproken.

Bij deze bestuursrapportage worden diverse begrotingswijzigingen aangeboden. Enkele daarvan vallen onder het mandaat van het college en enkele onder het mandaat van provinciale staten. Voor zover ze het budget laten muteren zijn ze hieronder benoemd.

€ 5.000.000 In 2023 bood het Waddenfonds de mogelijkheid om een aanvullende bijdrage te vragen vanwege de gevolgen van Covid (de pandemie heeft voor vertraging in projecten gezorgd, daarnaast heeft er extreme prijsontwikkeling plaatsgevonden). Een bedrag van € 5 miljoen is toegekend aan het project.

€ - 250.000 De Waddenvereniging (WV) (initiatiefnemer van de VMR) heeft een Nationale Postcode Loterij-subsidie ontvangen. Van deze subsidie benut WV een deel voor haar eigen taken t.b.v. de VMR en zij betaalt een deel door aan de provincie voor de realisatie. Vanwege de uitloop van het project heeft de Waddenvereniging op het eigen deel hogere kosten dan voorzien. Om dat te compenseren heeft zij gevraagd de subsidie aan de provincie met € 250.000 te verlagen en dat deel te reserveren voor haar eigen werkzaamheden t.b.v. de VMR. Dit is bestuurlijk vanuit de provincie toegezegd.

€ 2.500.000 Voor beheer en onderhoud (b&o) is in de provinciale begroting vanaf 2024 een jaarlijks bedrag van € 500.000 opgenomen. Het project wordt gefaseerd aangelegd en diverse delen zijn al opgeleverd en moeten onderhouden worden. Als beheersmaatregel op de complexiteit is besloten dat de projectorganisatie de eerste 3 jaar na volledige ingebruikname betrokken en verantwoordelijk is voor het beheer en onderhoud, omdat het de verwachting is dat in die periode nog diverse maatregelen nodig zijn om het systeem te optimaliseren (in te regelen). Deze fase wordt de 'inregelfase' genoemd, deze loopt van 2026 tot en met 2028. Dit is onderdeel van het aanbesteedde contract. Omdat het project hiermee de kosten draagt voor het beheer en onderhoud in de periode 2024 t/m 2028, wordt het beschikbare onderhoudsbudget voor deze periode toegevoegd aan het projectbudget.

€ 105.000 Met het Rijk is een Realisatieovereenkomst afgesloten voor de realisatie van het 'doorlaatmiddel' ('het gat in de dijk'). Onderdeel van deze overeenkomst zijn ook de inzwemopeningen aan de Waddenzijde van het project. Het Rijk heeft hierop minderwerk en de provincie meerwerk. Dit betreft een bedrag van € 105.000 van het Rijk aan de provincie.

€ 875.000 In 2023 is een financiële bijdrage gevraagd aan het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit voor het toevoegen van ecologische meerwaarde aan de VMR (Ecologisch Impulspakket Waddenzee). LNV verstrekt deze middelen om een 'impuls' te geven aan natuurprojecten om het ecosysteem van de Waddenzee te versterken. De aanvraag is in januari 2024 gehonoreerd waardoor een bedrag van €875.000 kan worden toegevoegd aan het project.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Het project is opgedeeld in deelgebieden (zie afbeelding 1). Deelgebieden I en II liggen in het Waddenzee gedeelte van de Vismigratierivier. De overige deelgebieden in het IJsselmeer gedeelte.

Afbeelding 1. Deelgebieden Vismigratierivier

In 2020 is de gefaseerde realisatie van de VMR van start gegaan. Deelgebied V is in 2021 gerealiseerd. Deelgebied III en II zijn in 2022 en 2023 grotendeels gerealiseerd. In 2024 zijn zullen de deelgebieden II, III en IV worden afgerond.

De Europese aanbesteding van deelgebied VI is in 2023 doorlopen. In december 2023 is deelgebied VI gegund aan Boskalis.

In 2022/2023 is, na een aanbesteding, een gebiedsinrichtings- en exploitatieplan voor geheel Kornwerderzand (Beleef Kornwerderzand) ontwikkeld. In december 2023 is het plan opgeleverd. Een aantal onderdelen van dit plan, in het projectgebied van de VMR, is financieel gedekt. In 2024 zal er een ontwikkelteam met leden vanuit de betrokken partijen zijn opgezet om ondermeer aan de slag te gaan met het zoeken naar financiering voor de onderdelen (Kornwerderzand breed) waar wel draagvlak maar geen dekking voor is.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

De vertraging van het Rijksproject leidt ook tot vertraging voor de Vismigratierivier. Een langere doorlooptijd heeft financiële consequenties (o.a. indexering, personeelslasten, en hogere bouwkosten) en maakte verlenging van de natuurwetvergunning noodzakelijk. Generiek is er in de GWW-sector tevens sprake van (enorme) prijsstijgingen.

Voor de aanpak van de Vismigratierivier is gekozen voor een gewijzigde inkoopstrategie met twee-fasencontracten. De keuze voor deze strategie is een belangrijke beheersmaatregel om de gevolgen van de vertraging in het Rijkscontract en de problematiek met grondstromen te beheersen. Daarmee is voorkomen dat we pas konden bouwen nadat Levvel haar werk voor het Rijkscontract had afgerond en is de planning van de realisatie afgestemd op vrijkomende grondstromen van de Afsluitdijk waarmee zo veel als mogelijk hergebruikt is. Alleen op deelgebied VI zit nog een risico dat het taakstellend budget niet toereikend blijkt en/of fase 2 later dan gepland opgedragen kan worden in verband met beschikbaarheid van zand.

Beoogd was om zand voor de VMR te winnen door de geulen naar Kornwerderzand, ten behoeve van de sluis, op diepte te brengen. Door "werk-met-werk" te maken, komen we op een voordelige manier aan het zand voor de Vismigratierivier. Rijkswaterstaat heeft geconstateerd dat er sprake is van een toenemende verzilting van het IJsselmeer. Om deze reden heeft RWS ons in 2021 verzocht de zandwinning uit de geulen on hold te zetten totdat duidelijk is wat de oorzaak van deze verzilting is en welke maatregelen er genomen moeten worden om dit op te lossen. Binnen afzienbare tijd zou er duidelijkheid zijn. Het verzoek is inmiddels

overgegaan naar een eis. RWS heeft toegezegd te willen meedenken over oplossingen. Tot nu toe zijn we daar voor de verschillende deelgebieden succesvol in geweest en ook op dit moment lijken er goede mogelijkheden voor het laatste deelgebied (de Rivier).

Risico voor de VMR is vertraging in de zandleverantie met als mogelijk gevolg, dat het elders gekocht moet worden, fase 2 later opgedragen kan worden of toenemende kosten waarvoor geen dekking is. In een worse case situatie worden de werkzaamheden niet opgedragen, en wordt gezocht naar alternatieven binnen de financiële kaders van het project.

Aangezien het laatste deelgebied is gegund en het beheer en onderhoud van de VMR geregeld moet worden, zal nog een natuurbeheerder moeten worden geselecteerd.

3. Bruggen/Sluis Kornwerderzand

Wat willen we bereiken?

Bruggen /sluis Kornwerderzand

Het project omvat het vervangen van de bruggen in de A7, het verruimen van de grote sluis te Kornwerderzand en het verruimen van de vaargeulen in het IJsselmeer. Daarmee wordt het IJsselmeergebied toegankelijk voor grotere schepen en levert baten op voor een brede regio.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2024	Beleid	Tijd	Geld
3. Bruggen/sluis Kornwerderzand			

Toelichting

Tijd: Ten opzichte van de oorspronkelijk afspraken is er momenteel sprake van een forse vertraging op de planning van het project. Tezamen met het Rijk vindt er momenteel een herijking van het project plaats. Als er overeenstemming met het Rijk wordt bereikt over het vervolg, zullen nieuwe afspraken worden gemaakt, waaronder ook nieuwe projectplanning.

Geld: De dekking voor het project is weliswaar rond, gebaseerd op de afspraken ten tijde van het afsluiten van de bestuursovereenkomst. Ontwikkelingen en issues hebben er toe geleid dat er een herijking van het project plaatsvindt. Voor scenario's die worden beschouwd, worden actuele kostenramingen opgesteld. Afspraken met het Rijk over het vervolg inclusief de financiering zullen nog worden gemaakt.

3 Bruggen/Sluis Kornwerderzand

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

Geen.

Wat heeft het gekost?

	budget	budget	Besteed	
Project	totaal budget	Aandeel provinciale bijdrage in budget	Gerealiseerd t/m 2024	Toelichting
Sluis Kornwerderzand	80.000.000	16.000.000	3.000.000	Besteding betreft voorbereidingskosten excl. 1,4 mln. verkenning/studie
Fase 1 bruggen Kornwerderzand	100.000.000	3.500.000	11.700.000	

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

In 2020 is een bestuursovereenkomst met het Rijk gesloten voor de realisatie van het project. Sindsdien hebben zich diverse ontwikkelingen voorgedaan en zijn er risico's opgetreden die van invloed zijn op het gehele project. Dit vraagt een herijking van de afspraken. Een belangrijk element in het geheel is het verziltingsvraagstuk. Een eventuele oplossing voor dit probleem is bepalend voor het al dan niet kunnen verruimen van de vaargeulen in het IJsselmeer en daarmee of verruiming van de sluis zinvol is. Eind 2023 hebben de minister I&W en de vakgedeputeerde afgesproken om voor het project een tussenstap in te bouwen. Er is een traject opgestart voor het opstellen van een beslisboom met de verschillende scenario's voor het vervolg van het project en het financiële plaatje van de onderscheiden scenario's. Om een besluit over de sluis en vaargeulen inclusief de bijbehorende scope-aanvullingen te kunnen nemen, dienen de resultaten vanuit het verziltingsonderzoek er te liggen. Voor de zomer zal alle relevante beslisinformatie beschikbaar zijn, zodat de minister van I&W en de vakgedeputeerde een afspraak kunnen maken over het vervolg van het project. Indien er overeenstemming wordt bereikt, zullen de afspraken worden vastgelegd in een aangepaste bestuursovereenkomst en een realisatie-overeenkomst. Vervolgens kan dan de voorbereiding van de realisatie van de bruggen en de sluis verder plaatsvinden. Voor de aanpak van de sluis zal door PS dan nog wel een realisatiebesluit genomen moeten worden.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Voor het project zijn risico's benoemd m.b.t. de verruiming van de sluis, de bouw van de bruggen en het verdiepen van de vaargeulen. Voor de opgestelde scenario's van de beslisboom zijn actuele ramingen opgesteld. In deze ramingen is rekening gehouden met prijsontwikkeling, maar ook met gewijzigde wet- en regelgeving en de aanvullende eisen en wensen van Rijkswaterstaat. Dit betekent dat diverse risico's benoemd in de voorgaande rapportage niet meer actueel zijn.

De belangrijkste risico's die er nog zijn, zijn hieronder opgenomen.

- De bruggen in de A7 bij Kornwerderzand zijn einde levensduur en kan een storingsvrije afwikkeling van het weg- en vaarwegverkeer niet meer worden gegarandeerd. Van Rijkszijde bestaat de urgentie zo spoedig als mogelijk deze bruggen aan te pakken. Voor het Rijk kan dit aanleiding zijn prioriteit te geven aan een scenario waarbij alleen wordt ingezet op vervanging/renovatie van de bestaande bruggen in plaats van bredere bruggen conform de wens van de regio.
- Het risico is aanwezig dat er tussen Rijk en regio geen overeenstemming wordt bereikt over de financiering van het vervolg van het project. Er zullen dan afspraken moeten worden gemaakt over de verdeling van de gemaakte kosten. Over dit verdelingsvraagstuk kan vervolgens ook nog verschil van inzicht bestaan.
- Het verziltingsonderzoek uitgevoerd door het Rijk laat zien dat het verziltingsprobleem met een aantal effectieve maatregelen kan worden opgelost. Deze kansrijke maatregelen zijn nog niet in detail uitgewerkt en kennen nu nog diverse onzekerheden (technisch en financieel) en risico's.
- De btw-compensatie blijft nog een risico van maximaal € 8,5 mln. Ons uitgangspunt is dat er over het regionale financieringsdeel BTW gecompenseerd kan worden. Tevens is de aanname dat de marktbijdrage leidt tot het kunnen verrekenen van BTW van € 4,6 mln. Voorsnog is de belastingdienst het niet eens met onze uitgangspunten. Hierover vindt nog overleg plaats met de belastingdienst.
- De oorspronkelijke voorziene werkwijze om de vaargeulen in het IJsselmeer te verdiepen en de opgave die de provincie heeft zoals beschreven in de BOK, blijkt vanuit vergunningverlening in de praktijk slechts in zeer beperkte mate mogelijk. Daardoor zijn de mogelijkheden om opbrengsten te genereren middels werk-met-werk ook beperkt. De lucratieve vakken zijn of worden vergund aan marktpartijen. Een scenario waarbij de opgave van de provincie zich mogelijk beperkt tot de aanpak van de resterende, onrendabele stukken is niet geheel uitgesloten.

4. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave

Wat willen we bereiken?

Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave

PS heeft november 2022 de herziene planning NNN (NatuurNetwerkNederland) vastgesteld. Hierbij is afgesproken dat we in de periode 2022 t/m 2027 750 ha functiewijziging/verwerving en 2000 ha inrichting NNN gaan realiseren. Hiermee wordt nog niet het gehele NNN gerealiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2024	Beleid	Tijd	Geld
4. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave			

Toelichting

Tijd: Op basis van de huidige voortgang is het beeld dat het niet gaat lukken om in 2027 om de volledige afgesproken opgave te realiseren. Met de Gebiedscommissies en Stuurgroep NmdM wordt aan verschillende realisatiestrategieën gewerkt om hiermee een zo'n groot mogelijk deel van het Friese NNN te realiseren. Volgend voorjaar komen wij met de Midterm Review NNN waarin we met een nadere analyse van de mogelijkheden en voortgang komen.

Geld: Voor de realisatie van de 750 ha functiewijziging/verwerving en 2000 ha inrichting is er een tekort van 30 mln. euro. Er is geen sprake van een financieel risico omdat het beschikbare budget kaderstellend is. Dit wordt verderop nader toegelicht.

4 Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave

In 2011 hebben provincies en het Rijk in het Onderhandelingsakkoord Natuur afspraken gemaakt over de decentralisatie van het natuurbeleid. Hiermee zijn wij verantwoordelijk geworden voor de uitvoering van de Natuuropgave.

De decentralisatie is verder uitgewerkt in het Natuurpact. Het Natuurpact is afgesloten voor de periode 2014 – 2027. De uitvoering van het Natuurpact is in de begroting opgenomen in hoofdstuk 3.1 Natuur. Het betreft daar de planning voor het lopende begrotingsjaar op hoofdlijnen. In deze paragraaf Grote projecten wordt een toelichting gegeven op één van de onderdelen van het Natuurpact: natuurontwikkelingsopgave.

In het kader van het Natuurpact is met het Rijk afgesproken dat in 2027 het NatuurNetwerkNederland (NNN) wordt gerealiseerd. Fryslân heeft vanaf 1 januari 2022 nog een opgave van ca. 1600 ha verwerven/functiewijziging en 4000 ha inrichting NNN. Provinciale Staten heeft november 2022 besloten dat er maximaal wordt ingezet om het NNN te realiseren. Gelet op de beschikbaarheid van geld, menskracht en beschikbaar instrumentarium is gebleken dat niet zonder meer het gehele NNN kan worden gerealiseerd. Vooral het verkrijgen van de benodigde grond dan wel het geïnteresseerd krijgen van grondeigenaren voor natuurbeheer is een cruciale factor voor het slagen van de ambities. En natuurlijk moeten voldoende middelen voorhanden zijn. Fryslân heeft een realisatiestrategie opgesteld die uitgaat van de realisatie van 750 ha verwerven/functiewijziging en 2000 ha inrichting NNN in 2027.

De realisatie van het NNN wordt in Fryslân gedaan middels vier grote gebiedsontwikkelingsprojecten (Achtkarspelen Zuid, Alde Feanen, Beekdal Linde en Koningsdiep) en Natuer mei de Mienskip (NmdM). NmdM is in 2018 middels een Right to Challenge (RtC) gestart omdat op dat moment er minder budget beschikbaar was voor de realisatie van het NNN waardoor er minder NNN aangelegd kon worden; NmdM kwam met een voorstel hoe het NNN grotendeels wel te kunnen realiseren. In 2019 is het een RtC in samenwerking met de provincie geworden. Middels het uitwerken van een aantal pilots heeft NmdM een aanpak/werkwijze ontwikkeld en vastgelegd in een koersdocument. PS heeft maart 2022 aangegeven verder te willen gaan met NmdM en hiervoor 13 FTE beschikbaar te stellen.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

Geen.

Te realiseren doelen

Met de realisatie van het NNN wordt invulling gegeven aan het vergroten van de biodiversiteit. Hiermee wordt een robuust netwerk gerealiseerd. In 2027 is een robuust en samenhangend natuurnetwerk gerealiseerd: vanaf 1-1-2022 betreft dit 750 ha verwerven/functiewijziging en 2000 ha inrichting NNN t/m 2027. Hiermee is er na 2027 nog een restanttaakstelling van ca. 850 ha verwerven/functiewijziging en 2000 ha inrichting NNN.

Indicator	doelwaarde 2024
Gerealiseerde hectare Natuurnetwerk Fryslân: grondverwerven / functieverandering (cumulatief)	300 ha
Gerealiseerde hectare Natuurnetwerk Fryslân: inrichting (cumulatief)	690 ha

De inschatting is dat de doelwaarde 2024 wordt gehaald. Zie hiervoor ook de toelichting bij "Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?".

Wat heeft het gekost?

Onderstaand is het overzicht opgenomen van de stand van zaken van het Natuurpact. Dit is de tabel met de programmering van de totale natuuropgave in de nieuwe indeling op basis van het scenario 750 ha verwerven/functiewijziging en 2.000 ha inrichting NNN, conform het PS besluit over de herziene planning NNN (november 2022). Betreft de periode 2014-2027. In deze tabel zijn voor de realisatiecijfers de peildatum 1/1/2024 aangehouden. En is de financiële programmering aangepast naar de stand van zaken 1 juni 2024.

Natuurpact Programmering 2014 t/m 2027 op basis van 750 ha

programmering 2014 t/m 2027

INKOMSTEN	Realisatie	Programmering	Totaal
	2014-2023	2024-2027	
1. Rijksmiddelen	376.842.399	201.210.127	578.052.526
2. Provinciale middelen	111.750.121	49.006.700	160.756.821
3. Europese middelen	98.741.913	67.452.722	166.194.634
4. pMP middelen	20.927.322	0	20.927.322
5. Overige middelen	26.097.363	16.293.000	42.390.363
SUBTOTAAL	634.359.117	333.962.549	968.321.666

UITGAVEN	Realisatie	Programmering	Totaal
	2014-2023	2024-2027	
1. Ontwikkelopgave	72.085.222	96.572.440	168.657.662
2. Natura 2000	19.657.518	28.862.799	48.520.317
3. Natuurbeheer	170.750.782	94.696.003	265.446.785
4. Agrarisch natuurbeheer	168.441.724	109.708.866	278.150.590
5. Wet natuurbescherming	967.210	152.300	1.119.510
6. Soortenbeleid - weidevogels	5.917.424	0	5.917.424
7. Soortenbeleid - Ganzen	111.355.456	59.611.200	170.966.656
8. Soortenbeleid overige soorten	1.598.666	2.374.700	3.973.366
9. Diversen	36.868.216	19.134.301	56.002.517
SUBTOTAAL	587.642.218	411.112.609	998.754.827

TOTAAL	Realisatie	Programmering	Totaal
	2014-2023	2024-2027	
Subtotaal inkomsten	634.359.117	333.962.549	968.321.666
Subtotaal uitgaven	587.642.218	411.112.609	998.754.827
TOTAAL	46.716.899	-77.150.060	-30.433.161

Op basis van de huidige programmering is er berekend dat er dan een tekort is van ca. € 30 mln. Hierin is bijvoorbeeld rekening gehouden met: de verhoging van de indexatie voor het Agrarische Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), de aanpassing standaardkostprijzen van Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL),

de verhoogde kosten voor de ganzenschade, de benodigde inzet voor NmdM en uitvoering strategische grondnota NNN (totaal 18 FTE in de periode 2023 t/m 2027) en vanaf 2024 zijn de rentekosten voor het IKG (Investeringskader Grond) substantieel verhoogd (van 0,82 naar 3,19%). Wat betreft de ganzenschade is het beeld dat de grasprijs vanaf 2024 lager wordt dan in eerste instantie was geprogrammeerd, dit is verwerkt in de programmering. Daarnaast is de besluitvorming in PS over het ganzenbeleid dat zorgt voor hogere kosten in de programmering verwerkt. De € 18,4 mln. tekort op het ANLb waar we u vorig jaar over hebben geïnformeerd is niet opgenomen in de programmering en zit hiermee niet in het tekort van € 30 mln. Ons beeld is dat dit tekort aan de orde is in 2027 en 2028 en dat het Natuurpact als voorfinanciering kan worden benut. Er is geen sprake van een financieel risico omdat het beschikbare budget kaderstellend is en we de komende tijd op zoek gaan naar aanvullend budget. Hierbij kan gedacht worden aan financiering vanuit EU-subsidies of uit Programma Natuur.

Aandachtspunt is dat het plafond van het Investeringskader Grond (IKG) in zicht komt. Nieuwe grondaankopen (binnen NNN en ruilgrond t.b.v. NNN) worden gefinancierd vanuit het IKG. Op het moment dat gestart wordt met de inrichting van de grond vindt de financiële afwaardering van landbouw- naar natuurgrond plaats en op dat moment vindt financiering vanuit de Natuurpactmiddelen plaats. Wij gaan onderzoeken of we meer ruimte in het IKG kunnen krijgen. Eén van de mogelijkheden die we hiervoor onderzoeken is of het moment van afwaardering naar voren gehaald kan worden. Indien dit mogelijk is zal er vanuit het Natuurpact budget gaan richting IKG. In de programmering van de kosten 2024 in deze BERAP is hier nog geen rekening mee gehouden.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Inhoudelijk rapporteren we hier alleen over de voortgang van de natuurontwikkelingsopgave. Voor de andere onderdelen wordt verwezen naar programma 3.1 Natuur. De natuurontwikkelingsopgave wordt uitgevoerd middels Natuer mei de Mienskip en vier gebiedsontwikkelingsprojecten: Achtkarspelen Zuid, Alde Feanen, Beekdal Linde en Koningsdiep. Algemeen geldt dat we verder gaan met de uitvoering van de natuurontwikkelingsopgave conform de besluitvorming van PS. Hiervoor is een realisatiestrategie opgesteld waar uitvoering aan wordt gegeven. Daarnaast wordt uitvoering gegeven aan het verkopen van ingerichte provinciale grond conform het uitvoeringskader verkoop gronden NNN.

Natuer mei de Mienskip

NmdM heeft een aanbod gedaan dat zij in de periode t/m 2027 500 ha verwerven/functiewijziging en 1000 ha inrichting NNN gaan realiseren. In 2023 is de organisatie vormgegeven en is gestart met verkenningen. Op basis van de verkenningen wordt meer duidelijk waar de kansen liggen en vervolgens welke werkwijze hiervoor nodig/mogelijk is. Hierbij wordt bekeken of er aangesloten kan worden bij andere projecten/gebiedsprocessen of dat dit een zelfstandig project onder NmdM wordt (zoals bijvoorbeeld Burgumermar & De Leijen). In 2024 wordt gewerkt aan:

- Op basis van de verkenningen wordt duidelijk in welke gebieden kansen liggen voor de realisatie. Dit wordt verder uitgewerkt in een aanpak per gebied en vervolgens wordt hier uitvoering aangegeven. Het beeld is dat in najaar 2024 een beeld is welke aanpak per gebied mogelijk is.
- M.b.t. de mogelijkheden voor de inrichting is er een analyse gemaakt. Uit deze analyse is gebleken dat er al 250 ha als ingericht aangemerkt kan worden. Dit wordt in 2024 als ingericht verwerkt.
- In het gebiedsproject Burgumermar & De Leijen wordt gewerkt aan een inrichtingsplan voor het deelgebied 't Swartfean en een aanpak voor het gehele plangebied. Hierbij het uitzicht op de realisatie van 70 ha NNN.
- Er wordt uitvoering gegeven aan Tsjoch op!. Grondeigenaren kunnen met initiatieven voor realisatie van het NNN terecht bij dit loket. Vervolgens wordt samen met de eigenaar onderzocht welke mogelijkheden er zijn voor realisatie.
- Ook is er inzet op fondsenwerving en het vinden van koppelkansen om extra middelen beschikbaar te maken voor het NNN. Hier wordt in 2024 een vervolg aangegeven.

Gebiedsontwikkelingsprojecten

In 2024 vindt in gebiedsontwikkelingsproject Beekdal Linde de uitvoering van het hermeanderingsbestek Linde plaats en wordt een vervolg gegeven aan de uitvoering van de 4e module, waaronder de realisatie van de deelgebieden "Polder Ykenverlaat" (26 ha) en "gronden Ter Schure" (25 ha) en de uitvoering van de 5e module "Stuttebosch".

In 2024 wordt in het gebiedsontwikkelingsproject Achtkarspelen Zuid gestart met de voorbereiding van de uitvoering van de Drogehamstermieden, gestart met de voorbereiding van de uitvoering van Reahel-East en in

z'n algemeenheid wordt verder gegaan met de uitvoering van het plan "Mieden op z'n Mooist". Er zijn diverse grondruilen waarmee er grond binnen het NNN beschikbaar komt t.b.v. de natuurontwikkeling.

In 2024 wordt in het gebiedsontwikkelingsproject Alde Feanen gestart met de uitvoering van de 4e module en met de voorbereiding van verschillende aanvullende inrichtingswerkzaamheden.

In 2024 wordt in het gebiedsontwikkelingsproject Koningsdiep een vervolg gegeven aan de uitvoering van de aanleg van een aantal fietspaden, de inrichting natuur perceel Mjûmsterwei (3,5 ha), inrichting natuur & aanleg faunapassage perceel De Poasen (3,5 ha) en de inrichting natuur gebied Hemrikkerscharren Midden(19,4 ha). Daarnaast wordt gestart met de uitvoering van de aanleg beekonderleider & faunapassage Bakkefeanster Feart. Op basis van de uitkomsten van de MER voor de boven- en middenloop zal een inrichtingsplan worden opgesteld.

Tabellen met geactualiseerde programmering te realiseren uitvoering Natuurpact
Betreft de realisatie van het volledige Friese NNN.

totale opgave NNN	Restanttaakstelling 1-1-2022	Gerealiseerd 2022	Gerealiseerd 2023
Verwerving/functiewijziging	1600 ha	109 ha	78 ha
Inrichting	4000 ha	438 ha	107 ha

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Algemeen:

In deze paragraaf lichten we alleen de risico's toe van de natuurontwikkelingsopgave. Over de risico's van de rest van het Natuurpact rapporteren we in hoofdstuk 3.1 Natuur van deze begroting.

Ontwikkelopgave:

- **Tempo grondverwerving te laag** - Indien het tempo van vrijwillige grondverwerving te laag is zullen de doelen voor de ontwikkelopgave en daarmee de KaderRichtlijn Water (KRW) en Natura 2000 niet worden gehaald. In april 2022 heeft PS op basis van de strategisch grondnota NNN een besluit genomen over het in te zetten instrumentarium. Hiermee wordt ingezet op het maximaal vrijwillig realiseren van natuur. Na 2028 kan voor prioriteit 1 en 2 NNN gerealiseerd worden op basis van volledige schadeloosstelling. Het eventueel inzetten van schadeloosstelling brengt wel hogere kosten met zich mee en voor maximaal vrijwillig kunnen realiseren is meer capaciteit nodig. Dit heeft op zichzelf weer een negatief effect op het aantal ha's dat kan worden gerealiseerd met het budget.
- **Tempo van doorlevering van ingerichte natuurgrond te laag** – Als het niet lukt om door de provincie verworven en als natuur ingerichte gronden door te verkopen aan een eindbeheerder heeft dit als gevolg dat de provincie dan kosten heeft voor het beheer maar ze kan zichzelf geen beheersubsidie toekennen. Als beheersmaatregel kunnen de beheerkosten dan worden gefinancierd uit het budget voor de ontwikkelopgave.
- **Onvoldoende budget voor de realisatie NNN** – Op dit moment is er onvoldoende budget voor de realisatie van het NNN . Daarnaast is er nog een risico dat andere onderdelen van Natuurpact meer financiering nodig hebben en dit zou ten koste kunnen gaan van de realisatie van NNN. Als beheersing wordt ingezet op het maken van een financiële risicoanalyse, zodat er tijdig en goed beeld is van de financiële voortgang van het totale Natuurpact.
- **Onvoldoende beschikbare capaciteit** – Voor de realisatie van het NNN is meer inzet van capaciteit nodig. Op dit moment zijn er zoveel ontwikkelingen in het landelijk gebied dat het beeld is dat er onvoldoende beschikbare capaciteit is om het NNN te realiseren. Zowel qua inzet als het vinden van personeel dat voldoende kennis en ervaring heeft. Zeker gezien de grote opgaven die aan de orde zijn in het landelijk gebied.
- **Invloed FPLG** - De inschatting is dat de besluitvorming en het vervolg rond de aanpak stikstof en het FPLG invloed gaan hebben op de realisatie van het NNN.

5. Programma Natuur

Wat willen we bereiken?

Programma Natuur

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2024	Beleid	Tijd	Geld
5. Programma Natuur	■	■	■

5 Programma Natuur

Algemeen

Programma natuur

De provincies en het Rijk hebben als onderdeel van de structurele aanpak stikstof afgesproken om een gezamenlijk Programma Natuur op te stellen, aanvullend op het Natuurpact. Belangrijke hoofdlijn van het Programma Natuur is om condities te realiseren voor een gunstige staat van instandhouding (Svl) van alle soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). Hiermee wordt gestreefd, in samenhang met de andere maatregelen in de structurele aanpak stikstof, om aan de eisen te voldoen die de VHR stelt. De inzet richt zich vooral op maatregelen in en rond beschermde natuurgebieden (Natura 2000 en het Natuurnetwerk Nederland).

De provincie heeft voor de periode 2021-2023 een Uitvoeringsprogramma Natuur opgesteld. Hierin is beschreven hoe gebiedsgericht invulling wordt gegeven aan het realiseren van de condities, die nodig zijn voor een landelijk gunstige Staat van Instandhouding, waar bij aanvang van het programma sprake is van een te hoge stikstofdepositie voor stikstofgevoelige soorten en habitattypen in de provincie Fryslân.

Ook is aangegeven welke maatregelen in de gebieden worden uitgevoerd. Dit zijn vooral maatregelen gekoppeld aan het herstel van stikstofgevoelige natuur in zowel Natura 2000-gebieden als in het overige NNN die binnen drie jaar uitgevoerd kunnen worden en aanvullend op het Natuurpact zijn. In het programma Natuur is ook een 2e fase voorzien. De planvorming daarvan is in 2023 en gaat nog door in 2024. Deze is nauw verwant aan het Friese Programma Landelijk Gebied (NPLG). Deze 2e fase loopt van 2024 tot 2032. De te treffen maatregelen hebben betrekking op benodigd systeemherstel voor realisatie instandhoudingsdoelstellingen, met de focus op de met stikstof overbelaste Natura 2000-gebieden. De Natuurdoelanalyses (NDA's) zullen mede de basis vormen voor de te treffen maatregelen. De financiering van deze maatregelen vindt plaats via Programma Natuur en heeft een duur van 2024 – 2032. De aanvraag voor deze tweede fase zal plaatsvinden halverwege 2024 en betreft een bedrag van ca € 86 mln.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

Uitvoeringsprogramma 2e fase programma Natuur: Dit zal in 2024 ter kennisgeving aan PS worden verzonden.

Wat heeft het gekost?

Voor het uitvoeringsprogramma Natuur hebben we van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit € 44,8 mln. ontvangen via een specifieke uitkering, dit op basis van de ingediende plannen. De maatregelen (€ 31 mln.) worden uitgevoerd door de terrein beherende organisaties (TBO) en door de provincie zelf. Verder kunnen de middelen ingezet worden voor grondaankopen (€ 10,7 mln.) en voor onderzoek en personeelsinzet (€ 3,2 mln.). Onderling kan binnen het budget geschoven worden. Het totaalbedrag ad € 44,8 mln is reeds ontvangen. Tot nu toe is er van dit bedrag ca € 14 mln besteed. Het zwaartepunt van de uitvoering ligt op de jaren 2024, 2025 en 2026. Niet bestede middelen gaan terug naar het ministerie. Jaarlijks vindt er een verantwoording plaats aan het Rijk over de stand van zaken. De eindafrekening vindt plaats in 2027. Het verantwoordingsproces vindt plaats via SiSa.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

De 1e fase programma Natuur wordt uitgevoerd in 2024, 2025 en 2026 door de verschillende terrein beherende organisaties en via projecten die de provincie zelf uitvoert. Daarnaast wordt het uitvoeringsprogramma programma Natuur 2e fase opgesteld en vastgesteld en zal een start worden gemaakt met de uitvoering van de maatregelen.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Uitvoeringsprogramma Natuur:

Alle provincies plegen een extra inspanning voor natuurherstel. Zij hebben ook allen hiervoor middelen ontvangen van het Rijk. Al deze werkzaamheden vragen ook veel capaciteit die niet bij iedere organisatie aanwezig is. Het risico is dat er landelijk te weinig capaciteit aanwezig is om alle werkzaamheden tijdig uit te voeren. LNV heeft ter verkleining van het risico een kennisbank opgezet om daarmee kennis met elkaar te delen waardoor de kwetsbaarheid daalt.

Door de inflatie stijgen de kosten en kunnen projecten mogelijk niet binnen het budget worden uitgevoerd. Dit kan er toe leiden dat er keuzes moeten worden gemaakt over projecten die niet kunnen worden uitgevoerd. Het risico bestond dat de projecten niet tijdig uitgevoerd konden worden. Nu het ministerie van LNV in 2023 heeft besloten om de uitvoeringsperiode te verlengen tot ultimo 2026 is dit risico beheersbaar.

6. Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG)

Wat willen we bereiken?

FPLG (Fries programma landelijk gebied)

Het Programma FPLG heeft in 2024 de volgende doelen.

1. Het verbeteren en tijdig indienen van aanvragen Maatregelpakketten Transitiefonds voor 1 april 2024.
2. Het inrichten van de uitvoering van de Maatregelpakketten.
3. Het opstellen en laten vaststellen van de volgende versie van het gebiedsprogramma.
4. Een advies voorbereiden voor de governance en organisatie van integrale gebiedsprocessen.

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2024	Beleid	Tijd	Geld
6. Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG)			

Toelichting

Beleid:

1. Verbeterde aanvragen voor Maatregelpakketten zijn op tijd ingediend.
2. De voorbereiding voor uitvoering is gestart.
3. De nieuwe coalitie heeft aangekondigd de verdere behandeling van de Tijdelijke Wet Transitiefonds Landelijk Gebied in te trekken. Uit het hoofdlijnenakkoord blijkt dat de gereserveerde middelen voor het Transitiefonds anders worden begroot. Daarmee valt de belangrijkste basis voor het ontwerp-NPLG weg. Het is op het moment van schrijven onduidelijk of de nieuwe regering verder gaat met het NPLG en of er nog een volgende versie van het gebiedsprogramma wordt verwacht.
4. Er is een advies opgesteld voor de governance van de uitvoering van gebiedsprocessen onder het FPLG.

Tijd:

1. Aanvragen Maatregelpakketten op tijd ingediend.
2. Voorbereiding uitvoering op tijd gestart.
3. Voorbereiding voor opstellen volgende versie van gebiedsprogramma is op tijd gestart en loopt op schema.
4. Advies voor Governance is op tijd opgesteld en ter bespreking op route gebracht.

Geld: In 2024 ontvangt de provincie € 5,7 miljoen voor 'Indirecte Uitvoeringskosten'. Deze middelen zijn bedoeld voor de voorbereidingen FPLG. Eerder is met de Staten afgesproken dat er tot een maximum bedrag van € 7 mln. aan kosten gemaakt mogen worden voor de voorbereiding op het FPLG. Met de middelen voor deze uitvoeringskosten kunnen deze kosten ten laste gebracht worden van het Rijk. Het beschikbaar gestelde bedrag is hiervoor afdoende.

Op 2 april 2024 zijn verbeterde aanvragen ingediend voor Maatregelpakketten. De totale aanvraag bedraagt € 150 miljoen. De aanvragen zijn positief beoordeeld en het volledige bedrag kan aangevraagd worden. Begin juni is de SPUK-regeling opengesteld waarop deze middelen kunnen worden aangevraagd. De aanvraag wordt medio juni ingediend bij het Rijk. Naar verwachting komen middelen in het najaar naar de provincie.

6 FPLG (Fries programma landelijk gebied)

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

Op 24 april 2024 heeft PS een motie aangenomen over het gebiedsprogramma. Met de motie krijgt het college de opdracht om: "bij het tot stand komen van de september versie van het FPLG in ieder geval een breed scenario mee te nemen waarin prioriteit ligt op maatregelen die het meest kosteneffectief en doelmatig zijn richting Nationale wettelijke opgaves en maatregelen, overeenkomend met het bestuursakkoord en dit scenario in september voor te leggen ter discussie aan de staten. Een leefbaar platteland en een vitale landbouwsector waarbij perspectief voor alle vormen van landbouw geborgd is als (leidend) uitgangspunten op te nemen in de nadere uitwerking."

Wat heeft het gekost?

Voor de uitvoering van drie versnellingsvoorstellen, Fochtelooërveen, Aldeboarn de Deelen en van middelen-naar doelen beleid is in 2022 via een regeling van de minister van Natuur en Stikstof, € 24 mln. ontvangen. Deze middelen zijn bedoeld om de gebiedsgerichte aanpak voor natuur, inclusief stikstof, water en klimaat te versnellen. De uitkering is verstrekt voor kosten die gemaakt zijn tot 31 december 2024. Niet bestede middelen gaan terug naar het ministerie. Nog niet alle middelen zijn besteed er wordt een verzoek gedaan om de middelen door te mogen schuiven naar 2025.

Tot dusver zijn in 2024 kosten gemaakt voor Voorbereiding FPLG. Het gaat om inzet van capaciteit, communicatiemiddelen, advies en bedrijfsvoeringskosten. Naar verwachting zijn de beschikbare middelen (€ 5,7 miljoen) ruim voldoende voor de kosten in dit jaar en zullen niet volledig worden benut.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Verbeterde aanvragen voor Maatregelpakketten zijn op tijd ingediend.
De voorbereiding voor uitvoering van Maatregelpakketten is gestart.
Het opstellen van de volgende versie van het gebiedsprogramma is gestart. Op basis van de nieuwe Handreiking is een schrijfteam, bestaande uit medewerkers van provincie en Wetterskip, hier mee bezig. Er is een advies opgesteld voor de governance van de uitvoering van gebiedsprocessen onder het FPLG. Dit advies is in mei op route gebracht ter bespreking op bestuurlijk en ambtelijk niveau.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Het grootste risico 'wegvallen van financiering door het Rijk' heeft zich in mei 2024 voorgedaan. Uit het Hoofdlijnenakkoord van de nieuwe coalitie is gebleken dat de nieuwe regering de verdere behandeling van de Tijdelijke Wet Transitiefonds Landelijk Gebied wil intrekken. Uit de financiële toelichting blijkt dat de reservering van € 20,5 miljard voor dit fonds anders wordt bestemd. Daarmee is de financiële basis voor het NPLG verdwenen en daarmee ook voor de provinciale gebiedsprogramma's.

Met de verbeterde aanvragen Maatregelpakketten verwachten wij € 150,3 miljoen te ontvangen. Deze aanvragen zijn opgesteld op basis van de Spelregels Transitiefonds en gebaseerd op de eerste versie van het gebiedsprogramma. Hierbij hebben wij het lange termijn perspectief van het programma voor de jaren 2024-2035 voor ogen gehouden. Dat perspectief valt nu weg. Daarmee ontstaat het risico dat onderdelen van de Maatregelpakketten beperkt kunnen worden uitgevoerd. Er wordt onderzocht op welke wijze alternatieve financiering geregeld kan worden.

7. Veenweide

Wat willen we bereiken?

Veenweide

Wat gaan we daarvoor doen in 2024?

Gewenste resultaten uit begroting 2024	Beleid	Tijd	Geld
7a. Veenweideprogramma 2021-2030	■	■	■
7b. Gebiedsontwikkeling Aldeboarn - De Deelen	■	■	■
7c. Gebiedsontwikkeling Hegewarren	■	■	■
7d. Gebiedsontwikkeling Idzegea	■	■	■

Toelichting

7a. *Tijd:* Een aantal onderdelen van het Veenweideprogramma zijn in de vertraging gekomen dit jaar. Belangrijkste oorzaak daarvan is onderbemensing. Specifiek geldt dit voor de programmaliijn bodem, de funderingsaanpak, Innovatiepolder Hegewarren en het gebiedsproces Aldeboarn de Deelen.

7a. *Geld:* In relatie tot de gebiedsprojecten Hegewarren en Aldeboarn de Deelen wordt dit jaar een onderbesteding verwacht op de beschikbare rijksmiddelen.

7b. *Tijd:* De verdere uitwerking van het Koersdocument naar volwaardig gebiedsplan heeft vertraging opgelopen door het grote tekort aan capaciteit binnen het Veenweideprogramma.

7b. *Geld:* Met betrekking tot de rijksmiddelen uit de versnellingsagenda en het interbestuurlijk programma vitaal platteland wordt dit jaar een onderbesteding verwacht.

7c. *Tijd:* Het is niet gelukt een aantal posities binnen de organisaties van het Veenweideprogramma en het project de Hegewarren in te vullen. Dit heeft gevolgen voor de planning van de planfase en het voor te leggen go/no-go besluit. Wij verwachten nu medio 2025 bij u terug te komen met een voorstel, mits de organisatie weer op sterkte is.

7c. *Geld:* Met betrekking tot de rijksmiddelen uit de impuls gelden wordt dit jaar een onderbesteding verwacht.

7d. *Tijd:* Het komen tot een integraal plan voor de toekomst van het gebied kost meer tijd dan verwacht. Dat heeft te maken met de vele vacatures in het programma.

7 Veenweide

Veenweide verdelen we onder in:

7a. Veenweideprogramma 2021-2031

7b. Gebiedsontwikkeling Aldeboarn - De Deelen

7c. Gebiedsontwikkeling Hegewarren

7d. Gebiedsontwikkeling Idzegea

7a. Veenweideprogramma

Inleiding

Onze ambitie voor de lange termijn (2050) is een blijvend evenwicht, waarin veenafbraak, bodemdaling en CO₂-uitstoot nagenoeg zijn gestopt. De kwaliteit van landschap en natuur is verbeterd. Ook de leefbaarheid en vitaliteit staan op een hoog peil; de landbouw heeft zich aangepast aan de veranderde omstandigheden en recreatie en toerisme hebben zich verder ontwikkeld. Om tot deze ambitie te komen richten we ons voor 2030 op de volgende veenweidedoelen:

1. De negatieve effecten van bodemdaling zijn verminderd (gemiddeld 0,2 cm minder bodemdaling per jaar): Enerzijds door de absolute bodemdaling te beperken, anderzijds door de negatieve effecten te beperken, mitigeren of te compenseren. Dit moet ertoe leiden dat schade aan woningen, wegen en infrastructuur wordt beperkt, de stijging van kosten van waterbeheer in het gebied ook in de toekomst beperkt blijft, de verdroging van natuurgebieden is afgenomen, en het landschap en de cultuurhistorie van het veenweidegebied herkenbaar blijven.

2. De uitstoot van broeikasgassen uit de veenbodem is in 2030 met 0,4 megaton CO2 equivalenten per jaar afgenomen.
3. De landbouw heeft een duurzaam toekomstperspectief.
4. Het watersysteem is waterrobuust en klimaatbestendig ingericht.
De uitvoering van het Veenweideprogramma vindt plaats in de gebiedsprocessen. Deze processen lopen (in 2023) in drie ontwikkelgebieden, Aldeboarn-De Deelen, de Hegewarren en Idzegea. Ook zijn er drie kansrijke gebieden, Grootte Veenpolder, Grouster Leechlân Grou – Warten en Akkrumer Goedland. Ontwikkelgebieden hebben prioriteit boven kansrijke gebieden en zijn verder in de planvorming.
5. Funderingsaanpak.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

Geen.

Wat heeft het gekost?

Veenweide uitvoering algemeen

Bedragen in euro's

Peildatum: 23/5/2024

Omschrijving	Actueel budget	Aandeel Provincie	Besteed
Uitvoering jaarplannen	34.889.188	32.006.115	17.977.944
Uitvoering Funderingsaanpak	14.475.550	6.712.300	160.592
Uitvoering Regiodeal NIL 2022-2024	665.624	0	148.194
Totalen	50.030.362	38.718.415	18.286.729

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Doelstelling voor 2024 was een versnelling van de uitvoering. Belangrijk daarbij is het kader dat is gegeven in het Frysk Programma Landelijk Gebied, dat op 27 juni 2023 door GS is vastgesteld. Een element daarbij is dat de Veenweide-opgave zich naast de klimaattaakstellingen, verbreed met taakstellingen op het terrein van natuur – inclusief de stikstofaanpak – en water.

In het kader van het FPLG is € 45,7 miljoen aangevraagd bij het Rijk voor uitvoering van het maatregelpakket Klimaat-Veenweide in 2024 en 2025. Dit zal in oktober dit jaar worden beschikt. Ook wordt er gebruik gemaakt van de mogelijkheden van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (Samenwerkingsmaatregel Veenweide en de niet grondgebonden maatregelen). Verder wordt nog voor de zomer de beschikking verwacht van de middelen van het Groeifonds t.b.v. Innovatiepolder Hegewarren en Akkrumer Goedland.

Een aantal onderdelen van het Veenweideprogramma zijn in de vertraging gekomen dit jaar. Belangrijkste oorzaak daarvan is onderbemensing. Specifiek geldt dit voor de programmalijn bodem, de funderingsaanpak, Innovatiepolder Hegewarren en het gebiedsproces Aldeboarn de Deelen.

In 2024 gaan we binnen de programmalijnen de volgende werkzaamheden uitvoeren:

P1 Waterbeheer en klimaatadaptatie

Inzet op pilots (zoals 'Hoger als het kan, lager als het moet') loopt conform planning. Verder is er veel capaciteit ingezet op de GLB Samenwerkingsmaatregel Veenweide.

P2 Bodem en grondgebruik

Een aantal onderdelen van deze programmalijnen heeft vertraging opgelopen door onderbezetting.

P3 It Nije Buorkjen

Werkzaamheden lopen grosso modo conform planning. Belangrijkste resultaten zijn de afronding en de (in juni geplande) vaststelling Compensatiesystematiek CSV en voorbereidingen van de twee proefboerderijen van Innovatiepolder Hegewarren. De CSV dient na vaststelling nog wel aan de Europese Commissie te worden voorgelegd voordat deze daadwerkelijk kan worden toegepast.

P4 Natuur en biodiversiteit

De werkzaamheden in de programmalijn lopen deels conform planning. Belangrijkste onderdelen daarbij zijn de koppelkansen benutten door het meenemen van de natuur- en ecologiedoeleinden in de scenario's voor de

groenblauwe diensten in Aldeboarn De Deelen, het ontwikkelen van een aanpak voor het aanvalsplan Grutto voor Idzegea, de uitvoering van de Landschaps- en Ecologische Systeem Analyse in Hegewarren, Idzegea en Aldeboarn De Deelen, het voorbereiden van een generieke LESA-light voor het gehele Veenweidegebied en de 3 onderzoekspilots bij innovatiebedrijf Hegewarren. De verkenning naar een Nationaal Park Nieuwe Stijl (werktitel "Wetter en Moar") door Nationaal Park De Alde Feanen heeft niet geresulteerd in gezamenlijke ambities voor een vervolgproces met het Veenweideprogramma. Met Aanvalsplan Grutto kan in ADD pas een begin gemaakt worden als het Maatregelpakket landelijk beschikt wordt. Basiskwaliteit Natuur inzetten in Grote Veenpolder wacht op momentum in het gebiedsproces.

Algemeen archeologisch onderzoek in het veenweidegebied en specifiek archeologisch onderzoek in de gebiedsprojecten is vertraagd door beperkte personele capaciteit.

P5 Integrale gebiedsaanpak:

Separaat wordt nader ingegaan op de drie belangrijkste gebiedsprojecten (ontwikkelgebieden) van Veenweide, namelijk Aldeboarn de Deelen, Hegewarren en Idzegea. Daarnaast wordt vanuit Veenweide nog een aantal gebiedsprocessen actief ondersteund.

Grote Veenpolder: naast een aantal pilots heeft de nadruk tot dusver gelegen op een heroriëntatie op de aanpak met de initiatiefgroep vanuit de landbouw.

Leechlân Grou-Warten: In de aanloop naar de vaststelling van het startdocument is de betrokkenheid vanuit het gebied uitgebreid, ondertussen praat het overgrote deel van de boeren en grondeigenaren mee over het proces en ondersteunen de visie uit de startnotitie. We gaan verder met de eerste uitwerking van actiepunten zoals genoemd in het startdocument. Daarnaast wordt een nieuwe projectleider aangesteld die samen met het gebied verantwoordelijk wordt voor een nieuwe fasering.

Akkrumer Goedland: We geven uitvoering aan de initiatieven om te komen tot een collectief verdienmodel vanuit de doelstellingen Veenweide in het kader van NL2120. De voorbereidingen liggen op schema. Verder zijn diverse maatregelen uit het FPLG Maatregelpakket beoogd deels in dit gebied te gaan landen en zijn we in afwachting van de beschikking door het rijk.

P6 Onderzoek en monitoring

De belangrijkste onderdelen van deze onderzoekslijn – zoals onderzoek en monitoring CO2 uitstoot, 'Boeren meten water', dierziekten, de (grond)watermetingen en participatie in landelijke onderzoeken – hebben doorgang kunnen vinden.

P7 Funderingsaanpak

De funderingsaanpak heeft prioriteit gekregen in de uitvoering dit jaar. Evenwel is er vertraging t.g.v. de uitwerking en uitvoering in 2023 van de omvangrijke extra moties van PS en AB, versterkt door capaciteitstekort. Desalniettemin worden we landelijk in veel opzichten als koploper gezien.

Funderingsloket voor woningeigenaren (hulp bij informatie, funderingsonderzoek en -herstelplan en psychosociale hulp), openstelling subsidieregeling (incl. Kwijtschelden eigen bijdrage), begeleiding en afhandeling Code Rood gevallen zijn goed op streek conform (in de tijd bijgestelde) planning. De lobby richting rijk i.h.k.v. het Rli-onderzoek voor de Nationale Funderingsaanpak is succesvol geweest.

De datavoorziening (database, funderingsviewer, satellietdata), de algemene subsidieregeling Funderingsherstel (incl. Commissie bijzondere gevallen), het innovatieprogramma, de afweging eigen garantieregeling hebben vertraging door beperkte capaciteit en/of afhankelijkheid van landelijke ontwikkelingen. Een deel van de lobbyactiviteiten is om dezelfde redenen in beperkte mate uitgevoerd.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

In de begroting zijn vier belangrijke risico's benoemd. In relatie tot feitelijke realisatie van het Veenweideprogramma, is de impact van de risico's fors toegenomen.

Onvoldoende beschikbare capaciteit: de benodigde capaciteit uitbreiding voor het programma is fors, met name als gevolg van de toegekende financiële middelen (GLB, maatregelpakketten en Groeifonds). Op het moment van schrijven zijn er nog twaalf vacatures binnen de programma-organisatie. Er is een faseringslijst opgesteld waarmee een aantal onderdelen van het programma later in de tijd wordt geplaatst.

Onvoldoende budget voor de realisatie: belangrijk onderdeel van het Veenweideprogramma is de nog vast te stellen Compensatiesystematiek Veenweide. Naar het zich nu laat aanzien stelt het nieuwe kabinet geen

middelen beschikbaar uit het Transitiefonds Landelijk Gebied. Dit betekent dat het lastig wordt om de boeren financieel tegemoet te komen bij peilopzet.

Onvoldoende tempo in de grondverwerving: er zijn inmiddels nieuwe stappen gezet om te komen tot aankoop van grond binnen het programma: we hebben weer wat grond kunnen kopen en we zijn in onderhandeling met verschillende grondeigenaren. Maar we zijn daarbij afhankelijk van de wil van de grondeigenaren om hun grond aan ons aan te bieden, en van de beschikbaarheid van voldoende financiële middelen.

Onduidelijke kaders voor de gebiedsdoelen: het lijkt erop dat de onduidelijkheid over de doelen – samenhangend met het NPLG – sterker wordt, doordat het nieuwe kabinet bereid is klimaatdoelen aan te passen indien deze niet haalbaar blijken.

7b. Aldeboarn - De Deelen

Inleiding

Aldeboarn- De Deelen is één van de ontwikkelgebieden in het Veenweideprogramma 2021-2030. Binnen deze gebieden liggen er op inhoudelijke gronden en vanuit maatschappelijke energie veel kansen, én zijn er middelen om aan de slag te gaan.

In het gebied loopt sinds 2016 een proces 'van onderop', gestart door burgers en boeren namelijk de Stichting Beekdallandschap Koningsdiep en gebiedscoöperatie It Lege Midden. GS heeft in 2021 een breed samengestelde gebiedscommissie ingesteld met de opdracht om een integraal ontwerp gebiedsplan op te leveren. In 2023 is als tussenstap naar een gebiedsprogramma, wat het integraal ontwerp gebiedsplan moet zijn, een koersdocument voor de lange termijn opgesteld voor ADD. Het doel daarbij is de leefbaarheid en vitaliteit van het gebied, waarbij de opgaven uit het veenweideprogramma en het FPLG, maar ook de ambities uit het gebied zelf integraal onderdeel zijn.

Op verschillende manieren wordt ook nu al gewerkt aan de toekomst van het gebied, zo is de GLB-pilot Veenweide met flexibel peilbeheer (HAKLAM) in ADD Noord verlengd voor 2024 en worden waar mogelijk door de provincie strategische grondaankopen gedaan. Koppelkansen met de veenweideopgave worden verder uitgewerkt met de beschikking van de Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw, de Erfgoeddeal en een gebiedsofferte in het kader van Aanvalsplan Grutto voor ADD Noord.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

Geen.

Wat heeft het gekost?

Er is in het kader van het gebiedsproject tot nu toe ca. € 9 mln. besteed. Zie ook onderstaand financieel overzicht. De financiering bestaat geheel uit middelen van derden, met name specifieke uitkeringen van het Rijk zoals klimaatvelop, Interbestuurlijk programma vitaal platteland, impuls gelden, versnellingsagenda, Regiodeal en GLB.

Financieel overzicht Gebiedsproject Aldeboarn - De Deelen

Bedragen in euro's
Peildatum 23/5/2024

Omschrijving	Actueel budget	Aandeel Provincie	Besteed
Planstudie & Gebiedsontwikkeling	4.152.772	0	1.506.319
Aankoop- en proceskosten Vastgoed	32.887.550	0	7.293.053
Uitvoering Regiodeal NIL	1.392.188	0	218.952
Uitvoering GLB pilot (via It Lege Midden)	1.721.032	0	n.b.
Totalen	40.153.542	0	9.018.324

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Het Koersdocument ADD is in december 2023 door de gebiedscommissie vastgesteld. Daarin heeft zij, naast de invulling van de opgaven vanuit het Veenweideprogramma 21-30 en het FPLG, ook een visie ontwikkeld op het gebied van wonen, recreëren, energie, en natuur/ecologie, landschap en cultuurhistorie. De gebiedscommissie heeft aan de overheden gevraagd om die integrale visie samen met hen verder invulling te geven. Het Koersdocument wordt naar verwachting in juni gelijktijdig behandeld in GS, DB Wetterskip en de B&W's van de

drie betrokken gemeenten. Aangezien het Koersdocument op sommige terreinen vraagt om verruiming van beleid, wordt het Koersdocument niet vastgesteld, maar zal het wel als richtinggevend kunnen gelden voor de verdere gebiedsontwikkeling.

Voor ADD Zuid was reeds een eerste peilsценario, welke thans a.h.v. opmerkingen uit de praktijksimulatie verder wordt verbeterd. Voor Noord wordt dit najaar een eerste peilsценario ontwikkeld. Daarbij dient een goed evenwicht gevonden te worden tussen de opgaven van het Veenweideprogramma 21-30 en opgaven die zich later hebben gemanifesteerd, zoals FK 2050 en de Bovi.

De verdere uitwerking van het Koersdocument naar volwaardig gebiedsplan heeft vertraging opgelopen door het grote tekort aan capaciteit binnen het Veenweideprogramma. De planning was om medio 2025, mede aan de hand van de Compensatie Systematiek Veenweide berekende nadeelcompensatievoorstellen, te kunnen komen tot een eerste concept gebiedsplan. Op dit moment is echter de verwachting dat in het najaar van 2025 een eerste concept is uitgewerkt.

Evenals in andere Veenweidegebieden is er ook in ADD veel tijd en energie gestoken in het stimuleren van boeren om deel te nemen aan de subsidieregeling Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (Samenwerkingsmaatregel Veenweide en de niet grondgebonden maatregelen). Door de strenge eisen dreigt echter maar een relatief klein deel van de boeren daadwerkelijk te kunnen of willen deelnemen.

De verwachting is dat een relatief groot deel van het aangevraagde geld voor het Maatregelenpakket FPLG zal landen in ADD. Omdat de aangevraagde beheersmaatregelen echter niet zijn gehonoreerd zal er vanuit de landbouw mogelijk terughoudendheid zijn om de wél gehonoreerde investeringsmaatregelen ook daadwerkelijk toe te passen.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Het grote risico is het gebrek aan capaciteit, dat leidt tot vertraging en daardoor mogelijk tot het afnemen van het thans nog relatief grote draagvlak van de plannen binnen ADD.

Bij de onzekerheid die voortvloeit uit het koploperschap en het feit dat er gedurende het proces steeds nieuwe opgaven bij dreigen te komen voegt zich nu ook de onzekerheid over de koers van de nieuwe regering ten aanzien van gebiedsprocessen zoals in ADD.

7c. Hegewarren

Inleiding

De Hegewarren is één van de ontwikkelgebieden in het Veenweideprogramma 2021-2030. De bodem in de Hegewarren zakt en het waterbeheer wordt er ingewikkelder. Door het dalende veen komt er veel CO2 vrij en door lagere grondwaterstanden verdrogen omliggende natuurgebieden. Daarnaast ligt de Hegewarren naast het stikstofgevoelige natuurgebied De Alde Feanen. De peilen moeten omhoog om de problemen op te lossen. Dat heeft ingrijpende gevolgen voor de mensen die in en om de Hegewarren wonen en de grond gebruiken. Daarom is juist hen gevraagd om na te denken over een goede invulling van het gebied met een hoger waterpeil.

Bijna een jaar lang heeft een groep inwoners en betrokkenen uit en rondom de Hegewarren gewerkt aan oplossingen voor de toekomst van de Hegewarren in het veenweidegebied. Ze deden dat in een zogenaamd co-creatieproces. In 2022 heeft u op basis van de resultaten uit dat proces het besluit genomen om de polder om te vormen naar een waterrijk gebied met veel ruimte voor natuur en recreatie.

Voor veehouders in het gebied verandert er veel. Ze kunnen of willen niet blijven in een polder met hogere grondwaterstanden. Ze gaven aan ervoor open te staan om in gesprek te gaan over het verplaatsen van hun bedrijf. Daarom heeft u hier geld voor beschikbaar gesteld in 2020.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

Geen.

Wat heeft het gekost?

Van het in november 2020 beschikbaar gestelde uitvoeringskrediet van € 30 miljoen, waaronder € 15 miljoen aan impulsmiddelen, t.b.v. het aankoopproces is ruim € 12 miljoen besteed (peildatum mei 2024). In september 2022 hebben de drie partijen budget (€ 150.000 per partij) en personeel beschikbaar gesteld voor het eerste deel van de planfase (tot medio 2024). Het provinciale aandeel in de tabel is inclusief de personeelscomponent.

Financieel overzicht Gebiedsproject Hege Warren

Bedragen in euro's

Peildatum 23/5/2024

Omschrijving	Actueel budget	Aandeel Provincie	Besteed
Aankoop- en proceskosten Vastgoed	30.497.400	15.000.000	12.099.488
Uitvoering Planstudie	870.000	570.000	427.529
Uitvoering Regiodeal NIL/kennismiddelen	450.000		294.588
Totalen	31.817.400	15.570.000	12.821.604

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Op dit moment is iets meer dan de helft van het gebied aangekocht, circa 194 ha. Vier van de zes melkveehouders zijn gestopt of verplaatst. We blijven in gesprek met de overige eigenaren in het gebied over de aankoop (of verplaatsing) van hun bedrijf en gronden.

Ondertussen zijn we gestart met het tijdelijke beheer van de gronden die we in eigendom hebben. Daarbij richten we ons op innovatieve proeven op praktijkschaal met extensieve agrarische activiteiten op nattere veengrond, zoals andere teeltgewassen. In 2024 zijn we verdergegaan met het telen en opschalen van lisdodde als teeltgewas en het inrichten van een natuurinclusief veebedrijf. Op dit moment treffen we voorbereidingen voor inrichten van het veen-waterinnovatiebedrijf. Deze projecten bieden kansen om nieuwe verdienmodellen en bedrijfsconcepten te ontwikkelen binnen het Veenweideprogramma maar ook om te voorzien in nieuwe inzichten die nodig zijn om het toekomstperspectief 'Open en Natuurlijk' te bereiken.

In 2024 zijn we verdergegaan met de planuitwerking van de gekozen variant Open en Natuurlijk. Dat betekent o.a. dat we een Landschapsecologische Systeem Analyse (LESA) laten uitvoeren om inzicht te krijgen in de werking van het watersysteem, de bodem, natuur en de haalbaarheid van de gekozen variant. De resultaten daarvan verwachten we na de zomer. Ook wordt er momenteel archeologisch onderzoek uitgevoerd in delen van het gebied.

Na de planuitwerking leggen wij u een go/no-go besluit voor. Zoals bij de jaarstukken 2023 gemeld verwachten wij dit medio 2025 te doen. Dit is o.a. afhankelijk van beschikbare capaciteit (zie ook risico's) en definitieve duidelijkheid over doelstellingen vanuit het FPLG.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Het is niet gelukt een aantal posities binnen de organisaties van het Veenweideprogramma en het project de Hegewarren in te vullen, o.a. door krapte op de arbeidsmarkt. Dit heeft gevolgen voor de planning van de planfase en het voor te leggen go/no-go besluit. Wij verwachten nu in de eerste helft van 2025 bij u terug te komen met een voorstel.

Een ander punt van aandacht is het aankoopproces. Verplaatsen van bedrijven wordt lastiger in verband met het schaarser worden van landingslocaties met een goede vergunning (met ruimte voor de toekomst), concurrentie van agrariërs uit andere provincies (waar hectareprijzen hoger zijn) en stijgende (ver)bouwkosten.

7d. Idzegea

Inleiding

Idzegea is één van de ontwikkelgebieden in het Friese Veenweideprogramma 2021-2030. Het gebied is ongeveer 2500 hectare groot en telt 55 boerenbedrijven. Het ligt in een waterrijke omgeving en is daardoor erg in trek bij toeristen. De bodem bestaat uit een dikke laag veen. Door de ligging biedt het gebied kansen voor weidevogels.

Boeren, betrokkenen, belanghebbenden en de overheden (provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de gemeente Súdwest-Fryslân) werken samen toe naar een integraal plan voor de toekomst van het gebied. Hiervoor is in 2023 een gebiedscommissie geïnstalleerd. In 2023 is een eerste inhoudelijke verkenning van het gebied opgestart. In 2024 wordt verder gewerkt aan een integraal ontwerp voor de toekomst van het gebied. Hierin wordt invulling gegeven aan de veenweideopgave en de koppelkansen op het gebied van natuur, landbouw en biodiversiteit. In dit kader zijn we in 2023 ook een verkenning naar de kansen voor het aanvalsplan grutto in het gebied gestart. Tevens kijken we naar de brede welvaart in het gebied en kansen om die te versterken.

Pilots en leren

In Idzegea lopen verschillende pilots waarin we leren over het gebied en haar mogelijkheden. Zo brengen we knelpunten en kansen bij de invoering van hogere waterpeilen in beeld. Dit doen we bijvoorbeeld in een proef met flexibel peilbeheer. Ook nemen we deel aan het meetnetwerk Boeren meten Water. We voeren deze onderzoeken uit samen met betrokken partijen in het gebied. Waar nodig doen wij aanvullend onderzoek naar de bodem en grondwaterstanden.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2024 door Provinciale Staten?

Geen.

Wat heeft het gekost?

Er is 1,6 miljoen euro beschikbaar gesteld door de Provincie voor capaciteit en producten voor de ontwikkel en ontwerpfasen die van 2023 tot 2025 loopt. Een deel van dat geld is in 2023 en 2024 besteed, de prognose is dat het budget toereikend is om het planproces tot 2025 te financieren. De verwachting is tevens dat de regiodealmiddelen in 2024 en 2025 besteed worden.

Financieel overzicht Gebiedsproject Idzegea

Bedragen in euro's

Peildatum 23/5/2024

Omschrijving	Actueel budget	Aandeel Provincie	Besteed
Uitvoering startnotitie	1.768.996	1.622.500	166.121
Uitvoering Regiodeal NIL 2022-2024	292.200	0	13.312
Totalen	2.061.196	1.622.500	179.433

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

- De gebiedscommissie die in 2023 is ingesteld werkt ook in 2024 verder aan het ontwikkelen van een integraal gebiedsplan. De insteek is om samen op basis van de gebiedsanalyse die in 2023 is opgestart de vertaling te maken naar een ontwerpplan waarin invulling gegeven wordt aan de opgaven, kansen, (financiële) haalbaarheid en draagvlak. Doel is om eind 2025 een plan op te leveren. De vertaling van analyse naar scenario's kost meer tijd dan verwacht. Dit heeft te maken met de een gebrek aan capaciteit in het veenweideprogramma.
- In 2024 continueren diverse pilots zoals HAKLAM en Boeren Meten Water waarin we leren over het gebied en de gevolgen van peilopzet. We stimuleren en faciliteren boeren daarnaast ook in het werken aan een aanvraag voor de Subsidieregeling: Samenwerking in veenweidegebieden en Natura 2000-overgangsgebieden, van de GLB. Dit is deels een opschaling van de bestaande HAKLAM proef. De verwachting is dat er een relatief groot samenwerkingsverband deelneemt vanuit Idzegea. Het proces rondom de aanvraag levert veel belangrijke lessen op voor ons planproces. Als de aanvraag gehonoreerd wordt, kunnen we in 2025 de peilen opzetten in een aantal polders waarmee we enerzijds meer ervaring opdoen met hogere peilen én ook wat eerste no-regret aanpassingen in het watersysteem uitvoeren
- We wilden in 2024 starten met een pilot Ruge Dong, waarin we experimenteren met ruige mest ter bevordering van biodiversiteit en als alternatief voor kunstmest, dit is vooralsnog niet gelukt door capaciteitsvraagstukken én omdat de keuze gemaakt is om te prioriteren op een aanvraag voor de samenwerkingsmaatregelen.
- In 2024 werken we ook toe naar een aanpak voor het Aanvalsplan Grutto in het gebied. De eerste stappen zijn gezet met een kansen- en knelpunten analyse. De verwachting is dat er in 2024 geld voor de uitvoering van het gebiedsproces beschikt wordt vanuit het Koploperpakket Veenweide.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Een gebiedsproces valt of staat bij draagvlak. In Idzegea is motivatie en energie om aan de slag te gaan maar tegelijk zijn de kaders en regelgeving voor het NPLG en het landelijk gebied niet altijd helder. Dat risico blijft in 2024.

Het lukt in Idzegea door een gebrek aan slagkracht (waaronder instrumenten) en middelen nog niet om grond te verwerven. Dit doet afbreuk aan het vertrouwen in de slagkracht van de overheid in het proces.

Voorstel

begrotingswijzigingen PS

Beleidsprogramma	Onderdeel	
1. Bestuur	VC 1	Verlenging tijdelijk budget Bestuurlijke vernieuwing
	VC 2	Verlenging tijdelijk budget Weerbaar bestuur
2. Infrastructuur	II 1	Verkoop steunpunten
	IV 1	Landschapsbeheer natuurgebied De Dobben
	VC 3	Verlenging tijdelijk budget BO Mirt Mobiliteitsgedrag
3. Natuur en Landbouw	I 1	Bestedingsritme Natuur en Landschap
	IV 2	POP3 bijdrage uit KRW Water
	VC 4	Verlenging tijdelijk budget Weidevogelbeleid
	VC 5	Verlenging tijdelijk budget Invasieve exoten bestrijding
4. Ruimte en Klimaat	IV 3	Structurele verschuiving taken Omgevingswet
	VC 6	Verlenging tijdelijk budget Naar een schone en gezonde leefomgeving
	VC 7	Verlenging tijdelijk budget Veenweidevisie
5. Economie en Mienskip	I 2	Bestedingsritme Gastvrijheid
	II 2	Gebiedsbudgetten
	II 3	Vrijval Regenboogbeleid
	II 4	Vrijval saldi diverse budgetten Taal
	II 5	Vrijval diverse budgetten
	II 6	Vrijval budget Monumenten subsidieplafond 2023
	IV 4	Breedband 5% regeling super witte adressen
VC 8	Verlenging tijdelijk budget Procesgelden DOM's	
6. Bedrijfsvoering	I 3	Bestedingsritme capaciteit PAS-melders
	VC 9	Budgetoverheveling, verlenging en bestedingsritme Wet Open Overheid (WOO)
	VC 10	Verlenging tijdelijk budget 2026 Digitalisering 2022-2026
7. Provincie financiën	I 4	Rentevergoeding ten behoeve van RSP
	I 5	Bestedingsritme Europese cofinancieringsbudget Efro/EZ Europa
	I 6	Aanvulling stelpost nominaal
	II 7	Toevoeging onvoorzien aan begrotingssaldo
	IV 5	Bijdrage Wetterskip Fryslân Niet productieve investeringen op niet

Beleidsprogramma	Onderdeel
------------------	-----------

	landbouwbedrijven (I.73.3)
VA	Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A
VB	Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B
VI	Bestedingsritme reserves

Rapportage wijzigingen onder mandaat GS

Inleiding

Op basis van de nota uitvoering hebben wij de bevoegdheid om voor specifieke onderdelen de begroting te wijzigen.

Bedrijfsvoering

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2024	2025	2026	2027	2028
Lasten						
3	Natuur en Landbouw	-700				
5	Economie en Mienskip	157				
6	Bedrijfsvoering	220	5	1		
	Totaal lasten	-323	5	1		
Baten						
3	Natuur en Landbouw	-350				
5	Economie en Mienskip	157				
6	Bedrijfsvoering	-130	5	1		
	Totaal baten	-323	5	1		

Bijdrage derden

In het geval dat bijdragen van derden voor een bepaald doel worden ontvangen, nemen wij deze in de begroting op. In onderstaande tabel is per beleidsprogramma aangegeven welke middelen van derden wij hebben ontvangen.

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2024	2025	2026	2027	2028
Lasten						
1	Bestuur	914	24	24	24	24
2	Infrastructuur	1.101				
3	Natuur en Landbouw	-13.966	6.558	1.000	900	900
4	Ruimte en Klimaat	-21.716	33.342	1.506	6	6
5	Economie en Mienskip	-7.347	11.282	3.077	300	540
6	Bedrijfsvoering	1.007	1.087	291	1.507	155
7	Provinciefinanciën	-1.165	566	-306	-306	-497
	Totaal lasten	-41.172	52.859	5.592	2.431	1.128
Baten						
1	Bestuur	914	24	24	24	24
2	Infrastructuur	1.101				
3	Natuur en Landbouw	-13.966	6.558	1.000	900	900
4	Ruimte en Klimaat	-21.716	33.342	1.506	6	6
5	Economie en Mienskip	-7.347	11.282	3.077	300	540
6	Bedrijfsvoering	1.007	1.087	291	1.507	155
7	Provinciefinanciën	-1.165	566	-306	-306	-497
	Totaal baten	-41.172	52.859	5.592	2.431	1.128

Investerings

Investerings x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2024	2025	2026	2027	2023
Lasten						
2	Infrastructuur	-26.176	-20.919	-29.015	6.667	69.672
3	Natuur en Landbouw	-6.513	4.618			
4	Ruimte en Klimaat	-21.312	8.129			
	Totaal lasten	-54.001	-8.172	-29.015	6.667	69.672
Baten						
2	Infrastructuur	-26.176	-20.919	-29.015	6.667	69.672
3	Natuur en Landbouw	-4.918	3.023			
4	Ruimte en Klimaat	-22.907	9.724			
	Totaal baten	-54.001	-8.172	-29.015	6.667	69.672

Nominaal

Op basis van de nota uitvoering begroting kunnen wij nominaal toedelen aan posten binnen de begroting.

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2024	2025	2026	2027	2028
Lasten						
1	Bestuur	400	325	325	325	325
2	Infrastructuur	3.823	3.577	3.577	3.577	3.577
5	Economie en Mienskip	428	138	138	138	138
7	Provinciefinanciën	-4.389	-3.778	-3.778	-3.778	-3.778
	Totaal lasten	262	262	262	262	262
Baten						
2	Infrastructuur	262	262	262	262	262
	Totaal baten	262	262	262	262	262

Schuiven binnen programma

Binnen de programma's zijn enkele budgetten verschoven. In onderstaande tabel zijn deze budgetten benoemd.

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2024	2025	2026	2027	2028
Lasten						
3	DNA Vismigratie VMR	212				
3	DNA Vismigratie LIFE	-212				
4	Opdeling budgetten proceskosten ruimte en wonen beleid	-68	-68	-68	-68	-68
4	Opdeling budgetten proceskosten ruimte en wonen uitvoering	68	68	68	68	68
4	WPF burgerparticipatie	-166	-125			
4	WPF juridische ondersteuning	166	125			
5	Nij Poadium		-160	-160	-160	-160
5	Cultuur en Taal		160	160	160	160
5	STUFT	-2				
5	Gysbert Japicx-hus	-10				
5	Taalbelied	19				
5	NPLD	-1				
5	SSR	-6				
5	Nij Poadium	87				
5	St Welcome to the Village	-85				
5	Musea infrastructuur	2				
5	Diverse stichtingen	-4				
5	DNA Gebiedsinrichting en Beleef Kornwerderzand	-730				
5	DNA Beleefcentrum	730				
5	EU Interreg project FREIIA	-66				
5	EU Proceskosten EFRO/EZ Europa	66				
	Totaal lasten	0	0	0	0	0
Baten						
4	WPF burgerparticipatie	-166	-125			
4	WPF juridische ondersteuning	166	125			
5	Nij Poadium	87				
5	St Welcome to the Village	-85				
5	Musea infrastructuur	2				
5	Diverse stichtingen	-4				
5	DNA Gebiedsinrichting en Beleef Kornwerderzand	-730				
5	DNA Beleefcentrum	730				
5	EU Interreg project FREIIA	-66				
5	EU Proceskosten EFRO/EZ Europa	66				
	Totaal baten	0	0	0	0	0

Mutatie binnen reserve Breed Cofinancieringsbudget

In onderstaande tabel zijn de mutaties binnen de reserve Breed Cofinancieringsbudget per programma opgenomen.

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2024	2025	2026	2027	2028
Lasten						
3	R. BCB P3 POP 3 SP mr 5a biodiversiteit	-200				
3	R. BCB P3 POP 3 SP mr 7 innovaties		-365			
3	R. BCB P3 POP 3 SP mr 3 JoLa jonge landbouwers		-35			
3	R. BCB P3 POP 3 SP mr 1 trainingen	-44				
3	R. BCB P3 POP 3 SP mr 2 fysieke investeringen	-77				
3	R. BCB P3 POP 3 Overcommitting	321	400			
5	R. BCB EU Interreg Europe Islands of Innovations	-13				
5	R. BCB EU Interreg VB Noordzeeproject BEESPOKE	-85				
5	R. BCB EU Interreg VB Inno-Quarters	-160				
5	R. BCB EU Interreg VA Replace	-63				
5	R. BCB EU Interreg VA Circ NSR	-28				
5	R. BCB EU Interreg Europe Islands of Innovations	13				
5	R. BCB EU Interreg VB Futures by design	-67				
5	R. BCB EU Interreg VB Europe Delta Lady	-83				
5	R. BCB EU Interreg VB Noordzeeproject BEESPOKE	85				
5	R. BCB EU Interreg VB Prowad Link	-21				
7	R. BCB EU EFRO/EZ Europa GS voorw	422				
	Totaal lasten	0	0	0	0	0
Baten						
3	R. BCB P3 POP 3 Overcommitting	321	400			
3	R. BCB P3 POP 3 SP mr 2 fysieke investeringen	-77				
3	R. BCB P3 POP 3 SP mr 1 trainingen	-44				
3	R. BCB P3 POP 3 SP mr 5a biodiversiteit	-200				
3	R. BCB P3 POP 3 SP mr 7 innovaties		-365			
3	R. BCB P3 POP 3 SP mr 3 JoLa jonge landbouwers		-35			
5	R. BCB EU Interreg VB Europe Delta Lady	-82				
5	R. BCB EU Interreg VB Inno-Quarters	-161				
5	R. BCB EU Interreg VB Prowad Link	-21				
5	R. BCB EU Interreg VA Replace	-50				
5	R. BCB EU Interreg VA Circ NSR	-28				
5	R. BCB EU Interreg VB Futures by design	-68				
7	R. BCB EU EFRO/EZ Europa GS voorw	410				
	Totaal baten	0	0	0	0	0

Ontwikkeling financieel kader

Financieel kader Begroting 2024

In dit hoofdstuk worden de volgende onderdelen van het financieel kader nader toegelicht:

1. Onze uitgangspunten
2. Ontwikkeling begrotingssaldo
3. Vrij Aanwendbare Reserve (VAR)

1 – Onze uitgangspunten

- De meerjarenbegroting is structureel sluitend. Dit betekent dat de begroting op een termijn van zo'n 10 jaar sluitend is.
- Om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen streven wij er naar om hiervoor structurele financiële ruimte beschikbaar te houden.
- De minimale stand van de Vrije Aanwendbare Reserve bedraagt € 10 miljoen.
- Structurele uitgaven dekken wij uit structurele middelen.
- Bij inzet van revolverende middelen zijn de gederfde rendementen gedekt: de rente die wij mislopen of die wij moeten betalen dekken we af.
- Geld geven we alleen uit als we alle initiële kosten en (eventuele) structurele financiële gevolgen van een activiteit kunnen betalen.
- Bij elk voorstel aan Provinciale Staten dat geld kost, maken wij duidelijk hoe wij dit op verantwoorde wijze betalen.
- Gedeputeerde Staten voeren alleen moties uit die financieel gedekt zijn. Bij amendementen verwachten wij van Provinciale Staten dezelfde discipline.
- Aan het meefinancieren van projecten van anderen stellen we voorwaarden zodat we goed zicht kunnen houden op de resultaten. De verplichting tot verantwoording moet in verhouding staan tot de inspanning die de ander levert.
- Als wij financiële afspraken maken met anderen zijn die voor ons hard. Tegenvallers of extra benodigde middelen zijn voor rekening van de partij die deze het beste had kunnen voorzien. Dat is over het algemeen de partij waarmee we die afspraken hebben gemaakt.

2 - Ontwikkeling begrotingssaldo

Het financieel kader actualiseren we periodiek. Dit gebeurt naar aanleiding van externe wijzigingen (zoals veranderingen in het provinciefonds) of door besluiten van Provinciale en Gedeputeerde Staten. Vaak stellen uw Staten deze wijzigingen vast bij de behandeling van een begroting, de jaarstukken, of een bestuursrapportage. Daarnaast heeft het college het mandaat om een aantal niet beleidsmatige wijzigingen zelf in de begroting te verwerken. Het betreft hier bijvoorbeeld wijzigingen in het provinciefonds, opbrengst motorrijtuigenbelasting, rendement vermogensbeheer of dividenduitkering. Hieronder geven we de ontwikkeling van het begrotingssaldo vanaf de begroting 2024 tot aan de bestuursrapportage stapsgewijs weer.

Bij de jaarstukken en de kadernota zijn de mutaties in het begrotingssaldo eerder toegelicht. Ten opzichte van de stand van de kadernota hebben er mutaties plaatsgevonden op het begrotingssaldo in 2024-2028. In het begrotingssaldo is onder meer de vrijval van de gebiedsbudgetten verwerkt (€ 5,0 mln.). Dit zelfde geldt voor

de het resterende saldo dat overblijft als gevolg van de taakverschuivingen die samenhangen met de invoering van de Omgevingswet tussen gemeenten, het Rijk en provincies (lagere bijdrage FUMO, totaal € 2,4 mln.). Daarnaast is de post Onvoorzien afgeboekt (€ 0,6 mln.) , zijn tijdelijke budgetten vrijgevallen (€ 1.3 mln.), is de rente opgehoogd (€ 0,6 mln.) en is de verkoop van steunpunten financieel verwerkt (saldo € 1,0 mln.).

Tegenover deze vrijval staat een tweetal posten die ten laste van begrotingssaldo komen. Conform de uitgangspunten bij de begroting is rente toegevoegd aan de RSP-middelen (€ 0,4 mln.) en is de stelpost nominaal opgehoogd om de indexering van de budgetten voor Grond-, Weg- en Waterbouw te kunnen dekken (in 2024-2028 totaal € 2,2 mln.).

Ontwikkeling begrotingssaldo	2024	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1 mln.					
Begrotingssaldo bij berap 2023	11,2	22,4	3,5	6,5	6,0
GS provinciefonds - effecten meicirculaire	4,0	1,8	-0,5	5,3	5,5
GS aanvulling vanuit Vrij aanwendbare reserve	19,3	24,3	37,0	41,4	0,0
PS 28-6-2023 resultaatbestemming impuls gelden weerbaar bestuur	-0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0
PS 28-6-2023 bestemming jaarrekeningresultaat Een ton voor een regenton	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
PS 28-6-2023 resultaatbestemming Gebiedsontwikkeling WTC fase II	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
PS 28-6-2023 reserve spaarverlof	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
PS 28-6-2023 terugbetaling resultaat Marrekrite 2022	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
PS 12-7-2023 uitvoering moties funderingsaanpak Fries veenweidegebied	-0,8	-0,7	-0,7	-2,0	0,0
Begrotingssaldo vóór bestuursakkoord 2023-2027	33,6	47,8	39,3	51,2	11,5
PS 19-7-2023 Bestjoersakkoord 2023-2027 voorstellen	-36,1	-48,6	-39,3	-51,2	-6,9
PS 19-7-2023 Bestjoersakkoord 2023-2027 heroverwegingen	2,5	0,8	0,0	0,0	0,0
Begrotingssaldo bij begroting 2024	0,0	0,0	-0,0	0,0	2,6
GS wijziging dividenduitkering FHW	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
GS wijziging december 2023	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
GS wijziging septembercirculaire provinciefonds 2023	3,8	3,3	2,2	1,3	1,2
GS wijziging verkoop Kenter BV dividenduitkering Alliander	6,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
PS wijziging december 2023	-0,2	0,1	-0,1	-0,1	-0,2
PS 18-10-2023 nota aktualisaasje leesjesferoordering 2024	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Begrotingssaldo bij autorisatiemoment december 2023	10,5	3,0	1,6	0,8	3,2
GS wijziging decembercirculaire provinciefonds 2023	-0,1	-0,3	-0,2	0,0	0,0
Begrotingssaldo bij jaarrekening 2023	10,4	2,7	1,4	0,8	3,2
PS 20-3-2024 Walbehear farwegen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
PS 29-5-2024 Kadernota 2025	9,2	-4,7	-4,4	-5,1	-4,2
Begrotingssaldo bij kadernota 2025	19,6	-2,0	-2,9	-4,3	-1,0
Voorstellen PS berap 2024	1,5	1,1	1,1	3,8	0,4
Voorstellen GS berap 2024	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Begrotingssaldo bij berap 2024	21,7	-0,9	-1,8	-0,5	-0,6

3 - Vrij Aanwendbare Reserve (VAR)

Hieronder staat de ontwikkeling van de VAR. Conform de afspraak met uw Staten vloeit het rekening- en begrotingssaldo aan het eind van het jaar automatisch in de VAR. De verwachte begrotingssaldi 2024-2028 zijn hierin opgenomen.

In de financiële uitgangspunten is opgenomen dat de minimale stand van de VAR altijd € 10 mln. bedraagt. Aan het eind van deze collegeperiode (2027) bedraagt het saldo, onder aftrek van een minimale stand van de VAR van € 10 mln., totaal € 84,5 mln. Dit saldo is meegenomen bij de bepaling van de beschikbare weerstandscapaciteit. De VAR neemt de komende jaren af vanwege de geplande investeringen die zijn opgenomen in het bestuursakkoord voor de periode 2023-2027.

Op basis van de stand van VAR eind 2027 van € 84,5 mln. is de weerstandsratio 1,3. Er is nog € 12,4 mln. extra nodig in de VAR om een ratio van minimaal 1,4 te halen. In deze cijfers is nog geen rekening gehouden met de financiële effecten uit de meicirculaire c.q. voorjaarsnota.

VAR	2024	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1 mln.					
Beginsaldo *)	200,6	200,5	175,3	136,4	84,5
Beschikking over reserve	-21,9	-24,3	-37,0	-41,4	0,0
Begrotingssaldo	21,7	-0,9	-1,8	-0,5	-0,6
Stand ultimo	200,5	175,3	136,4	94,5	84,0
Minimale stand VAR				-10,0	
Stand VAR ná mutaties	200,5	175,3	136,4	84,5	84,0

*) incl cijfers van de jaarrekening

Treasury: financiering en beleggingen

Treasury

Beleggingen en uitzettingen Nuon-vermogen

De opbrengst van de aandelenverkoop Nuon Energy zijn in het verleden voor een groot deel langlopend belegd in obligaties, Hybride kapitaal of uitgeleend aan decentrale overheden. Daarnaast is een deel van de middelen uitgezet als revolverende middelen, onder andere via de Friese Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (FOM) en het Fûns Skjinne Fryske Enerzjy B.V. (FSFE).

Inmiddels zijn alle obligaties afgelost of verkocht en worden er geen nieuwe langlopende beleggingen gedaan vanwege de liquiditeitsbehoefte de komende jaren. De liquide middelen worden aangehouden bij de schatkist.

Schatkistbankieren

Sinds de invoering van het schatkistbankieren kunnen de provinciale middelen bij het agentschap worden belegd in (langlopende) deposito's of op de rekening courant worden aangehouden. De rentepercentages van de schatkist zijn gekoppeld aan de Nederlandse kapitaalmarktrente en de rente van de ECB.

Al geruime tijd is de rentevergoeding over het rekening courant-tegoed bij de Schatkist hoger dan de rentevergoeding op kort- en langlopende deposito's. Daarom houdt provincie Fryslân haar middelen voornamelijk in rekening courant aan.

Het saldo van de liquide middelen en deposito's bedraagt medio mei 2024 € 234 mln..

Rendement Schatkistbankieren

Het verwachte rendement op het schatkistbankieren bedraagt voor 2024 € 7,1 mln..

Hybride kapitaal

Provincie Fryslân heeft € 50 mln. Hybride kapitaal verstrekt aan de Nederlandsche Waterschapsbank (NWB). Hybride kapitaal is een achtergestelde lening die voor de bank meetelt tot het eigen vermogen. Provincie Fryslân is medeaandeelhouder van de NWB en de kapitaalverstrekking vindt plaats vanuit de publieke taak. Door het Hybride kapitaal kan de bank de functie van kapitaalverstrekkers aan decentrale overheden en semipublieke instellingen blijven uitoefenen.

Het saldo van het verstrekte Hybride kapitaal bedraagt per eind mei 2024: € 50 mln..

Rendement Hybride kapitaal

Het verwachte rendement op het Hybride kapitaal bedraagt voor 2024 € 1,6 mln..

Leningen aan decentrale overheden

Naast het stalen van vermogen bij de schatkist is het onder bepaalde voorwaarden mogelijk om leningen te verstekken aan decentrale medeoverheden.

Per medio mei 2024 is er in totaal € 10 mln. uitgeleend aan decentrale overheden.

Rendement lenen aan decentrale overheden

Het verwachte rendement op het lenen aan decentrale overheden bedraagt voor 2024 € 0,2 mln..

Totaal verwachte rendement Treasury vermogen 2024

Voor 2024 wordt een totaalrendement verwacht van € 8,9 mln. afkomstig uit het Hybride kapitaal en het uitlenen aan decentrale overheden.

Financieringen en rentelasten

Langlopende financieringen

Provincie Fryslân heeft eind 2021 een langlopende lening van € 76 mln. afgesloten voor de kapitaalversterking van Alliander. De lening is afgesloten tegen een rentepercentage van -/ - 0,01% en daardoor zijn er geen rentelasten.

Kortlopende financieringen

De provincie heeft meer dan voldoende liquide middelen beschikbaar en worden naar verwachting geen kortlopende financieringen afgesloten. De verwachte rentelasten voor kortlopende financieringen zijn nihil.

Fûns Skjinne Fryske Enerzjy BV

Op 16 oktober 2013 heeft PS aan gegeven geen wensen en bedenkingen te hebben t.a.v. het instellen van Fûns Skjinne Fryske Enerzjy besloten vennootschap (FSFE). FSFE is op 2 september 2014 opgericht voor een periode van 15 jaar en de provincie is enig aandeelhouder. Het doel van het fonds is het financieren van projecten op het gebied van duurzame energie. Hiervoor heeft het een budget van € 90 mln.. Eind mei 2024 is hiervan nog € 15,3 mln. niet getrokken voor financiering van energieprojecten.

Het fonds heeft met het PS-besluit van 26 januari 2022 voor twee provinciale maatschappelijke doelen de opdracht gekregen om een substantiële bijdrage te verlenen namelijk:

- 33% duurzame energieproductie in 2030;
- In 2030, 25% energiebesparing t.o.v. 2010.

PS heeft daarbij aan GS tevens de opdracht te geven om medio 2023 te komen met een voorstel omtrent een mogelijke verlenging van de looptijd van het fonds en hierbij ook inzicht te geven in de verwachte consequenties en extra financieringsbehoefte van het fonds, inclusief mogelijke dekkingsvoorstellen. Het voorstel over een mogelijke verlenging zal in het laatste kwartaal van 2024 aan u worden voorgelegd.

FSFE heeft ook in 2023 bijgedragen aan deze doelen. In 2024 verwacht FSFE aan deze provinciale bij te dragen middels €17 mln. aan financieringen. In het eerste kwartaal van 2023 heeft FSFE voor €4,3 mln. aan projecten verstrekt.

Financieel heeft het fonds een negatief resultaat behaald van € 295.000,-. Dit heeft vanwege positieve resultaten in voorgaande jaren niet geleid tot een afwaardering in de provinciale jaarrekening 2023.

Friese Ontwikkelingsmaatschappij BV

Op 24 januari 2018 heeft PS ingestemd met de uitbreiding van de Friese Ontwikkelingsmaatschappij besloten vennootschap (FOM). FOM heeft daarmee de beschikking over een provinciaal budget van € 30,9 mln. verdeeld over de thema's: Innovatie maximaal € 12 mln., Groei maximaal € 12 mln., Export maximaal € 3 mln., Starters maximaal € 2,5 mln. en Ondernemersimpuls € 1,4 mln.. Eind mei 2023 is hiervan nog € 13,7 mln. niet getrokken voor financiering. De provincie is daarmee enig aandeelhouder in de FOM BV. Doel van het fonds is het verstrekken van financieringen middels garanties, (achtergestelde) leningen en/of participatie aan ondernemingen actief binnen het grondgebied van de provincie Fryslân. Eind 2023 heeft de FOM 40 Friese ondernemingen met een financiering in de portefeuille.

In 2023 heeft de FOM een negatief resultaat behaald die heeft geleid tot een afwaardering in de provinciale jaarrekening 2023 van € 2,8 mln..